

**INSTITUTT
FOR SAMFUNNS-
FORSKNING**

Rapport 2020:8

Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge

Integreringsbarometeret 2020

Jan-Paul Brekke, Audun Fladmoe og Dag Wollebæk

© Institutt for samfunnsforskning 2020
Rapport 2020:8

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

ISBN (trykk): 978-82-7763-677-1

ISBN (digital): 978-82-7763-678-8

ISSN (trykk): 0333-3671

ISSN (digital): 1891-4314

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
English summary	13
1 Holdninger til innvandring, integrering og nye fellesskap	17
Innvandringsbildet	19
Problemstillinger	22
Den niende runden med Integreringsbarometeret	24
Andre undersøkelser av holdninger til innvandring	24
Utvalg og metode	25
Hvordan måle holdninger – spørsmålsformuleringer	28
Begreper	29
Guide til rapporten	31
2 Holdninger til innvandring	32
Holdninger til innvandringsvolum	32
Full stopp? «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere»	33
Innvandringstyper	35
Kjønn, alder, utdanning og partipreferanse	38
Kjønn	38
Alder	39
Utdanning	42
Partipreferanse	44
Mottak av flyktninger og asylsøkere	45
Er innvandring bra eller dårlig for Norge?	47
Innvandring – et bidrag eller en trussel?	48
Innvandring som trussel	52
Betydningen av kontakt for synet på innvandring	56
Betydningen av kunnskap om innvandring	59
Tillit	61
Mediebruk	66
Hva forklarer holdningene til innvandringsvolum?	68

3	Integrering	71
	Hvordan går det med integreringen?	71
	Hva skal til for å være integrert?	73
	Hvem er best integrert? Et eksperiment	74
	Andre utfordringer ved integreringen	78
	Diskriminering	80
	Hvem har ansvaret for problemer med integrering?	83
	Statsborgerskap	84
	Tilgang til velferdsgoder	85
	Bostedsintegrering	89
	Konsistens i holdninger	91
	Hvilke kjennetegn påvirker holdningene til integrering?	93
4	Nye fellesskap	96
	Integreringsoptimisme eller pessimisme?	96
	Religion	100
	Skepsis til religiøse personer	103
	Opplevd distanse til religiøse personer	105
	Holdninger til religiøse plagg og symboler	107
	Hvem skal tilpasse seg hvem?	109
	Hva skal til for å være norsk?	114
	I hvilken grad forklarer «flagget» og «lommeboka» holdninger til innvandring?	116
	Mer polarisering av holdninger til innvandring?	119
	Holdninger til hudfarge og etnisk tilhørighet	124
	Spørsmålene fra European Social Survey	125
	«Rasisme opprører meg»	129
	Hva forklarer synet på nye fellesskap?	130
5	Oppsummering av hovedresultater	133
	Holdninger til innvandring	134
	Holdninger til integrering	135
	Holdninger til nye fellesskap	136
	Funnliste	138
	Litteratur	145

Forord

Integreringsbarometeret tar temperaturen på holdninger til innvandring og integrering i Norge. Undersøkelsen har blitt gjennomført åtte ganger tidligere, de siste to gangene av forskere ved Institutt for samfunnsforskning. Oppdragsgiveren er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Undersøkelsen er basert på en befolkningsrepresentativ spørreundersøkelse gjennomført i november og desember 2019 med totalt 2968 respondenter fra Kantars nettpanel.

I denne rapporten gir vi en oversikt over hvordan befolkningen i Norge ser på ulike sider ved innvandring, integrering og mangfold. I tillegg til å følge opp tidligere undersøkelser og se hvordan holdningene utvikler seg over tid, ser vi nærmere på noen aktuelle temaer og beskriver flere såkalte surveyeksperimenter. Vi beskriver med ord hvordan holdningene på dette feltet utvikler seg over tid, samtidig som vi gir helt nye innsikter på feltet.

Dataene til denne rapporten ble hentet inn før koronaviruset førte til omfattende smitteverntiltak i Norge våren 2020. Hvorvidt og på hvilken måte koronasituasjonen vil virke inn på befolkningens holdninger til innvandring og integrering, vil vi fange opp i påfølgende studier og i Integreringsbarometeret i 2022.

Takk til Kantar og Ole Fredrik Ugland for godt gjennomført feltarbeid og til analyseavdelingen ved Integrerings- og mangfoldsdirektoratet for gode kommentarer. En takk også til Kari Steen-Johnsen, Liza Reisel, Julia Orupabo, Johannes Berg, Arnfinn Haagensen Midtbøen og migrasjonsforskerne ved Institutt for samfunnsforskning for direkte bidrag og gode innspill underveis. Til sist en spesiell takk til alle de som tok seg tid til å fylle ut spørreskjemaet og dermed har bidratt til kunnskapen på dette politisk høyaktuelle feltet.

Oslo, juni 2020

forfatterne

Sammendrag

Forfattere Jan-Paul Brekke, Audun Fladmoe og Dag Wollebæk

Tittel Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge. Integreringsbarometeret 2020

Sammendrag I Integreringsbarometeret 2020 spør vi: Hva mener folk i Norge om innvandring, integrering og mangfold, hva forklarer disse holdningene, og hvordan har holdningene endret seg over tid? Årets barometer er basert på en spørreundersøkelse med et representativt befolkningsutvalg på 3000 respondenter.

Undersøkelsen er blitt gjennomført ni ganger de siste femten årene, noe som gjør at vi kan følge utviklingen i holdninger over tid. Studien er gjennomført av Institutt for samfunnsforskning på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Resultatene viser at befolkningen i Norge er delt i synet på innvandring. Mange er positive, og mange er negative, men majoriteten inntar moderate posisjoner. Folk skiller imidlertid tydelig mellom ulike kategorier innvandrere. Flest er positive til å ta imot flere flyktninger, etterfulgt av arbeidsinnvandrere. Det er større skepsis til å ta imot flere asylsøkere og innvandrere gjennom familiegjenforening. I de to siste undersøkelsene har befolkningen uttrykt større skepsis enn tidligere til at innvandring er positivt for norsk økonomi. Et flertall mener likevel at arbeidsinnvandring er positivt for økonomien i landet og kan være nødvendig for å dekke omsorgsbehov i fremtiden.

Bare én av fem mener at integreringen går bra. Befolkningen knytter integreringsutfordringer særlig til manglende deltakelse i arbeidslivet og til mangelfulle språkferdigheter. Innvandreres landbakgrunn har betydning for hvordan befolkningen ser på integreringen av dem, men landbakgrunnen er mindre viktig dersom innvandrere snakker norsk hjemme og er i arbeid. Det er stor – og økende – bevissthet i folket om at det forekommer diskriminering av personer med innvandrerbakgrunn i Norge, ikke minst på arbeidsmarkedet.

Et flertall i den norske befolkningen er i hovedsak optimistiske når det gjelder utviklingen i forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen. Man ser for seg en normalisering, en tilvenning, der det for eksempel vil bli vanligere med ekteskap på tvers av grupper. Samtidig er mange bekymret for at det kan bli mer konflikt mellom religiøse grupper.

I årets undersøkelse har vi gått i dybden på aktuelle spørsmål som polarisering, hva som skal til for å regnes som norsk, og skepsis til troende. Rapporten byr ellers på en lang rekke funn, trender og dypere analyser av andre enkeltfenomener.

Dette er den niende runden med Integreringsbarometeret. Undersøkelsen er basert på en spørreundersøkelse som ble gjennomført sent på høsten 2019. De som deltok, var et representativt utvalg av den norske befolkningen, hentet fra Kantars nettpanel. Blant de 3000 som svarte på undersøkelsen, var det færre unge og personer med innvandrerbakgrunn enn det er i befolkningen. Utover dette representerer utvalget befolkningen i Norge (se metoderapport <https://www.samfunnsforskning.no/prosjekter/integreringsbarometeret/index.html>). Her er noen utvalgte funn fra årets barometer:

Innvandring

Befolkningen er delt i synet på antallet innvandrere

Befolkningen er delt i synet på om de ønsker flere eller færre innvandrere. Om lag tre av ti ønsker flere (betydelig flere eller noen flere), like mange ønsker at nivået er som nå, mens fire av ti ønsker færre (noen færre og betydelig færre). Nettoinnvandringen til Norge er på et lavere nivå enn snittet de siste ti årene, men svarmønsteret på disse spørsmålene har i liten grad endret seg.

Mest positive til flyktninger

Befolkningen har ulikt syn på ulike typer innvandring. Mens 38 prosent ønsker å ta imot flere flyktninger, er tallene lavere for familieinnvandrere (28 prosent) og arbeidsinnvandrere (28 prosent). Samtidig er det en betydelig andel av befolkningen som synes Norge bør ta imot færre familieinnvandrere (43 prosent), asylsøkere (46 prosent) og flyktninger (36 prosent)

Når vi bruker den mest positive formuleringen om å ta imot flyktninger, ser vi likevel en rekordhøy oppslutning i årets barometer. To av tre mener at følgende påstand passer helt eller ganske godt: «Norge bør ta imot flere flyktninger med behov for beskyttelse.»

Fire av ti mener innvandring er bra for Norge

Fire av ti mener at innvandring i hovedsak er (meget eller ganske) bra for Norge. Dette er flere enn andelen som mener at innvandring er (ganske eller meget) dårlig for Norge (tre av ti).

Høy grad av tillit henger sammen med positive holdninger til innvandring

Resultatene viser en tydelig sammenheng mellom generalisert tillit og holdninger til innvandring. Personer som svarer at de kan stole på de fleste mennesker, er langt mer positive til innvandring enn personer som svarer at de ikke kan være forsiktige nok i omgangen med mennesker.

Sammenheng mellom kunnskap om asylnivå og holdninger

Vi spurte respondentene om hvor mange asylsøkere de trodde det kom i 2018 (riktig svar er ca. 2700). De som trodde at det kom færre enn 2000 asylsøkere i 2018, har et mer positivt syn på innvandring og ønsker at Norge burde ta imot flere innvandrere, enn det de som trodde at det kom flere enn 10 000, gjør.

Kobling mellom mediebruk og holdninger til innvandring

Analysene viser at leserne av Morgenbladet og Klassekampen er generelt positive til innvandring, mens de fleste leserne av Document.no eller Resett.no er negative til innvandring. Samtidig er det viktig å minne om at disse mediene når ut til relativt få mennesker i Norge (kun 17 prosent oppgir at de har lest eller sett nyheter fra en av disse kildene den siste uken). De som bruker de største mediene, som NRK, VG og TV 2, uttrykker holdninger på linje med gjennomsnittet av befolkningen som helhet.

Unge, kvinner og de med høy utdanning er mer positive til innvandring

Holdningene til innvandring henger sammen med ulike kjennetegn ved respondentene. For eksempel er unge og høyt utdannede i større grad positive til innvandring enn det middelaldrende og lavt utdannede er. Det samme gjelder synet på om integreringen i hovedsak går bra. Vi finner også kjønnsforskjeller i synet på innvandring og integrering. For eksempel er kvinner gjennomgående mer positive enn menn til innvandring, men kvinner er like kritiske som menn i synet på hvordan integreringen går.

Integrering*To av ti mener integreringen fungerer bra*

Befolkningen er kritisk til hvordan det går med integreringen av innvandrere. Bare to av ti mener at det går meget (1 prosent) eller ganske bra (19 prosent), mens nær halvparten mener det går ganske (35 prosent) eller meget (12 prosent) dårlig. Denne negative tendensen har med små avvik vært konstant siden Integreringsbarometeret startet opp i 2005.

Hva skal til for å være integrert? Språk, arbeid og verdier

Hva skal så til for å være godt integrert? Her er det stor enighet i befolkningen. Ni av ti mener gode norskkunnskaper og å være i arbeid er viktig. Like mange mener også at innvandrere må dele de grunnleggende verdiene i det norske samfunnet.

Er du godt integrert, så er du godt integrert

I et surveyeksperiment gjorde vi en bred sjekk av hvilke egenskaper som skal til for å regnes som integrert. Resultatene bekreftet at det særlig var det å være i jobb og betale skatt og det å snakke norsk hjemme som var de viktigste faktorene. Analysene viste videre at dersom vi tilla en svenske og en somalier like positive beskrivelser (i arbeid, snakker norsk hjemme, har norsk ektefelle, er ikke religiøse), ble de regnet som like godt integrert. Men hvis vi tilla de samme innvandrergruppene negative beskrivelser (ikke i arbeid, snakker ikke norsk hjemme, ektefelle fra samme land, svært religiøse), kom innvandrere med somalisk bakgrunn langt dårligere ut enn dem med svensk bakgrunn.

Integreringen er et felles ansvar

Respondentene mener at utfordringene med integreringen av innvandrere skyldes mangelfull innsats fra innvandrerne selv, fra norske myndigheter og fra den øvrige befolkningen. Ansvaret fordeles jevnt mellom de tre partene, men ulike grupper i befolkningen tillegger de tre partene ulik vekt. De som er mest negative til innvandring, skylder i større grad på innvandrerne selv, mens de som er mest positive til innvandring, i større grad skylder på myndighetene og majoritetsbefolkningen.

Problemer med integrering skyldes kulturelle forskjeller, men også diskriminering

Hvis man spør hva problemer med integrering skyldes, peker flere enn seks av ti (63 prosent) på at «mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge». Nesten like mange (60 prosent) mener samtidig at diskriminering hindrer integreringen.

Stadig flere oppfatter at det forekommer diskriminering

Andelen som mener at diskriminering forekommer i stor grad, er tredoblet fra 2013 til 2019 (fra 9 prosent til 32 prosent). I tillegg mener mer enn halvparten at diskriminering forekommer «i noen grad». Flest mener at diskriminering av innvandrere forekommer i stor grad ved ansettelses (38 prosent), mens færre mener det skjer diskriminering i stor grad i kontakt med politiet (8 prosent).

Befolkningen er fortsatt imot trygdeeksport

Det kan se ut til at den såkalte trygdeskandalen høsten 2019 bidro til at færre mener at innvandrere «ikke bør få ta med trygdeytelser ut av landet». Her er det en nedgang fra målingen i 2017. Til tross for dette er det likevel bred motstand mot dette i befolkningen (83 prosent mener at denne påstanden passer helt eller ganske godt).

Vil bli boende selv om det flyttet inn mange innvandrere i nabolaget

Halvparten av utvalget ønsker ikke å bo i et område der et flertall har innvandrerbakgrunn. Terskelen for å flytte hvis det skulle bli sånn, synes likevel å være høy. De fleste svarte at de ikke ville flytte selv om det skulle flytte inn mange med innvandrerbakgrunn fra bestemte land. Svarene varierte imidlertid tydelig med de nye naboenes landbakgrunn.

Nye fellesskap

Utbredt optimisme, men bekymring for religiøse motsetninger

To av tre respondenter er integreringsoptimister i den forstand at de mener forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre, og at det vil bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land. Samtidig tror nesten like mange (62 prosent) at det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden.

Mange mener verdiene i islam ikke er forenlige med norske verdier

Et knapt flertall i befolkningen (52 prosent) mener at verdiene i islam ikke er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Fordelingen har vært stabil de siste 15 årene. Til sammenligning mener kun et mindretall (22 prosent) at verdiene i buddhismen ikke er forenlige med norske verdier.

Utbredt skepsis til personer med muslimsk tro

I underkant av halvparten av befolkningen (45 prosent) svarer at de er skeptiske til personer med muslimsk tro (16 prosent er sterkt skeptiske, og 29 prosent er mildt skeptiske). En del av denne skepsisen ser ut til å være knyttet til en generell skepsis til sterkt religiøse personer.

Styrken i troen er en viktig utløser for skepsis til religiøse personer

Befolkningen er mer skeptisk til personer med muslimsk tro (45 prosent) enn kristen tro (25 prosent). Det er spesielt stor skepsis til personer med sterk muslimsk tro (70 prosent). Langt færre (34 prosent) er skeptiske til personer med moderat muslimsk tro. Samtidig er respondentene mer skeptiske til sterkt troende kristne (54 prosent) enn til personer med muslimsk tro generelt (45 prosent). Det vil si at det er flere i utvalget som er skeptiske til sterkt troende kristne enn til personer med muslimsk tro generelt. I undersøkelsen svarer 18 prosent at de er skeptiske til personer med moderat kristen tro.

Nei til nikab, tja til hijab, ja til turban og kors

Det er stor spredning i holdningene til ulike religiøse plagg og symboler i Norge. En høy andel (over 80 prosent) er negative til bruk av nikab, uavhengig av om den brukes på gaten, arbeidsplassen, av lærere i skolen eller av uniformert politi. I utvalget er det færre som er negative til bruk av hijab. To av tre er enten nøytrale eller positive til hijabbruk på gaten. Vi fant minst skepsis til bruk av turban og synlig kors.

Både innvandrere og majoritetsbefolkningen må tilpasse seg hverandre

Basert på flere spørsmål om tilpasning mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen er det størst oppslutning om en «mellomposisjon» – at begge grupper må tilpasse seg hverandre (79 prosent). Svarene vi får når det gjelder tilpasning, er sensitive for hvordan spørsmålene er formulert. En spisset påstand om at «innvandrere fullt og helt må gi opp sin kultur og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier», får for eksempel begrenset oppslutning (25 prosent). Det samme gjelder andelen som mener at «innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg [...]» (20 prosent).

Botid er viktigere enn avstamning for å være norsk

Vi ba respondentene ta stilling til en liste med faktorer som skal til for å regnes som norsk. De aller fleste var enige i at det å respektere norske lover og politiske institusjoner var viktig, i tillegg til det å kunne snakke norsk. Det er også mange (to av tre) som mener det er viktig å ha bodd lenge i landet, og litt over halvparten mener at det er viktig å være født i Norge (52 prosent). Minst viktig var det å være av norsk avstamning. Én av tre mener det er viktig, mens to av tre mener det er uviktig.

Mindre polarisering i synet på innvandring, noe mer polarisering i synet på islam

Ser vi på utviklingen i holdningene til innvandring, integrering, flyktninger og islam i Norge siden 2006, trer to mønstre frem: Holdningene til innvandring, integrering og mottak av flyktninger ble først mer polarisert frem til 2010, det vil si at det var en tendens til todeling i befolkningen, mens utviklingen gikk i motsatt retning fra 2010 til 2019. Befolkningens syn på islam har blitt noe mer polarisert de siste ti årene.

Folk blir opprørt av rasisme

Flere enn åtte av ti svarer bekreftende på påstanden «rasisme opprører meg». De som svarer at Norge bør slippe inn færre innvandrere, er imidlertid noe mindre tilbøyelige til å bli opprørt over rasisme.

I årets integreringsbarometer stilte vi to spørsmål om folks syn på betydningen av hudfarge og etnisk tilhørighet for medfødt intelligens og arbeidsmoral. De samme spørsmålene har tidligere blitt stilt i Norge som en del av European Social Survey (ESS). Vi fant lignende resultater som i ESS, men utvidet analysen ved å spørre om betydningen av hudfarge og etnisk tilhørighet hver for seg. Svarene viser at svært få mener at hudfarge har betydning for medfødt intelligens eller arbeidsmoral. Legger vi til etnisk tilhørighet, blir tallene noe høyere.

Emneord

innvandring, integrering, mangfold, tillit, polarisering

English summary

Authors Jan-Paul Brekke, Audun Fladmoe, and Dag Wollebæk

Title Attitudes to immigration and integration in Norway – Norwegian Integration Barometer 2020

Summary The Integration Barometer 2020 provides an updated picture of the attitudes of the Norwegian population to immigration, integration, and diversity. This survey has been conducted numerous times over the past 15 years (most recently two years ago), something that makes it possible to follow developments in attitudes across a range of topics. The Barometer is based on a population sample of around 3000 respondents, and was fielded in November and December 2019, i.e. before the COVID-crisis. Kantar partnered on the actual fielding of the survey, based on their web panel of respondents. The Directorate of Integration and Diversity (IMDi) commissioned the study, which was conducted by the Institute for Social Research.

The study shows that the population of Norway overall is moderately positive toward immigration in general but distinguishes between different categories of immigrants. While the population is positive about welcoming more refugees in need of protection, they are neutral toward work immigrants and skeptical about asylum seekers and family members. Nevertheless, the respondents realize that labor immigrants can contribute to the economy of the country and may be necessary to meet their need for care in the future.

Only a small number (one in five) believes that the integration of immigrants is going well. The respondents link this to the need for labor participation and language skills. The study shows that, if a person can pass all the integration requirements, such as language and work, then the population will deem this person integrated regardless of their country of origin. There is also considerable awareness among the respondents that immigrants are being discriminated against, particularly in the labor market.

The Norwegian population is generally optimistic about the development of the relationship between immigrants and the rest of the population. They envisage a normalization, such as marriages across group boundaries becoming increasingly common. However, there is concern about increased conflict between religious groups.

Immigration

The population is divided regarding the number of immigrants who should be received. The population is divided in their view on the number of immigrants Norway should receive. Almost a third of the population would welcome more immigrants; a third wants the level to be the same, and the

remaining third (40 percent) holds that Norway should accept fewer immigrants.

The population is positive toward refugee arrivals. The population's views on immigration vary according to immigrant category. While 38 percent of the population is willing to accept more refugees, fewer are willing to accept more family migrants (28 percent) and labor immigrants (28 percent). At the same time, a significant proportion of the population thinks that Norway should accept fewer family immigrants (43 percent), asylum seekers (46 percent), and refugees (36 percent). Yet, two out of three respondents believe that the following statement fits perfectly or quite well: "Norway should welcome more refugees in need of protection".

Four out of ten believe immigration is beneficial for Norway. Four out of ten believe that immigration is generally (very or quite) beneficial for Norway. This is a larger proportion than those who believe that immigration is (fairly or very) bad for Norway (three out of ten).

Integration

Only two out of ten think integration works well. As seen in the last Integration Barometer (Brekke & Mohn 2018), the Norwegian population is critical about how immigrant integration functions. Only two out of ten believe that this integration works well. Nearly half of the population thinks that it works poorly (47 percent).

Language, work, and shared values are necessary for integration. What does it take to be well integrated? The population appears to agree on this point. Nine out of ten believe that good language skills and having a job are important. In addition, nine out of ten also believe that immigrants must share the basic values of Norwegian society.

Well integrated, means well integrated. In a survey experiment, we asked for factors that should be in place for a person to be considered integrated. Here, we found again that having a job (and paying taxes) and speaking Norwegian at home are the most important characteristics. We found that the respondents considered a Swede and a Somali with the maximum score on positive traits as equally integrated. If we allow the same immigrant groups with equally poor integration characteristics, immigrants with a Somali background would come out worse than those with Swedish ones.

Integration challenges are a shared responsibility The respondents believe that the challenges of immigrant integration are due to inadequate efforts by the immigrants themselves, the Norwegian authorities and the majority of the population. The responsibility of securing integration is deemed equally shared among the three parties.

Lack of integration is due to not only cultural differences but also discrimination. When asked about integration problems, more than six in ten (63 percent) pointed out that "Many immigrants have a religion or culture that does not fit in Norway." Almost as many (60 percent) believe that discrimination against immigrants causes integration problems.

There is record-high awareness of discrimination. A substantial proportion of the population (84 percent) believes that immigrants are discriminated against. The proportion of people who believes that discrimination occurs to “a large degree” has tripled from 2013 to the present (from 9 percent to 32 percent). Most people believe that immigration discrimination (to some or a large extent) occurs in employment (90 percent).

The population still opposes the export of social security benefits. Compared to the 2017 Barometer, we saw a decrease in those agreeing to the statement: “Immigrants should not be allowed to bring social security benefits out of the country.” However, there is still a broad opposition to this in the population to such benefit export (83 percent believe that this claim fits completely or quite well). *Young people and adult women are more liberal.* There are several similarities in the Norwegian population’s attitudes to immigration and integration. For example, young people, the elderly, or the highly educated are more positive toward both immigration and integration than middle-aged persons with lower education levels. High interpersonal trust also gives a higher degree of positivity. However, there are also differences between attitudes in the two areas. For example, women do not differ from men in their view of how well integration works.

Diversity

There is widespread integration optimism but concern about conflicts related to religion. Two out of three respondents are integration optimists in that they think the relationship between immigrants and the rest of the population will improve and that marriage between the majority population and immigrants from Muslim countries will be more common. At the same time, almost as many believe that there will be more conflict between different religious groups in Norway in the future.

Many hold that Islamic values are incompatible with Norwegian values. Around half of the population (52 percent) believe that the values within Islam are incompatible with basic values in Norwegian society. The answers to this question have been stable for the last 15 years. In comparison, only a small minority (22 percent) believe that the values of Buddhism are incompatible with Norwegian values.

Nearly half are skeptical of people with Muslim faith. Nearly half of the respondents (45 percent) are skeptical of people with Muslim faith. Most of those who are skeptical are mildly skeptical (the statement “fits quite well”). Part of this skepticism seems to be related to a general skepticism of religious persons.

The strength of faith triggers skepticism. The strength of faith is an important trigger for skepticism among religious persons. The population is more skeptical of people with Muslim faith (45 percent) than Christian faith (25 percent), but the respondents are also more skeptical of Christians with a strong belief (54 percent) than people with Muslim faith (45 percent) in general.

Few agree that immigrants should give up their culture. In the last round of the Integration Barometer, we found that three out of four agree with the claim that “Immigrants must fully adapt to the culture and values of Norwegian society.” In this year’s survey, we further sharpened the above claim by stating that “Immigrants must fully abandon their culture and adapt to the culture and values of Norwegian society.” This time, one in four found the statement fitting.

One does not have to be of Norwegian descent to be Norwegian. We presented the respondents with a list of factors that are allegedly needed to be considered “Norwegian”. Most of the respondents agree that respecting Norwegian laws and political institutions as well as being able to speak Norwegian are important. Many (two out of three) found it important to have lived in the country for a long time, and just over half thought it was important to be born in Norway (52 percent). Only one in three respondents found that being of Norwegian descent is important for one to be considered Norwegian.

There is less polarization on immigration except attitudes to Islam. Two patterns emerge regarding the attitudes to immigration, integration, refugees, and Islam in Norway since 2006. Overall, attitudes to immigration, integration, and reception of refugees were highly polarized until 2010, while developments went in the opposite direction from 2010 to 2019. The population’s view of Islam has become somewhat more polarized over the last ten years.

People are upset by racism. More than eight out of ten respondents answered in the affirmative to the statement “Racism upsets me.” Those who responded that Norway should receive fewer immigrants were less likely to be upset by racism.

In this year’s Integration Barometer, we posed two controversial questions on the role of skin color and ethnicity in intelligence and working moral. We copied these from the 2014 European Social Survey (ESS). The answers we obtained were similar to those obtained in the ESS. We also asked parts of the sample solely about the respective effects of skin color and ethnicity. The results show that very few of the population believe that skin color has any bearing on innate intelligence or work ethic. Those asked about the role of both skin color and ethnic affiliation in the same question, were somewhat more prone to answer in the affirmative.

Index terms Immigration, integration, diversity, polarization, trust

1 Holdninger til innvandring, integrering og nye fellesskap

Det har kommet færre asylsøkere og innvandrere til Norge de siste årene. Til tross for dette har innvandring og integrering stått høyt på den politiske dagsordenen. I sosiale medier er dette temaer som skaper sterkt engasjement, ofte frontet med polariserte budskap.

Meningene som kommer til uttrykk i tradisjonelle og nyere medier, behøver ikke være representative for hva befolkningen mener. Det vil gjerne være de som har sterke meninger om innvandring og integrering, som tar til orde, og som blir mest synlige.

I denne rapporten gir vi en oversikt over hva et befolkningsutvalg i Norge mener om innvandring, integrering og mangfold. Vi spør: Hva kan bidra til å forklare disse holdningene, og hvordan endrer de seg over tid?

Integreringsbarometeret gir politikere, myndigheter og andre beslutningstakere et oppdatert grunnlag for å drive debatter og fatte vedtak som tar hensyn til folks faktiske holdninger på innvandringsfeltet. En åpen debatt med et slikt utgangspunkt vil igjen bidra til å skape tillit til beslutningstakerne. Vi har også ambisjoner om at rapporten vil bidra til en kunnskapsbasert innvandringsdebatt blant folk flest, for eksempel i sosiale medier.

Studien er basert på en spørreundersøkelse som ble besvart av et landsrepresentativt befolkningsutvalg på til sammen 3000 respondenter i Kantars nettpanel.¹ Undersøkelsen ble gjennomført i november og desember 2019. Det betyr at dataene ble hentet inn før koronaepidemien førte til omfattende smittevern-tiltak i Norge våren 2020. Resultatene er således ikke påvirket av dette. I senere studier vil vi undersøke om koronasituasjonen virket inn på befolkningens holdninger til innvandring og integrering. Dette kan for eksempel være et av temaene vi tar opp i Integreringsbarometeret i 2022.

Dette er andre gang Institutt for samfunnsforskning har ansvaret for Integreringsbarometeret (se Brekke og Mohn 2018). I forrige runde ble datainnsamlingen

¹ I tillegg er spørsmålene besvart av et ekstrautvalg beregnet på en nærstudie av holdninger til innvandring og integrering i samtlige bydeler i Oslo. Resultatene fra Oslo-studien vil bli publisert høsten 2020.

gjennomført nøyaktig to år før datainnsamlingen denne gang (november/ desember 2017 og 2019). Oppdragsgiveren er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), som selv gjennomførte undersøkelsen fra 2005 til 2013. I dag er Integreringsbarometeret den mest omfattende undersøkelsen av holdninger til innvandring og integrering i Norge.

I tillegg til å gi en oversikt over befolkningens holdninger tar Integreringsbarometeret sikte på å gi en dypere analyse av et knippe utvalgte aktuelle spørsmål. I denne runden ser vi blant annet nærmere på hva befolkningen² mener at skal til for «å være norsk», holdninger til bruk av religiøse symboler, om folk er integreringsoptimister eller integreringspessimister, og forskjeller i synet på ulike innvandrergrupper. Videre har vi blinket ut tre diskusjoner som har fått mye oppmerksomhet de siste årene: meningspolarisering, skepsis til muslimer og holdninger til hudfarge og etnisk tilhørighet.

I den offentlige debatten hører vi ofte at det er økende polarisering i Norge og i verden for øvrig, for eksempel når det gjelder innvandring og integrering.³ Ofte er disse påstandene inspirert av debatter som går parallelt i USA. I årets utgave av Integreringsbarometeret ser vi etter tegn på om det faktisk foregår en slik polarisering i holdninger til innvandring i Norge, og hvordan denne i så fall arter seg.

I Integreringsbarometeret 2018 viste vi at en betydelig andel av befolkningen har negative holdninger til islam og muslimer (Brekke og Mohn 2018), og i etterkant av angrepet på en moské i Bærum i 2019 er det blitt etterlyst mer kunnskap om den sterke skepsisen en del nærer til personer med muslimsk tilhørighet.⁴ I årets barometer har vi tatt med flere spørsmål som gjør det mulig å få mer kunnskap om dette. For eksempel: I hvilken grad handler skepsisen til personer med muslimsk tro om en generell skepsis til (sterkt) troende personer, og i hvilken grad handler det om skepsis til personer med en «ekskotisk» tro? Ved å studere holdninger til personer med ulik grad av kristen, muslimsk og buddhistisk tro kommer vi nærmere et svar på disse spørsmålene.

Internasjonalt, og særlig i USA, er det gjennom årene utført en lang rekke studier av folks holdninger til hudfarge, etnisitet og rase (Kaufman 2018). I Norge er det forsket lite på dette (Tyldum 2019). I rapporten nærmer vi oss denne typen

2 Denne undersøkelsen er basert på et representativt befolkningsutvalg. Som i andre spørreundersøkelser er det visse begrensninger ved utvalget. Disse blir beskrevet i detalj senere i dette kapitlet og i vedlegg 1. Når vi bruker uttrykk som «befolkningen mener» og lignende, mener vi befolkningen slik den er representert i vårt utvalg med de forbeholdene vi tar i metodedelene av rapporten.

3 <https://forskning.no/samfunnsvitenskap/er-norge-i-ferd-med-a-bli-et-polarisert-land/1635506>

4 <https://www.dagbladet.no/nyheter/muslim-frykt-og-hat-etter-terroren/71496152>

spørsmål med noen begynnende analyser og foreslår en bredere kartlegging av dette omdiskuterte kunnskapsområdet, som er lite utforsket i Norge.

I den offentlige debatten er det ofte snakk om personer og miljøer som er kritiske til innvandring. Vi mener det er viktig å forstå hva som kjennetegner dem som har slike holdninger. Fra et forskningsståsted er det imidlertid like viktig å forstå den motsatte ytterposisjonen, det vil si personer og grupper som er positive til innvandring. Ofte blir det lagt mindre vekt på disse positive holdningene. Det samme gjelder dem som har et nøytralt ståsted når det gjelder innvandring, eller som mener at ting er greie som de er. I mange tilfeller kan midtposisjonen til og med være den mest interessante, for eksempel hvis stadig flere i Norge stiller seg nøytrale til bruk av hijab på gaten. I så fall kan dette være et tegn på tilvenning, eller normalisering.

Respondentene som svarte på spørsmålene i forrige runde av Integreringsbarometeret, i 2018, ble spurt om de var villige til å være med på denne undersøkelsen i 2020. Over halvparten sa ja til det. Resultatet er at vi har såkalte paneldata, det vil si at vi har stilt de samme personene samme spørsmål med to års mellomrom. Dette gir mer robuste analyser av holdningsendringer over tid. Vi beskriver gjennomføringsmetoden nærmere nedenfor.

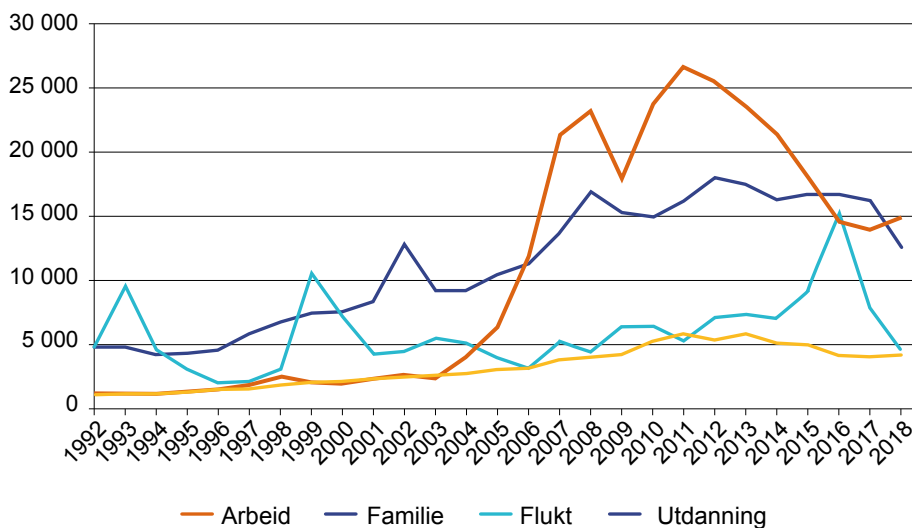
Innvandringsbildet

En del av spørsmålene vi stiller i Integreringsbarometeret, gjelder innvandringen og integreringen slik den faktisk er. For eksempel spør vi om de som svarer, mener at Norge bør ta imot flere eller færre asylsøkere. Da er det viktig bakgrunnsinformasjon for dem som skal tolke svarene, hvor mange asylsøkere Norge faktisk tok imot i perioden da undersøkelsen ble gjennomført. Oppmerksomheten rundt innvandring i media vil også kunne påvirke svarene. Blir det for eksempel skrevet (og snakket) mye eller lite om krig, flukt og lidelse i tiden før og under undersøkelsen, vil det kunne ha betydning. Likeså om det står mye om utfordringer knyttet til innvandring. Med andre ord vil både den faktiske innvandringen/integreringen og omtalen i media (redigerte og sosiale) kunne påvirke holdningene.

Det har gått to år siden vi gjennomførte Integreringsbarometeret sist. Disse to årene har vært preget av lave ankomsttall. I 2015 kom det flere enn 30 000 asylsøkere til Norge. Både regelverk og grenser ble strammet inn i Norge og i Europa for øvrig. Denne tøffere linja preger fortsatt migrasjonsstyringen her i landet.

Siden 2016 har det kommet få asylsøkere til Norge. I 2019 kom det 2350. De siste årene har de fleste av dem som har søkt tilflukt her i landet, kommet fra Syria og Tyrkia. Mange har fått bli (udi.no/statistikk). I tillegg kommer kvote- eller FN-flyktninger, som i 2019 var satt til 3000 per år.

Figur 1.1. Innvandring til Norge etter innvandringsgrunn. Arbeid, familie, flukt og utdanning. 1992–2018.



Kilde: SSB

Figuren (1.1) viser utviklingen i de ulike typene innvandring (antallet oppholds-tillatelser) til Norge siden 1992.⁵ Som vi ser, falt antallet familietillatelser og fluktbaserte tillatelser (asylsøkere og kvoteflyktninger) fra 2017 til 2018. En annen viktig bakgrunn for resultatene i denne rapporten er fallet i antallet arbeidsinnvandrere siden 2010. De siste par årene har denne utviklingen flatet ut og snudd til en svak økning. Antallet utenlandske studenter som får oppholds-tillatelse i Norge, har vært stabilt rundt 5000 de siste ti årene.

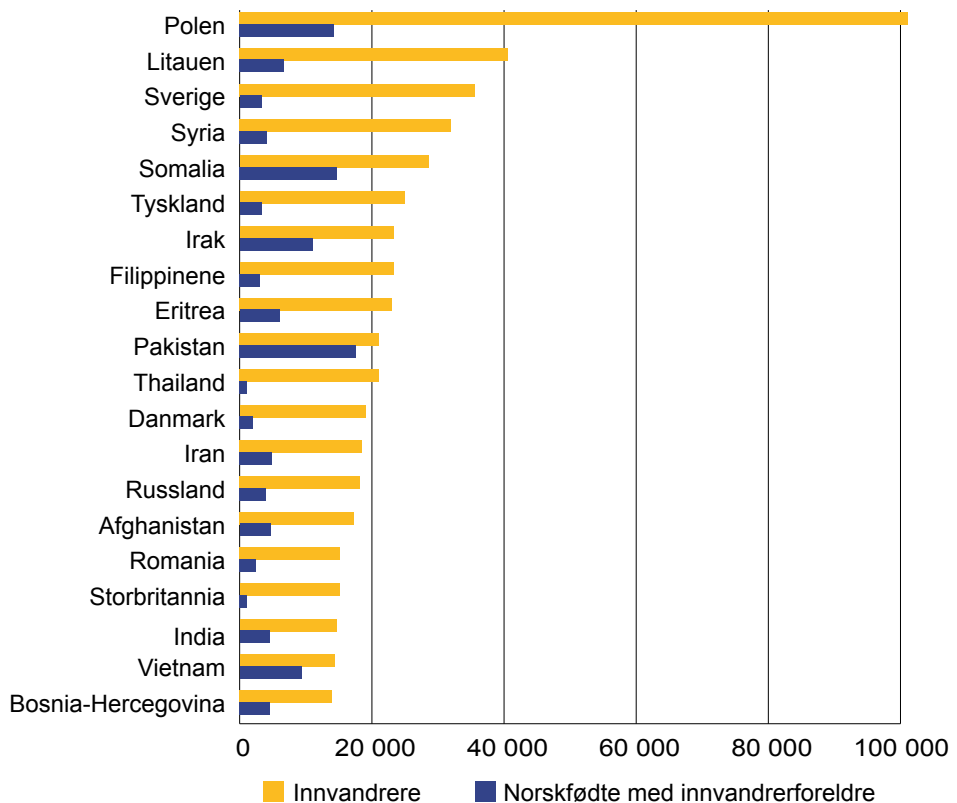
Familieinnvandring blir normalt mindre omtalt enn innvandring i forbindelse med asyl og arbeid. I figur 1.1 ser vi at dette var den største kategorien innvandrere i 2016. Antallet har vært relativt stabilt de siste ti årene. Rundt en tredjedel av familiesakene gjelder nordmenn uten innvandrerbakgrunn som etablerer familie med ikke-norske statsborgere (SSB 2020, rapport om familie-innvandring).

⁵ Nordiske statsborgere er ikke tatt med i tallene i figuren.

Hvis vi ser på innvandringen til Norge under ett, var denne lavere i 2018 enn på lenge. Nettoinnvandringen til Norge (dvs. innvandring minus utvandring) var da på det laveste nivået (18 100) siden 2004 (ssb.no).⁶

Men hvor kommer innvandrerne i Norge fra? I figur 1.2 ser vi at det er de typiske arbeidsinnvandringslandene Polen og Litauen som dominerer. Deretter følger vårt naboland Sverige.

Figur 1.2. Innvandrerbefolkningen i Norge per desember 2018. De 20 største gruppene. Innvandrere (født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre) og deres etterkommere.



Kilde: SSB

På de neste plassene finner vi fluktlandene Syria og Somalia. Lenger ned finner vi Irak og Eritrea, to andre avsenderland som lenge har vært preget av uro. Det

⁶ Denne og senere referanser til ssb.no peker til følgende side: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

er viktig å ha denne listen med seg i tolkningen av tallene videre i denne rapporten.

Arbeidsmarkedet i Norge hadde en positiv utvikling mellom 2015 og utgangen av 2019. Som følge av dette falt arbeidsledigheten blant innvandrere fra litt over elleve prosent til litt under åtte prosent i denne perioden (i hele befolkningen var ledigheten i underkant av fire prosent i 2019: ssb.no). Andelen av nyankomne innvandrere som kom seg over i arbeid etter to år med introduksjonsordning (norsk og samfunnskunnskap), var stabil på rundt seks av ti (ssb.no).

Høsten 2019 var det kommunevalg i Norge, og innvandring og integrering er alltid en viktig del av norsk politisk debatt. Datainnsamlingen til Integreringsbarometeret, som pågikk i november/desember 2019, startet dermed relativt kort tid etter kommunevalget i september, og dette kan påvirke resultatene vi får. Samtidig er det viktig å understreke at gjennomføringstidspunktet var identisk i 2017, og den høsten var det også valg. Eventuelle «valgeffekter» bør derfor være relativt like over tid.

I tillegg var innvandring som alltid en del av mediebildet også sent på høsten 2019, som for eksempel saken om et bemanningsbyrå som bevisst hadde ansatt avviste asylsøkere uten gyldige oppholdstillatelser,⁷ debatten om trygdeeksport («trygdeskandalen»)⁸ og debatten rundt humanitære organisasjoner som berget båtmigranter i Middelhavet.⁹ Slike hendelser vil kunne påvirke hvilke svar vi får på enkeltspørsmål i en spørreundersøkelse, og det vil vi også se når vi undersøker holdninger til trygdeeksport. Samtidig viser Integreringsbarometeret tydelig stabile trekk i holdningene over tid, noe som tyder på at hovedtrekket av resultatene i undersøkelsen i stor grad reflekterer underliggende holdninger i befolkningen.

Problemstillinger

Integreringsbarometeret dekker befolkningens holdninger på tre områder: innvandring, integrering og mangfold. De tre områdene er nært knyttet til hverandre. Innvandrere kommer til landet, og de som blir i landet, integreres i større eller mindre grad og utgjør siden en del av det norske samfunnet. Det er derfor grunn til å anta at også holdningene til innvandring, integrering og nye fellesskap henger sammen.

7 <https://www.aftenposten.no/norge/i/50wMOe/mann-tiltalt-for-brudd-paa-utlendingsloven-ansatte-asylsoekere>

8 <https://www.nrk.no/norge/dette-er-trygdeskandalen-1.14760396>

9 <https://www.aftenposten.no/verden/i/y3y8RK/kallmyr-diskuterer-migrasjon-med-eu-kolleger>

Den forrige runden med Integreringsbarometeret tydet på dette. Hvis man var kritisk til innvandring, var det stor sannsynlighet for at man også var negativ til integreringen og skeptisk til mangfold og nye typer fellesskap. Motsatt var det en tendens til at de som var positive til innvandring, også var positive til integrering og et mangfoldig samfunn.

For å undersøke de tre temaene spør vi:

- 1. Hva er befolkningens holdninger til innvandring (typer, volum), integrering (systemintegrering, sosialintegrering og verdi-integrering) og nye fellesskap (som syn på religion og religiøs praksis, syn på etnisk tilhørighet og kulturelt samliv)?**
- 2. Hva er de viktigste faktorene som kan forklare variasjonen i holdningene på disse områdene?**
- 3. I hvilken grad er det en sammenheng mellom befolkningens holdninger til innvandring, integrering og nye fellesskap?**

I tillegg til deltemaene vi nevnte over (blant annet hva som skal til for å være norsk, holdninger til symboler, optimisme/pessimisme, betydningen av begreper, polarisering, skepsis til religion), tar vi igjen opp de underliggende problemstillingene på dette feltet. Det gjelder hvordan holdninger endres, hva som styrer opplevelsen av innvandring som trussel (mot «flagget» eller «lommeboka»), og hvem befolkningen mener skal tilpasse seg mest – de som kommer til landet, eller majoriteten som er her fra før (assimilering–multikulturalisme). Materialet vi skal presentere i denne rapporten, er bredt. Noen av diskusjonene vil begynne her og så videreføres i akademiske publikasjoner.

En viktig begrensning med omfattende holdningsundersøkelser som denne er at mange ikke nødvendigvis har sterke meninger om temaene, og dette gjelder særlig når spørsmålene blir detaljerte. I den tidlige opinionsforskningen ble det hevdet at flertallet av respondentene svarte mer eller mindre tilfeldig på spørsmål, fordi de manglet konsistente holdninger («non-attitudes») (Converse 1964). Senere studier har vist at mange svarer relativt konsistent på enkeltspørsmål, men at svarene de gir, ikke nødvendigvis er basert på grunnfestede verdier eller holdninger. I stedet baserer mange svarene sine på mentale snarveier (heuristikker), for eksempel ved å basere holdningene sine på hva bekjente eller opinionsledere/politikere gir uttrykk for (Zaller 1992). Selv om det åpenbart er slik at mange i Norge ikke nødvendigvis har sterke meninger om detaljerte spørsmål knyttet til innvandring og integrering, er dette likevel et felt der vi kan forvente tydeligere holdninger enn på andre felt. Innvandring er et felt som blir mye diskutert både i

og utenfor det offentlige ordskiftet, og det har i de seneste valgene vært et av de viktigste temaene for velgerne (Jenssen og Ivarsflaten 2019). Dette tyder på at mange har sterke meninger om innvandring.

Den niende runden med Integreringsbarometeret

Dette er niende gang Integreringsbarometeret gjennomføres. Den første gangen IMDi gjennomførte undersøkelsen, var i 2005. Siden da har barometeret kommet med ujevne mellomrom (med datainnhenting i 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2012, 2013, 2017 og 2019). Dette gir oss mulighet til å studere endringer i befolkningens holdninger over tid.

Bak holdningene vi måler i Integreringsbarometeret, ligger blant annet individuelle og samfunnsmessige erfaringer i et mer mangfoldig Norge. I løpet av den 15-årsperioden barometeret dekker, har andelen med innvandrerbakgrunn (innvandrere og etterkommere) i befolkningen steget fra 8 prosent i 2005¹⁰ til 18 prosent i 2019.¹¹ Holdningene vil blant annet henge sammen med personlige direkte erfaringer og erfaringer og kunnskap formidlet gjennom andre eller media. De kan også være knyttet til dypere verdimesseige ståsteder.

Andre undersøkelser av holdninger til innvandring

Integreringsbarometeret er bare én av flere norske undersøkelser om holdninger til innvandring.¹² Det er likevel få kvantitative studier som er så omfattende at de dekker holdninger til innvandring, integrering og mangfold. Noen studier har andre hovedtemaer, men stiller en del spørsmål som er relevante for våre diskusjoner i barometeret. Det gjelder blant annet HL-senterets (2017) befolkningsundersøkelser om holdninger til etniske og religiøse minoriteter og fjorårets Fafo-undersøkelse om holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat (Tyldum 2019). Andre undersøkelser er av mindre omfang, men stiller gjentakende og direkte relevante spørsmål om innvandring og integrering, slik som innvandringsundersøkelsen (2017) og Norsk Monitor fra Ipsos,¹³ og SSBs årlige undersøkelse av holdninger til innvandring.¹⁴ I tillegg til disse finner vi spørre-

10 <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/arkiv/2005-05-26>

11 <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

12 En rekke norske og skandinaviske spørreundersøkelser listes opp i Brekke og Mohn 2018 (appendiks 1).

13 <https://www.ipsos.com/nb-no/nordmenn-mer-positive-til-innvandring-og-integrering>,
<https://www.ipsos.com/nb-no/norsk-monitor-analyseportalen>

14 <https://www.ssb.no/innvhold>

undersøkelser blant innvandrere og etterkommere.¹⁵ Integreringsbarometeret har bredde i tillegg til lange tidsserier. Et omfattende spørreskjema, stort utvalg og lange tidsserier åpner for avanserte analyser av hva som er befolkningens holdninger i dag, og hvordan disse har utviklet seg over tid.

Utvalg og metode

Datagrunnlaget for denne rapporten er et representativt utvalg bestående av 3000 personer som bor i Norge. I tillegg ble det trukket ut et ekstrautvalg på 1500 respondenter fordelt på bydelene i Oslo, som vil bli analysert og publisert i et separat notat. Respondentene er trukket ut fra Kantars nettpanel, som på gjennomføringstidspunktet besto av ca. 40 000 personer som hadde sagt seg villig til å delta i denne typen undersøkelser. Nettpanelet er ikke selvrekruttert; medlemmene rekrutteres tilfeldig gjennom andre undersøkelser, noe som gjør det mulig å trekke sannsynlighetsutvalg.

Bruttoutvalget til undersøkelsen ble satt sammen i to steg. Før det første ble alle respondentene som deltok i 2017, som hadde sagt seg villig til å delta i nye runder av Integreringsbarometeret og fortsatt var aktive i nettpanelet, inkludert i utvalget. Deretter ble bruttoutvalget supplert med nye respondenter slik at det samlede bruttoutvalget var representativt basert på informasjon om kjønn, alder, utdanning og geografi. Det endelige bruttoutvalget besto av 6232 respondenter, som alle fikk invitasjon til å delta. Det ble oppnådd kontakt med 3191 (51 prosent) av disse, hvorav 2968 (48 prosent) leverte fullstendige svar (nettoutvalget). Av disse deltok om lag halvparten ($n = 1475$) av respondentene også i 2017, noe som styrker analyser av holdningsendringer i denne toårsperioden.

Tabell 1.1 viser utvalgsfordeling og svarprosent etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

15 Levekår blant innvandrere i Norge 2016. SSB-rapport 2017/13. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-i-norge-2016>
Og IMDIs undersøkelse av holdninger og erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn. <https://www.imdi.no/arkiv/arkiverte-publikasjoner/innvandring-og-integrering-holdninger-og-erfaringer/>

Tabell 1.1 Utvalgsfordeling og svarprosent. Integreringsbarometeret 2020.

	Utvalgsfordeling	Svarprosent
Mann	52,7	50,1
Kvinne	47,3	45,0
Under 30 år	12,2	26,9
30–44 år	23,7	38,8
65–59 år	24,0	53,8
60+ år	40,2	65,7
Grunnskole	8,5	41,8
Vgs.	38,5	45,8
Fagskole etter vgs.	15,4	53,1
Universitet/høyskole kort	21,3	49,6
Universitet/høyskole lang	16,3	48,3
Oslo/Akershus	25,7	47,4
Øvrig Østlandet	26,4	49,6
Sør- og Vestlandet	30,7	46,4
Trøndelag og Nord-Norge	17,3	46,3
n	2 968	

Tabell 1.1 viser at det var flere av mennene (50 prosent) enn av kvinnene (45 prosent) i utvalget som svarte på undersøkelsen, noe som gjør at menn (52,7 prosent) er noe overrepresentert. Den tydeligste skjevheten er knyttet til alder. Svarprosenten øker mye jo eldre respondentene er, fra 27 prosent blant dem under 30 år til 66 prosent blant dem over 60 år. Dette fører til at unge er underrepresentert i utvalget, mens eldre er overrepresentert. Når det gjelder utdanning, var svarprosenten jevnere fordelt. Den var lavest for dem med lavest utdanning (42 prosent) og høyest for dem med fagskoleutdanning (53 prosent). Sammenlignet med befolkningen er andelen med høyere akademisk utdanning (universitet/høyskole kort/lang) noe overrepresentert, men denne forskjellen er ikke spesielt stor (38 mot 34 prosent).¹⁶ Til sist viser tabellen at det var små geografiske variasjoner.

For å korrigere for skjevhetene i utvalgsfordelingen er alle deskriptive analyser i rapporten basert på data der vi vekter for kjønn, alder og geografi. På denne

¹⁶ <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>

måten «teller» svarene til dem som er underrepresentert i utvalget, mer, mens svarene til dem som er overrepresentert, teller mindre. I de multivariate analysene er ikke datasettet vektet, men der kontrollerer vi for en rekke sosiodemografiske kjennetegn (kjønn, alder, geografi, utdanning, innvandrerbakgrunn).

I tillegg til de nevnte skjevhetene er det imidlertid også skjevheter knyttet til innvandrerbakgrunn, og det er det vanskeligere å korrigere for ved hjelp av vektning. Andelen med innvandrerbakgrunn i nettpanelet til Kantar er i utgangspunktet lavere enn i befolkningen som helhet, og en overvekt av dem med innvandrerbakgrunn som er med i panelet, har bakgrunn fra Sverige, Danmark og andre nordvesteuropiske land. Mens det i befolkningen er 18 prosent med innvandringsbakgrunn, det vil si at man selv eller foreldrene er født i utlandet av utenlandske foreldre, er andelen 6 prosent i nettutvalget. Vi har ikke utfyllende informasjon om denne gruppens landbakgrunn, men blant dem som har oppgitt at foreldrene er født i utlandet, svarer hele tre av fire at foreldrene er født i Europa. Dette impliserer at vi i Integreringsbarometeret i all hovedsak måler holdninger til innvandring, integrering og mangfold *blant medlemmer av majoritetsbefolkningen*. I alle de multivariate analysene i rapporten, altså de analysene hvor vi undersøker effekten av flere variabler samtidig, inkluderer vi en variabel som indikerer om respondentene har innvandrerbakgrunn. Ved å gjøre dette «kontrollerer vi bort» effekten av innvandrerbakgrunn.

Til sist er det trolig også noen skjevheter i utvalget knyttet til partipreferanse. Det er i utgangspunktet vanskelig å vite nøyaktig hvordan befolkningens partipreferanser var i november 2019, siden det ikke var valg på det tidspunktet. Det nærmeste vi kommer en «fasit», er trolig gjennomsnittet av meningsmålinger, som publiseres månedlig på pollofpolls.no. Sammenligner vi partipreferansene som ble oppgitt i Integreringsbarometeret («Hvis det hadde vært stortingsvalg kommende mandag, hvilket parti ville du stemme på?»), med gjennomsnittet av meningsmålinger for stortingsvalg som ble publisert i november 2019 på pollofpolls.no, finner vi at det i det vektete utvalget er noe overrepresentasjon av respondenter som oppga Rødt (3,1 prosentpoeng høyere), SV (2,2 prosentpoeng) og MDG (1,5 prosentpoeng), mens det er noe underrepresentasjon av respondenter som oppga Ap (1,8 prosentpoeng), Sp (2,9 prosentpoeng), KrF (1,2 prosentpoeng) og Høyre (1,6 prosentpoeng). For Venstre, FrP og andre partier er avvikene på under ett prosentpoeng. Implikasjonen av dette er vanskelig å tallfeste nøyaktig, men som analysene senere vil vise, er velgerne til Rødt, SV og MDG jevnt over mer positive til innvandring, mens velgerne til Sp og Høyre er mer innvandringskritiske. Velgerne til KrF er ofte noe mer positive enn snittet, mens velgerne til Ap ofte er ganske nært snittet. Gitt at pollofpolls.no representerer et realistisk bilde av befolkningens partipreferanser, kan dette

innebære at de overordnede resultatene i rapporten er noe mer positive enn det som er reelt i befolkningen.

For å undersøke mulige utslag konstruerte vi en partivekt med utgangspunkt i snittet av meningsmålinger. For to av de sentrale påstandene som blir analysert i rapporten («Norge bør ta imot flere/færre innvandrere» og «Innvandring er i hovedsak bra for Norge»), finner vi noe mer positive holdninger når vi vekter for kjønn, alder og geografi, sammenlignet med når vi vekter for partipreferanse. Men forskjellene er små. Hvis vi vekter for partipreferanse i stedet for kjønn, alder og geografi, er andelen som svarer at de ønsker å ta imot betydelig flere eller noen flere innvandrere enn i dag, 1,5 prosentpoeng lavere (25,9 mot 27,4 prosent), mens andelen som svarer at de ønsker å ta imot betydelig færre eller noen færre innvandrere, er 0,4 prosentpoeng høyere (41,7 mot 41,3). På spørsmålet om innvandring i hovedsak er bra eller dårlig, er de tilsvarende avvikene på 1,8 og 0,7 prosentpoeng.

Til tross for disse avvikene vekter vi gjennomgående materialet basert på kjønn, alder og bosted i rapporten. Dette gjør vi for det første fordi partifordelingen på pollofpolls.no er estimer basert på en rekke meningsmålinger og dermed beheftet med statistiske feilmarginer, mens informasjon om kjønn, alder og geografi er basert på offisiell registerstatistikk fra SSB. For det andre vekter vi basert på kjønn, alder og geografi fordi dette har vært tilnærmingen i alle tidligere integreringsbarometre. Et viktig formål er å studere holdningsendringer over tid, og da er det viktig at analysemetoden er lik over tid.

Flere detaljer om utvalg og gjennomføringsmetode finner du i vedlegg 1.

Hvordan måle holdninger – spørsmålsformuleringer

En vanlig kritikk av undersøkelser som måler holdninger til innvandring, er at spørsmålene blir for allmenne. Hva menes for eksempel med en «innvandrer»? For å få mer nyansert kunnskap om fenomenet vi studerer, har vi i denne runden av Integreringsbarometeret i større grad tatt i bruk eksperimentelle metoder der vi splitter utvalget tilfeldig i to eller flere grupper, som deretter får litt ulike spørsmål. Denne typen surveyeksperimenter har blitt en stadig mer utbredt metode i samfunnsvitenskapene, i takt med at teknologien (internett) har gjort det enklere og billigere å gjennomføre eksperimenter med mange respondenter (Mutz 2011). Flere nyere holdningsstudier fra Norge har brukt lignende design (se for eksempel Brekke og Mohn 2018; Steen-Johnsen, Fladmoe og Midtbøen 2016; Tyldum 2019). Fordelen med surveyeksperimenter er todelt. For det første kan vi nyansere begrepene og dermed dekke langt flere temaer i under-

søkelsen uten å forlenge spørreskjemaet. For det andre kan vi ved å dele utvalget tilfeldig i flere grupper og stille spørsmål med små variasjoner undersøke årsakssammenhenger: Hvilken *effekt* har det for svarene hvis man får spørsmål om flyktninger i stedet for arbeidsinnvandrere, eller om svensker i stedet for polakker? Alt er likt for respondentene, med unntak av det ordet eller ordene vi bytter ut for deler av utvalget.

I tillegg til ordlyden er det viktig hvilken rekkefølge spørsmålene stilles i. Det er viktig at svarene ikke farges av spørsmålene man allerede har svart på. I Integreringsbarometeret er vi for eksempel derfor nøye med å blande positive og negative påstander. I tillegg spør vi om samme fenomen fra flere ulike perspektiver på ulike steder i skjemaet. Til sist er vi nøye med at noen av spørsmålene som er egnet til å utløse en slik farging, for eksempel sterke påstander om terrorfare, plasseres mot slutten av skjemaet.

Som i de siste utgavene av Integreringsbarometeret bruker vi et nettbasert spørreskjema. Respondentene får mulighet til å svare på spørsmålene på pc, nettbrett eller mobil. Erfaringen tilsier at litt over halvparten svarer på mobiltelefon. Vi har også tilpasset spørsmålsformuleringen til dette formatet. Det legger for eksempel begrensninger for hvor mye tekst det er plass til, på typer svarkategorier med videre.

Respondentene fyller ut nettskjemaet uten at noen ser hva de svarer. Dette kan gjøre det enklere å være ærlig om egne holdninger. Hvis undersøkelsen hadde blitt gjennomført ved hjelp av telefonintervjuer, kunne det være vanskeligere for respondentene å gi uttrykk for hva de «egentlig mener» på dette følsomme politikkområdet, såkalt sosial ønskebarhet (*social desirability bias*) (Chung & Monroe 2003; Ringdal 2001).

Begreper

Et sentralt begrep i denne undersøkelsen er ordet *innvandrere*. Med innvandrere mener vi en person som er født i utlandet av to utenlandske foreldre. Dette er i tråd med SSBs begrepsbruk.¹⁷ Barn av innvandrere omtaler vi som etterkommere. Til sammen utgjør de to gruppene *personer med innvandrerbakgrunn*.

Vi har med spørsmål både om innvandrere og om etterkommere i denne undersøkelsen. Spørsmål om personer med innvandrerbakgrunn, der altså også etterkommere er med, stiller vi fordi vi ønsker å belyse hvordan det står til med de

17 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/slik-definerer-ssb-innvandrere>

nye fellesskapene i Norge. Med det mener vi holdninger til møter mellom personer med innvandrerbakgrunn og befolkningen for øvrig. Dette åpner for å stille spørsmål som gjelder den langsiktige tilpasningen mellom minoritets- og majoritetsbefolkning.

Vi unngår å bruke begrepet *nordmenn* og bruker i stedet *befolkningen* eller *befolkningen i Norge*. Årsaken er at Integreringsbarometeret skal dekke alle som bor i Norge, uavhengig av statsborgerskap. Vi har allerede beskrevet skjevheten i utvalget når det gjelder andelen innvandrere.

I et par av spørsmålene skiller vi mellom *flyktninger* og *asylsøkere*. Med flyktning mener vi personer som har fått flyktningstatus etter å ha søkt om asyl eller etter å ha kommet som overføringsflyktning gjennom FN-systemet. Men det betyr ikke at befolkningen oppfatter begrepet slik. Hvilken betydning disse betegnelse har for folks holdninger, er blant temaene vi diskuterer i rapporten.

Vi bruker også begrepet *integrering* i ulike sammenhenger. På et overordnet plan viser det til tilpasningsprosessen mellom innvandrere og samfunnet de kommer til. En smalere definisjon påpeker at integrering er en tosidig og gjensidig tilpasningsprosess. Samfunnet legger til rette for inkludering av individer eller grupper, samtidig som disse selv bidrar til den samme inkluderingen. I rapporten bruker vi begrepet på denne måten når vi diskuterer befolkningens syn på innvandreres tilpasning. Her blir integrering et teoretisk midtpunkt mellom assimilering (de som kommer, skal tilpasse seg helt og fullt) på den ene siden og multikulturalisme (de som kommer, må stå fritt til selv å velge om de skal tilpasse seg) på den andre.

Denne rapporten handler om *holdninger*, men hva er holdninger? Vi forstår en holdning som et relativt varig sett av oppfatninger, følelser og tendenser til å handle på en spesifikk måte. Denne grunninnstillingen kan være rettet mot grupper i samfunnet, hendelser eller symboler (Hogg og Vaughan 2005, s. 150). Vi tror at en bredt anlagt analyse av befolkningens holdninger, hvilke egenskaper som er knyttet til dem, og hvordan synspunkter på tvers av områder henger sammen, kan danne et fruktbart utgangspunkt for både en mer informert samfunnsdebatt og, som vi skal se, for videre akademiske analyser.

Guide til rapporten

Vi har delt inn de neste tre kapitlene etter de tre hovedtemaene innvandring, integrering og nye fellesskap.

I det neste kapitlet (2) er vi opptatt av holdningene til innvandringsvolum (hvor mange som burde komme til landet), til ulike typer innvandring (arbeid, familie, flukt/asyl) og hva som kan forklare disse holdningene. Ser befolkningen på innvandring som et bidrag til fellesskapet eller som en trussel? Hva betyr kontakt for hvilke holdninger man har? I dette kapitlet drøfter vi også koblingen mellom mediebruk og holdninger til innvandring, og hvordan tillit til ulike grupper spiller inn på utvalgets holdninger.

I kapittel 3 er temaet integrering. Her spør vi blant annet om hva som skal til for å regnes som integrert, og hva som hemmer og fremmer integrering. Hvem har skylden når integreringen ikke fungerer? Ligger problemet hos innvandrerne selv, hos myndighetene eller hos den øvrige befolkningen? Vi ser også nærmere på hvorvidt befolkningen oppfatter at det foregår diskriminering, og i så fall på hvilke arenaer i samfunnet.

I kapittel 4 ser vi på holdninger som gjelder sameksistens mellom innvandrere og folk som har bodd lenge i landet. Vi setter sammen flere spørsmål for å avdekke om befolkningen er optimistiske eller pessimistiske når det gjelder sameksistens på lang sikt. Og hvem synes befolkningen at skal tilpasse seg hvem? Vi stiller også det som har vært et grunnspørsmål i den akademiske debatten, nemlig i hvilken grad innvandringsmotstand skyldes at folk opplever innvandring som en trussel mot «flagget» (nasjonalt fellesskap, verdier) eller mot «lommeboka» (egen økonomiske situasjon). Vi tar også opp synet på kulturelle praksiser (nikab, hijab, kors og turban). Videre undersøker vi om befolkningens holdninger til innvandring har blitt polarisert over tid, noe man skulle tro når man følger den offentlige debatten, men som ikke er undersøkt systematisk tidligere.

I kapittel 5 sammenstiller vi kort kunnskapen fra de tidligere delene av rapporten. Til sist presenterer vi en liste med de viktigste funnene fra denne runden med Integreringsbarometeret.

2 Holdninger til innvandring

Hvordan stiller befolkningen i Norge seg til innvandring, og hvordan har dette endret seg over tid? I dette kapitlet beskriver vi først hvilke holdninger befolkningen har til hvor mange og hvilke kategorier av innvandrere som kommer til landet. Deretter legger vi frem respondentenes grunnleggende innstilling til innvandring – om de mener denne i hovedsak er bra eller dårlig for landet. Som en del av dette ser vi på hvem som oppfatter innvandringen som en trussel mot for eksempel norske verdier, mot velferdsstaten, mot norske arbeidsplasser og mot samholdet i samfunnet. For flere av spørsmålene peker vi på utviklingen i svarene over tid, og i noen tilfeller har vi med tidsserier som viser variasjonene fra 2005 til i dag.

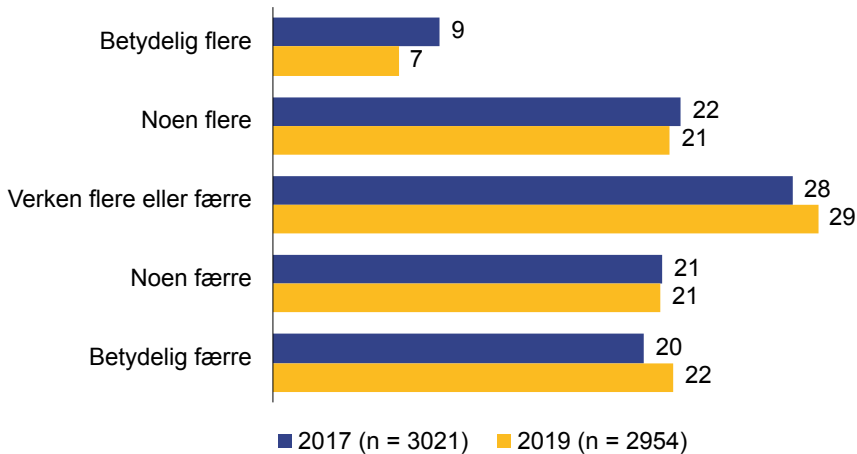
Vi går deretter dypere inn i analysen av holdningene til innvandring ved å analysere variasjoner knyttet til personlige egenskaper (som kjønn, alder, utdanning, bosted og partipreferanser), men tar også denne analysen ytterligere et skritt videre.

Holdninger til innvandringsvolum

Volumet på innvandringen er et sentralt tema i mange debatter om temaet. Hva mener befolkningen om antallet som kommer til landet, og hvordan skiller man mellom holdningene til ulike kategorier av innvandrere (arbeidsinnvandrere, flyktninger, asylsøkere og familiemedlemmer)? Vi stilte først respondentene et generelt spørsmål om innvandringsvolum: «Synes du Norge bør ta imot flere eller færre innvandrere enn i dag?» De fikk oppgitt svaralternativer fra «betydelig flere enn i dag» til «betydelig færre enn i dag» (se figur 2.1).

**Figur 2.1. Holdning til innvandringsvolum i 2017 og 2019, prosent.
N = 2954/3021.**

Synes du at Norge burde ta imot flere eller færre innvandrere enn i dag?



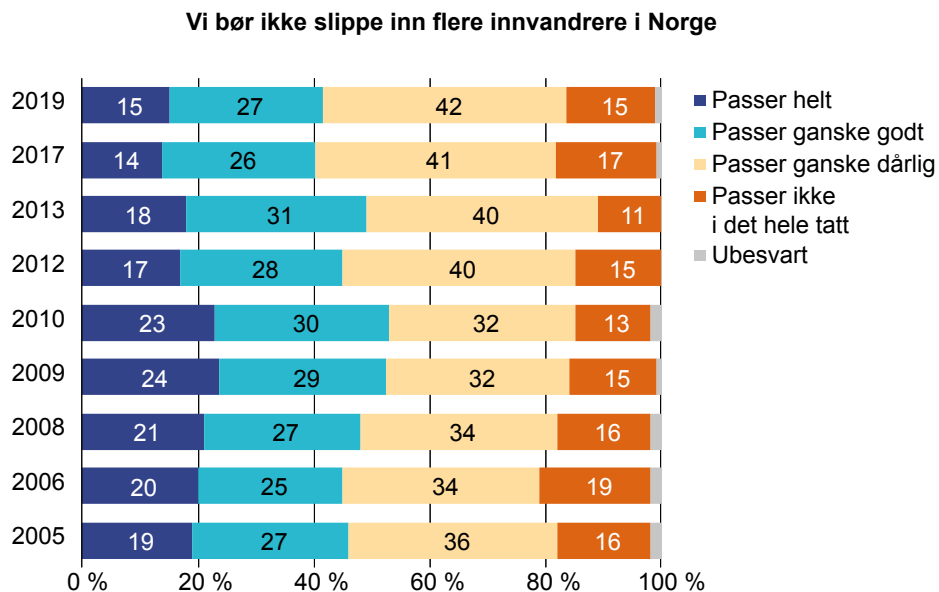
I figur 2.1 har vi lagt inn svarfordelingen fra forrige integreringsbarometer i 2017 i tillegg til tallene fra årets undersøkelse. Vi ser i figuren at det kun er små endringer mellom 2017 og 2019 i holdningene på dette overordnede spørsmålet.¹⁸ Hovedmønsteret er det samme som sist med i underkant av en tredjedel som mener Norge bør ta imot flere innvandrere (27 prosent), en snau tredjedel som mener at volumet bør være som nå (31 prosent), mens fire av ti mener at Norge bør ta imot færre enn i dag (42 prosent). Kvinner er mindre kritisk innstilt enn mennene i dette spørsmålet, og dette var noe vi også så i 2017. Forskjellene er særlig tydelig i ytterkantene: Flere menn (25 prosent) enn kvinner (18 prosent) svarer at Norge bør ta imot *betydelig færre* innvandrere enn i dag.

Full stopp? «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere»

For å sikre at vi får riktig inntrykk av befolkningens holdninger til innvandringsvolumet, ba vi informantene om å ta stilling til påstander som er litt ulikt formulert. I Integreringsbarometeret har man siden 2005 presentert påstanden: «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge.» Denne påstanden er «tøffere» formulert enn spørsmålet vi presenterte over, om Norge bør ta inn flere eller færre innvandrere.

¹⁸ Her er det viktig å merke seg at teksten i spørsmålet er relativ til dagens situasjon («enn i dag»). Innvandringen varierer over tid, noe som kan påvirke svarene.

Figur 2.2. Påstand: Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge. 2005–2019, prosent.



Vi ser i figur 2.2 at det også i denne runden er flest som svarer at påstanden passer ganske dårlig eller ikke i det hele tatt (57 prosent). Men flere enn fire av ti svarer at påstanden «vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge» passer helt eller passer ganske godt. Andelen som inntar en restriktiv holdning i dette spørsmålet, er omtrent lik som i 2017, men lavere enn i alle undersøkelsene før det. Påstanden om at «vi bør ikke slippe inn flere innvandrere til Norge», er et grovere mål enn spørsmålene om man mener «Norge bør ta imot flere eller færre» av ulike kategorier innvandrere. Dette skyldes delvis at respondentene får fem svaralternativer til den første påstanden, inkludert et nøytralt alternativ (verken flere eller færre innvandrere), og kun fire til den siste. Den siste påstanden bærer i tillegg i seg en uklarhet. Ordet «flere» i påstanden «vi bør ikke slippe inn flere innvandrere til Norge» kan bety flere ting. Oppfattes dette som «flere enn i fjor»? «Flere enn det som er vanlig»? Eller som full stopp, det vil si «ingen flere i det hele tatt»? Påstanden har likevel verdi, for med en lang tidsserie er den egnet til å vise utviklingen over tid (gitt at tolkningen av spørsmålet ikke har endret seg i perioden).

Spørreundersøkelser Statistisk sentralbyrå og Ipsos (Norsk Monitor) har gjennomført, har vist økende grad av positive holdninger til innvandring over tid (Hellevik og Hellevik 2017). Denne trenden er mindre entydig i Integrerings-

barometeret. Som vi skal se, er folk blitt mer positive i enkelte spørsmål, men ikke i andre. Dette viser at innvandrings spørsmål er mangefasettert, og at resultatene alltid vil påvirkes av hva man spør om.

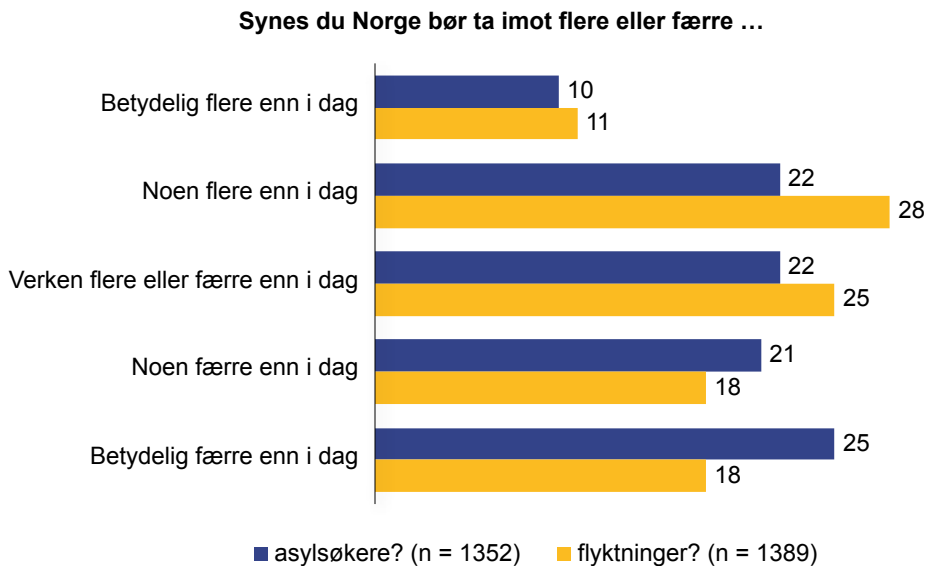
På dette ene spørsmålet som er vist i figur 2.2, uttrykte respondentene noe mer positive holdninger til innvandring i 2019 enn i 2005, men holdningene i 2005 var mer positive enn i 2009 og 2010. Forskjellene mellom undersøkelsene understreker at ulike spørsmålsformuleringer kan ha mye å si for hvordan holdninger uttrykkes. Men det understreker også at holdninger til innvandring er mangefasettert, og at endringer over tid kan gå i ulike retninger.

Innvandringstyper

Som vi beskrev innledningsvis, er det ofte en utfordring i studier av holdninger til innvandring å vite hva respondentene tenker på når man ber dem ta stilling til for eksempel flere eller færre *innvandrere*.¹⁹ For å få et mer nyansert bilde av befolkningens holdninger til ulike typer innvandring har vi inkludert mer detaljerte spørsmål om innvandringsvolum. Respondentene ble spurt om Norge burde ta imot flere eller færre flyktninger, asylsøkere, arbeidsinnvandrere og familiemedlemmer av innvandrere som allerede bor i Norge. I 2017 spurte vi om holdninger til asylsøkere, arbeidsinnvandrere og familiemedlemmer, og altså ikke om flyktninger. Ordene asylsøker og flyktning blandes ofte sammen i den offentlige debatten, og for å undersøke om de to ordene vurderes ulikt, delte vi utvalget tilfeldig i to: Halvparten av respondentene fikk spørsmål om asylsøkere (som sist), mens den andre halvparten fikk spørsmål om flyktninger. Resultatene av å dele opp utvalget på denne måten er oppsummert i figur 2.3.

19 Dette er en velkjent utfordring i tilsvarende undersøkelser nasjonalt og internasjonalt (Hainmueller og Hiscox 2007; Hainmueller og Hopkins 2014) der man måler befolkningens holdninger til en vag størrelse.

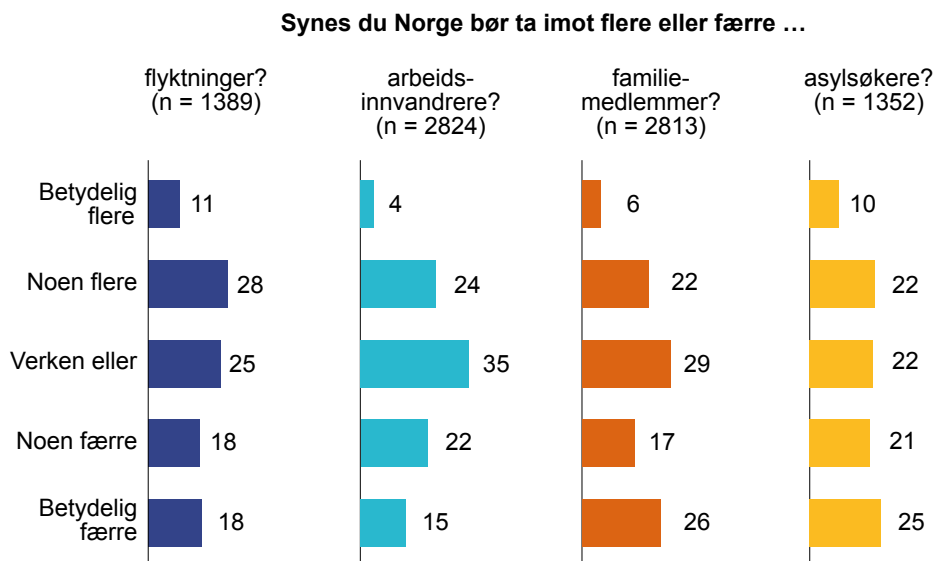
Figur 2.3. Synes du Norge bør ta imot flere eller færre [flyktninger/ asylsøkere]? Split sample. Prosent.



Figuren viser tydelig at folk har ulike oppfatninger av asylsøkere og flyktninger. Respondentene har altså bare fått spørsmål om én av disse gruppene. 39 prosent svarer at Norge bør ta imot noen flere eller betydelig flere flyktninger, mens 32 prosent svarer det samme om asylsøkere. I den andre enden av skalaen svarer 46 prosent av respondentene at de mener Norge bør ta imot færre asylsøkere. Denne andelen er høyere enn andelen som ønsker å ta imot færre flyktninger (36 prosent). En nærliggende tolkning av disse resultatene er at folk oppfatter flyktninger i større grad enn asylsøkere som mennesker som har behov for beskyttelse og hjelp.

Hvordan vurderes så flyktninger og asylsøkere i forhold til arbeidsinnvandrere og familiemedlemmer av innvandrere? Figur 2.4 viser holdningene til alle de fire gruppene, rangert fra mest liberal til mest restriktiv (etter andelen som ønsker å ta imot færre av de ulike kategoriene).

Figur 2.4. Holdning til innvandringsvolum for fire typer innvandrere i 2019. Synes du Norge bør ta imot flere eller færre [flyktninger/asylsøkere], arbeidsinnvandrere, familiemedlemmer av innvandrere? Prosent.



Figuren (2.4) viser at flyktninger og asylsøkere vurderes i hver sin ende av skalaen. Befolkningen er mest positiv til å ta imot flere flyktninger (39 prosent), etterfulgt av asylsøkere (32 prosent), familiemedlemmer og arbeidsinnvandrere (begge 28 prosent). Men når vi rangerer andelene som ønsker færre innvandrere i de ulike kategoriene, ser vi at det er flest som ønsker færre asylsøkere (46 prosent), fulgt av familiemedlemmer (43 prosent), arbeidsinnvandrere (37 prosent) og flyktninger (36 prosent). Holdningene til flyktninger og arbeidsinnvandrere er altså grunnleggende mer positive enn holdningene til asylsøkere og familiemedlemmer. Det er også verdt å merke seg at når det gjelder arbeidsinnvandrere, er befolkningen mer likegyldig i sine holdninger. Andelen som svarer «verken eller», er 35 prosent. Man kunne argumentere for at det er små forskjeller i synet på de ulike kategoriene innvandrere. Vi mener likevel at disse forskjellene er viktige og får særlig betydning når vi spør om synet på de ulike innvandrergruppenes påvirkning på norsk samfunn, økonomi og arbeidsmarked.

Det har kun vært marginale endringer i svarene på disse spørsmålene siden Integreringsbarometeret i 2017. Eneste merkbare forskjell er at en noe større andel ønsker færre arbeidsinnvandrere enn sist (38 prosent nå mot 34 prosent sist).

I andre halvdel av dette kapitlet går vi i dybden på hvilke kjennetegn ved respondentene som er forbundet med de ulike holdningene. Når det gjelder synet på antallet innvandrere i de ulike kategoriene, kan vi allerede her røpe at kvinner i de fleste spørsmålene er mer innvandringsvennlige enn menn, at yngre er mer positive enn middelaldrende, og at høyt utdannede er mer positive enn dem med lavere utdanning. Men som vi skal se, er det forskjeller mellom holdningene for eksempel til de ulike innvandringskategoriene.

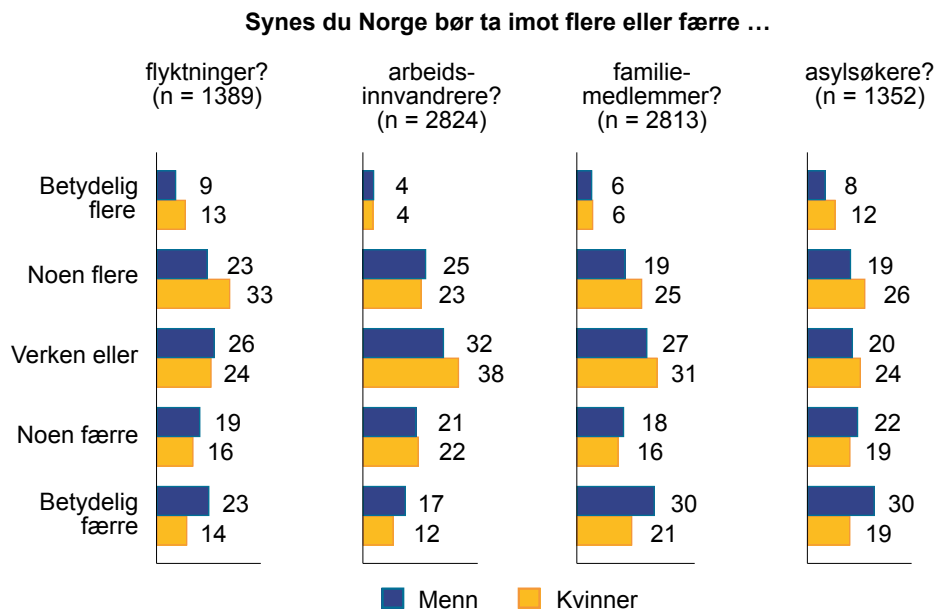
Kjønn, alder, utdanning og partipreferanse

Ulike grupper i befolkningen har ulike syn på innvandring. Vi skal nå se på hvordan holdningene varierer etter kjønn, alder, utdanning og partipreferanse. Her skal vi vise enkle sammenhenger mellom ett og ett kjennetegn og holdningene. Målet er å bli kjent med hovedretningen på disse kjennetegnene. Mot slutten av dette kapitlet og i resten av rapporten vil vi håndtere en rekke kjennetegn samtidig i mer avanserte analysemodeller. Da vil vi også stille spørsmålet om hvorfor det for eksempel er en sammenheng mellom utdanningsnivå og holdninger til innvandring.

Kjønn

Integreringsbarometeret i 2017 viste at kvinner gjennomgående var mer positive til innvandring enn menn. Det samme mønsteret finner vi i 2019. Figur 2.5 viser at kvinner er klart mer positive til å ta imot asylsøkere, flyktninger og familieinnvandrere enn det menn er. For eksempel svarer 46 prosent av kvinnene og 32 prosent av mennene at Norge bør ta imot noen flere eller betydelig flere flyktninger. Et viktig unntak er synet på flere eller færre arbeidsinnvandrere, hvor det er små forskjeller mellom kvinner og menn.

Figur 2.5. Holdning til innvandringsvolum for fire typer innvandrere i 2019, etter kjønn. Prosent.



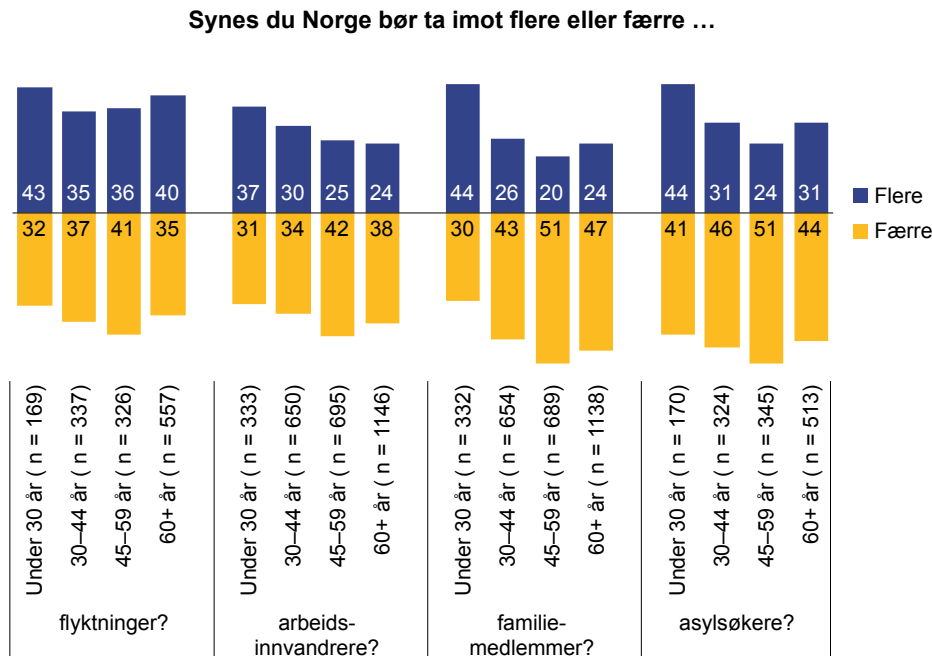
Disse kjønnsforskjellene går igjen i de aller fleste av spørsmålene i denne undersøkelsen. Det gjelder også i de andre hovedkapitlene i rapporten, som tar for seg holdninger til integrering og mangfold.

Alder

Når det gjelder alder, er det overordnede mønsteret at den yngste gruppen i vårt materiale, de under 30 år, er mer innvandringsvennlige enn de eldre aldersgruppene. Det samme viste Integreringsbarometeret 2018, og det gjelder på tvers av en rekke spørsmål i materialet, som vi skal se.²⁰

²⁰ Data til Integreringsbarometeret 2018 ble samlet inn i siste kvartal 2017. Derfor brukes 2017 som nest siste datapunkt i tabeller og figurer.

Figur 2.6. Holdning til innvandringsvolum for fire typer innvandrere i 2019, etter alder. Prosent som ønsker flere (betydelig eller noen flere), og de som mener færre (noen eller betydelig færre). Midtkategorien er utelatt.



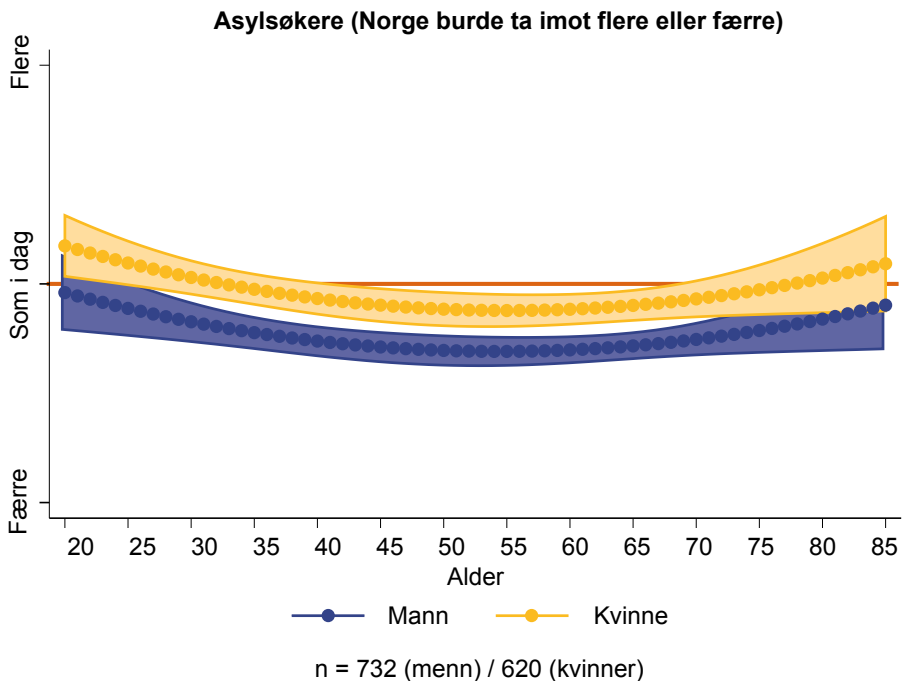
I figur 2.6 ser vi at den yngste aldersgruppen utmerker seg som den med høyest andel som er positive til å ta imot flere av alle de fire typene migranter. Forskjellen i holdninger mellom denne gruppen og de andre aldersgruppene er spesielt stor når det gjelder asylsøkere og familiemedlemmer. Det er likevel verdt å merke seg at når det gjelder asylsøkere, er det samtidig en relativt stor andel som ønsker at Norge skal ta imot færre, i denne aldersgruppen.

Spørsmålet som melder seg når man ser på aldersfordelingen i holdninger til dette spørsmålet, er om den yngste aldersgruppen var mer positive til innvandring enn resten av befolkningen også i tidligere studier. Det er tendenser til at de unge over tid er blitt mer positivt innstilt til innvandring, og at forskjellene mellom unge og eldre har vokst. Også stortingsvalgundersøkelsen i 2017 fant at de under 30 år hadde blitt mer positive til innvandring i løpet av de fire årene som var gått siden forrige valg (Jenssen og Ivarsflaten 2019).

Selv om variasjonene i holdninger er små mellom dem som er over 30 år, er det en tendens til at det er den middelaldrende gruppen (45–59 år) som er mest

kritisk til å ta imot flere av de ulike typene innvandrere. Dette kan tyde på en såkalt kurvelinær sammenheng, der de yngste og de eldste er mer positive til innvandring enn dem som befinner seg midt i livet. Figur 2.7 bekrefter dette. Figuren viser predikert gjennomsnittscore basert på lineær regresjonsanalyse (OLS) for alle årskull mellom 20 og 85 år på spørsmålet om å ta imot flere eller færre asylsøkere for kvinner og menn. Personer under 20 år og over 85 år vises ikke, siden antallet respondenter er få i ytterkantene. Høy plassering i figuren betyr at man ønsker å ta imot flere asylsøkere, mens lav plassering betyr at man ønsker å ta imot færre. Prikkene viser predikert gjennomsnittscore, mens det skraverte feltet viser estimatenes feilmarginer. Når det er overlapp mellom de skraverte feltene, er forskjellene i snittscore *ikke* statistisk signifikante.

Figur 2.7. Holdning til antall asylsøkere (flere eller færre) etter kjønn og alder. Predikert snittscore.



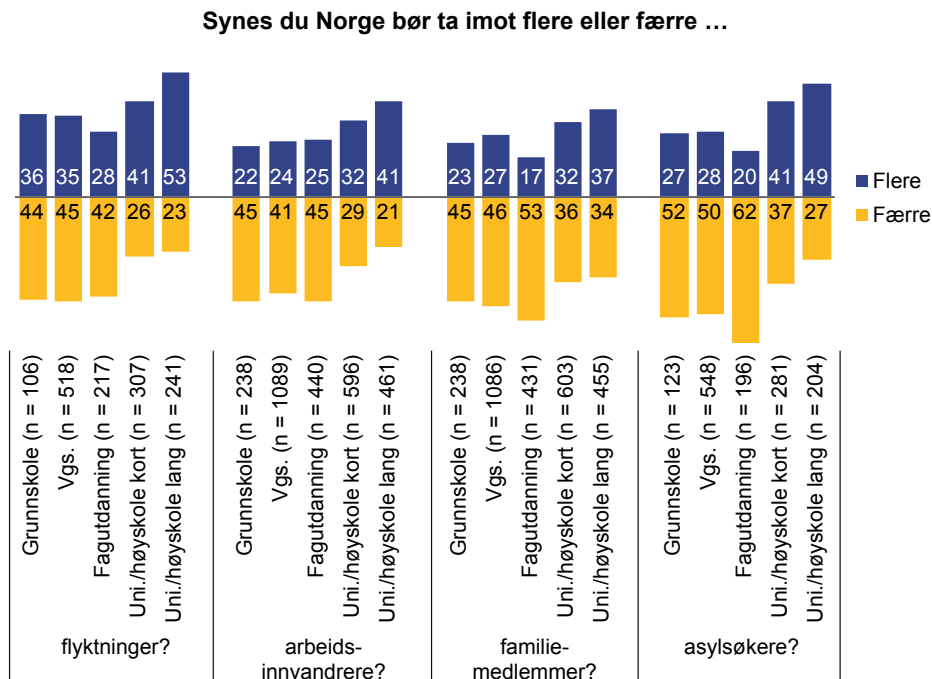
Smileformen på kurvene i grafen bekrefter en kurvelinær tendens, der de middelaldrende er mest kritiske til asylinnvandring. De yngste og de aller eldste er mest positive. Videre viser figuren (2.7) at det er særlig middelaldrende menn (i femtiårene) som er de mest skeptiske. Middelaldrende kvinner er også mer skeptiske til asylinnvandring enn unge og eldre kvinner, men kvinnene er gjennomgående mer positive enn menn (statistisk signifikant fra slutten av 20-årene

til nærmere 75 år). Vi finner den samme tendensen med hensyn til kjønn og alder når vi spør om holdninger til flyktninger og familiemedlemmer. Unge og eldre er også mer positive enn middelaldrende til arbeidsinnvandring, men i dette spørsmålet er det ikke signifikante forskjeller mellom menn og kvinner.

Utdanning

Det er en vel etablert sammenheng mellom holdninger til innvandring og utdanning (Brekke og Mohn 2018), der høyere utdanning henger sammen med mer positive holdninger. Dette gjelder også for spørsmålet om man mener Norge bør ta imot flere eller færre av de ulike innvandrerkategoriene.

Figur 2.8. Holdning til antall (flere eller færre) av fire ulike kategorier innvandrere, etter respondentenes utdanning. Prosent som ønsker flere (betydelig eller noen flere), og de som mener færre (noen eller betydelig færre). Midtkategorien er utelatt.

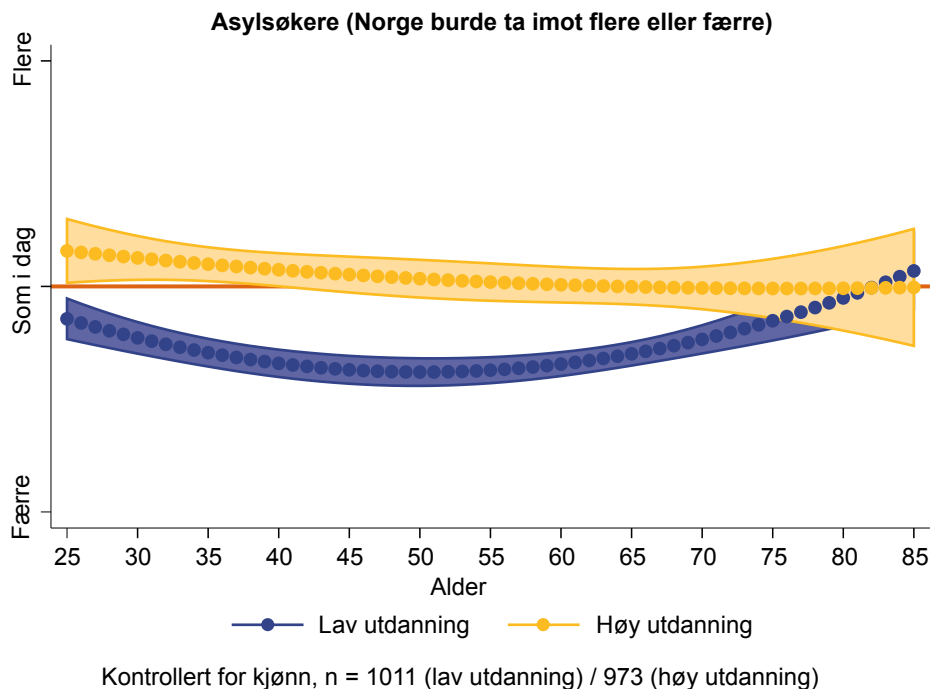


I figur 2.8 ser vi at det er de med høyere utdanning, og særlig de med lang høyere utdanning, som i størst grad mener at Norge bør ta imot flere innvandrere i alle kategorier. Det er mindre forskjeller mellom gruppene med lavere utdan-

ningsnivåer. Vi ser videre at de med fagutdanning har den høyeste andelen som ønsker færre familiemedlemmer og asylsøkere. Hvis vi ser på dem med høyest utdanning, ser vi at de overveiende heller i retning av å ta imot flere i de ulike gruppene. Når det gjelder holdningene til å ta imot flere familieinnvandrere, ser vi imidlertid at det er nesten like mange som ønsker færre (34 prosent), som det er som ønsker flere (37 prosent).

Hvordan spiller så utdanningsnivå inn på aldersforskjellene vi observerte over? Figur 2.9 viser i likhet med figuren over holdninger til asylsøkere, men denne gang med sammenhengen mellom utdanningsnivå og alder, kontrollert for kjønn. For enkelhets skyld skiller vi her mellom dem som har «lav utdanning» (grunnskole, vgs. eller fagskole), og dem som har «høy utdanning» (kort eller lang utdanning fra høyskole eller universitet). Vi har utelatt dem under 25 år fra figuren, fordi svært få av dem har høyere utdanning.

Figur 2.9. Holdning til antall asylsøkere (flere eller færre) etter utdanning og alder. Predikert snittscore, kontrollert for kjønn.



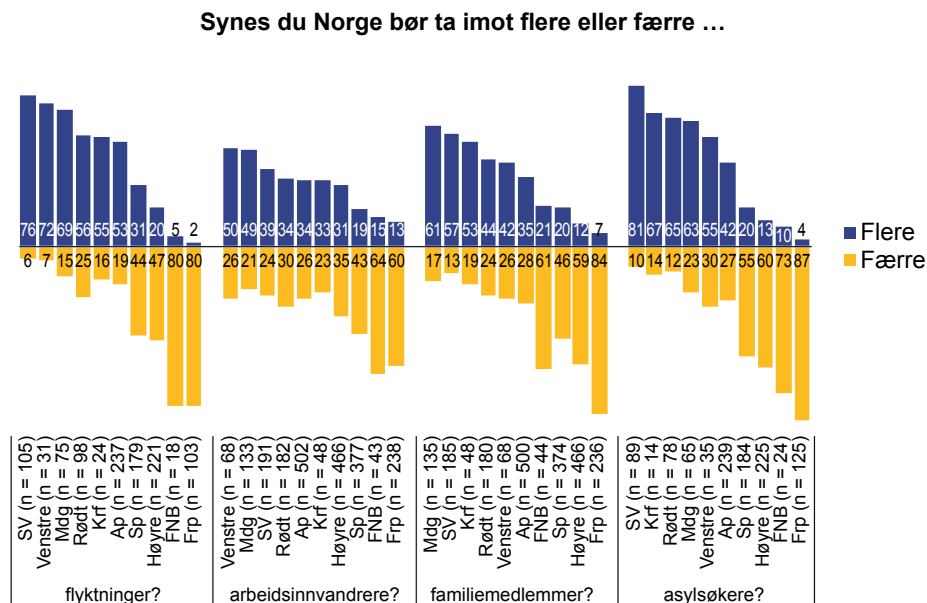
Figuren (2.9) viser at den kurvelineære sammenhengen vi observerte over, kun gjelder for personer med lav utdanning. Mønsteret er likt for menn og kvinner (resultater ikke vist), så det er altså lavt utdannede (menn) i midten av livet som

er de som er mest kritiske til asylinnvandring. Blant dem med høy utdanning er det små forskjeller mellom aldersgruppene. Figuren antyder en svak fallende tendens, der folk blir mer kritiske med alderen, men denne trenden er ikke statistisk signifikant. Vi finner det samme mønsteret med mindre variasjoner om vi analyserer holdninger til andre innvandringskategorier (flyktninger, arbeidsinnvandrere, familiemedlemmer).

Partipreferanse

Innvandring er en viktig politisk sak i Norge, og i de siste stortingsvalgene har denne saken vært blant de to viktigste for norske velgere (Jenssen og Ivarsflaten 2019). Det er derfor ikke underlig at det er en sammenheng mellom respondentenes partipreferanse og deres syn på innvandring. Det er likevel flere mønstre som er interessante når man ser nærmere på betydningen av partipreferanse for syn på antallet innvandrere i de ulike kategoriene. Figur 2.10 viser andelen som ønsker å ta imot flere eller færre av ulike innvandringstyper, etter hvilket parti de ville stemt på hvis det var «... stortingsvalg på mandag».

Figur 2.10. Holdning til antall (noen eller betydelig flere eller noen eller betydelig færre) av fire kategorier innvandrere etter respondentenes partipreferanse («Hvilket parti ville du stemt på hvis det var Stortingsvalg på mandag?»).



I figur 2.10 er holdningene ordnet etter respondentenes partipreferanse. Vi har rangert partiene etter hvor stor andel som ønsker flere (noen eller betydelig flere) av flyktninger, arbeidsinnvandrere, familiemedlemmer og asylsøkere. Det første som slår en når man ser holdningene til de ulike gruppene samlet, er at det er mindre spredning i holdningene til å ta imot flere arbeidsinnvandrere enn de andre gruppene. Dette så vi også tegn til i figur 2.4, der de fleste hadde mer dempede holdninger til denne gruppen.

Oppsettet i figur 2.10 gjør at partiene blir rangert ulikt for hver innvandrergruppe. De som er mest positive, står lengst til venstre. Dette ser vi for eksempel ved at de som ville ha stemt Venstre, er de som er mest positive til å ta imot flere arbeidsinnvandrere (50 prosent ønsket flere), mens de med SV-tilhørighet er de som er mest positive til å ta imot flere asylsøkere (81 prosent) og flyktninger (76 prosent). Uansett ser vi gjennomgående at det er velgerne til SV, Venstre, Rødt, MDG og til dels KrF som uttrykker de mest positive holdningene til innvandring. Deretter følger stort sett velgerne til Arbeiderpartiet, som har noe overvekt av velgere som ønsker flere innvandrere.

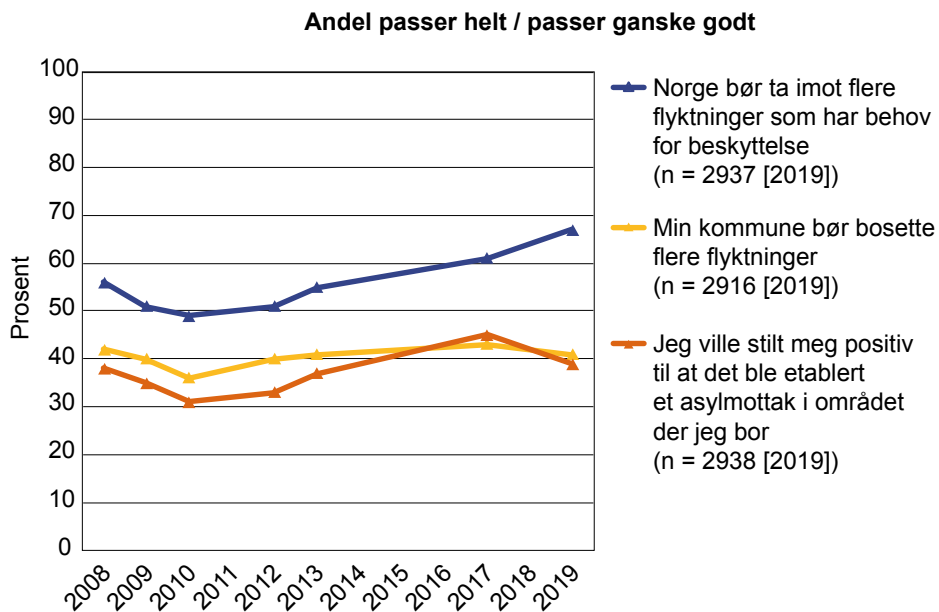
Fremskrittspartiet har restriktiv innvandringspolitikk som en av sine fremste politiske saker. Dette gjenspeiles i holdningene til dem som i denne undersøkelsen oppgir å ville stemme på partiet. FrP-velgerne har mest restriktive holdninger når det gjelder å ta imot alle de fire kategoriene innvandrere. Men også blant velgerne til Senterpartiet og Høyre er det en overvekt av folk som ønsker at Norge skal ta imot færre innvandrere. Et viktig unntak er imidlertid synet på arbeidsinnvandring, der Høyres velgere deler seg nærmest i tre like store deler med en tredjedel som ønsker flere arbeidsinnvandrere, en tredjedel nøytrale og en tredjedel som ønsker færre.

Mottak av flyktninger og asylsøkere

Det har kommet få asylsøkere til Norge de siste årene. Siden toppåret i 2015, da det kom flere enn 31 000 asylsøkere til Norge, har tallene sunket betydelig. Året etter, i 2016, ble det registrert 3600 søknader. De to siste årene har det kommet enda færre, med 2600 registrert i 2018 og 2305 i 2019. I tillegg til disse ankomstene har Norge tatt imot kvoteflyktninger gjennom FNs høykommissær for flyktninger. Kvoten ble økt i 2019 fra rundt 1500 per år til 3000 per år. I 2019 ble denne kvoten nesten fylt opp, med flest uttak av flyktninger fra Syria, Kongo og Sør-Sudan. Disse tallene er viktige som bakgrunn når vi skal tolke svarene på spørsmål som gjelder mottak av flyktninger og asylsøkere.

I figur 2.11 ser vi på utviklingen i holdninger til tre påstander om mottak av flyktninger: «Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse», «min kommune bør bosette flere flyktninger» og «jeg ville stilt meg positiv til at det ble etablert et asylmottak i området der jeg bor».

Figur 2.11. Sammenstilling av tre påstander knyttet til mottak av flyktninger og asylsøkere. Andel som svarer «passer helt» og «passer ganske godt».



Som vi ser i figuren (2.11), har det over tid vært en økning i andelen som mener at Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse, og i 2019 var det nesten 70 prosent som støttet denne påstanden. Det er viktig å understreke at påstanden er positivt formulert. Halen på spørsmålet, at dette dreier seg om flyktninger *som har behov for beskyttelse*, gjør at man her presiserer at dette er trengende personer. Vi får derfor en høyere andel her enn for eksempel da vi spurte om flere eller færre flyktninger uten å ta med en slik presisering, tidligere i kapitlet. Økningen fra 61 til 67 prosent på to år er likevel verdt å merke seg.

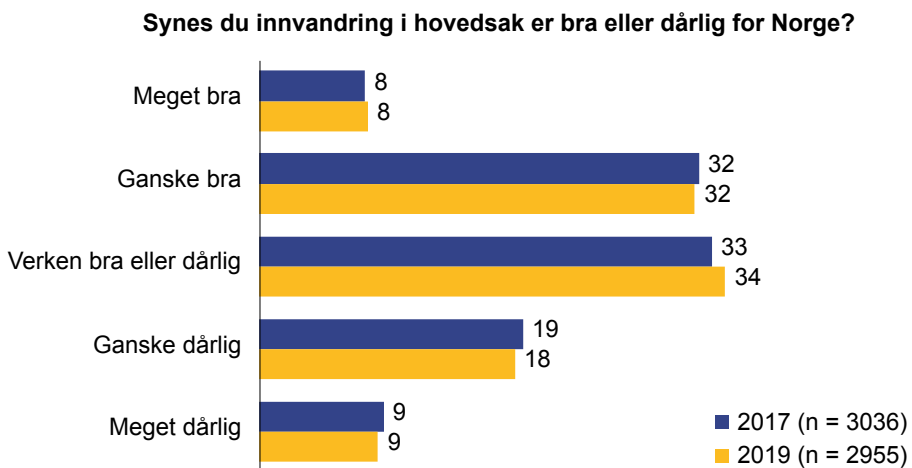
Det kan være ulike årsaker til denne økningen. Det kan hende den kan knyttes til de lave asyltallene de siste årene. Det har blitt skrevet om rekordlave tall ved flere anledninger, også i løpet av 2019. Den økte flyktningkvoten har fått mindre oppmerksomhet. Samtidig har flyktningssituasjonen i krigsherjede områder fortsatt, og norske medier har formidlet jevnlig fra situasjonen til syriske flyktninger i nærområdene og i leirene på de greske øyene.

Selv om flere svarer at de mener Norge bør ta imot flere flyktninger med behov for beskyttelse, er det ikke flere som er positive til bosetting av flyktninger i egen kommune, eller som er positive til at det blir etablert et asylmottak i området der de bor – snarere tvert imot. I begge tilfeller er det rundt fire av ti som mener at disse påstandene passer helt eller ganske godt. Hva skyldes dette økte gapet mellom folk som mener at Norge bør ta imot flere flyktninger, og folk som ikke ønsker dem bosatt der de bor? Også her blir det snakk om spekulasjoner. I etterkant av de rekordhøye asyltallene i 2015 rustet mange kommuner opp mottakskapasiteten, opprettet helseteam og lignende, bare for å se at det ble bråstopp i ankomstene. I Kommune-Norge ble det uttrykt et sterkt ønske om å bosette flere flyktninger. Da vi samlet inn data i 2017, kan dette ha vært grunnen til de noe høyere tallene den gang. Nå er vi tilbake til normalnivået på disse to påstandene.

Er innvandring bra eller dårlig for Norge?

I tillegg til synet på antall innvandrere og innvandrerer i ulike kategorier er det viktig å kjenne til hva befolkningen mener om konsekvensene av innvandringen. Er innvandring i hovedsak bra eller dårlig for Norge? Vi stilte dette overordnede spørsmålet i forrige runde av Integreringsbarometeret også. Som vi ser i figur 2.12, har det vært lite endring i synet på nytten av innvandringen.

Figur 2.12. Synes du innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge? 2017 og 2019? Prosent.



I figur 2.12 ser vi at fire av ti mener at innvandring i hovedsak er (meget eller ganske) bra for Norge. Dette er en større andel enn dem som mener at innvandring er (ganske eller meget) dårlig for Norge (tre av ti).

Hovedtyngden – to av tre – av svarene på spørsmålet fordeler seg på dem som synes innvandring er «ganske bra» eller «verken bra eller dårlig». Dette kan tolkes som at den norske befolkningen er moderat positiv til innvandring som fenomen.

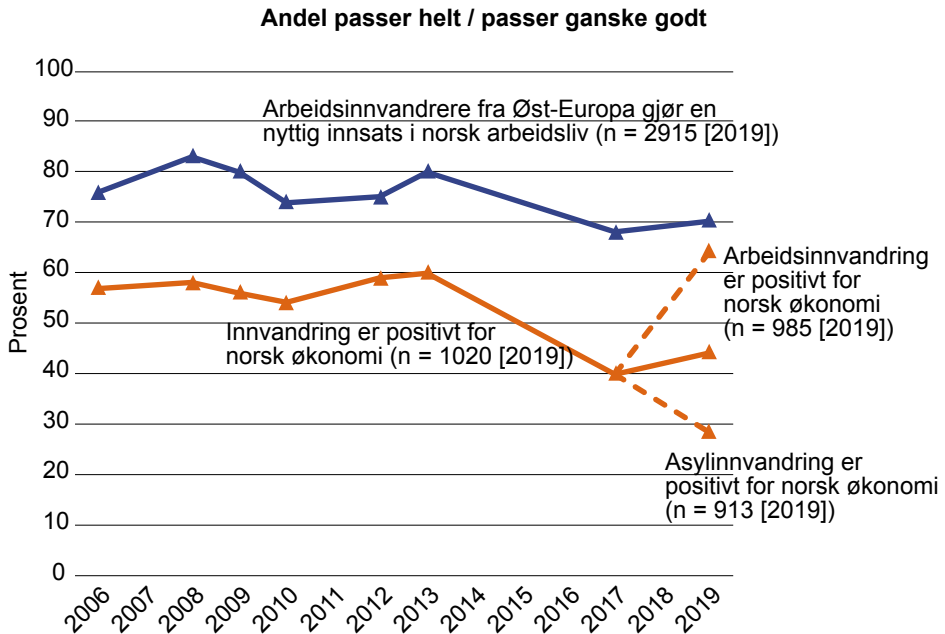
Som i spørsmålene om innvandringsvolum er det imidlertid tydelige forskjeller mellom kvinner og menn. Menn mener i større grad enn kvinner at innvandring i hovedsak er ganske eller meget dårlig for landet (32 mot 20 prosent). Vi finner også de samme mønstrene når det gjelder alder og utdanning. De yngste og de med høyest utdanning svarer oftest at innvandring i hovedsak er bra for Norge. Nærmere analyser av bakenforliggende forklaringer på holdningene er vist avslutningsvis i kapitlet.

Innvandring – et bidrag eller en trussel?

I Integreringsbarometeret stiller vi en rekke spørsmål som gjelder ulike grunner til å ha positive eller negative holdninger til innvandring. En hovedlinje i disse spørsmålene går mellom innvandring som bidrag til økonomi og velferd på den ene siden og som trussel mot økonomi, velferd og trygghet på den andre. Noen av spørsmålene har blitt stilt tidligere, mens andre er nye i årets integreringsbarometer. Som ellers i undersøkelsen har vi delt utvalget i flere av spørsmålene («split sample»), slik at ulike deler av utvalget har fått nesten likelydende spørsmål. Dette gir et rikt tilskudd til spørsmålet om innvandring utgjør et bidrag til eller en trussel mot ulike deler av det norske samfunnet.

I figur 2.13 ser vi utviklingen i svarene på to påstander som gjelder bidrag fra arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa, og om innvandring er positivt for norsk økonomi. For den siste påstanden delte vi i 2019 utvalget i tre tilfeldige grupper, der én gruppe ble spurt om «innvandring» er positivt for norsk økonomi (som i tidligere undersøkelser), mens de to andre gruppene ble spurt om henholdsvis «asylinnvandring» og «arbeidsinnvandring» er positivt for norsk økonomi.

Figur 2.13. To påstander om innvandringsens bidrag. Andel «passer helt» og «passer ganske godt». Split sample. 2006–2019. Prosent.



I figur 2.13 ser vi utviklingen i svarene på de to påstandene gjennom de siste 15 årene. Det er viktig å merke seg at begge disse påstandene er positivt formulert. Før vi supplerer med spørsmål med mer negative formuleringer, er det viktig å legge størst vekt på utviklingen over tid og betydningen av de ulike typene innvandring. Mellom 2013 og 2017 (hvor det ikke er flere målepunkter) falt andelen som støttet opp om begge påstandene, særlig påstanden om at innvandring er positivt for norsk økonomi (fra 60 prosent i 2013 til 40 prosent i 2017).²¹ Mellom de to siste målingene (fra 2017 til 2019) har det vært en svakt økende tendens igjen.

Men hva legger folk i påstanden om at «innvandring er positivt for norsk økonomi»? Ved å splitte påstanden i tre ser vi at svarene skiller seg markant hvis man bytter ut det generelle ordet «innvandring» med de mer presise «arbeidsinnvandring» og «asylinnvandring». Mens 44 prosent av befolkningen i 2019 mente at innvandring generelt er positivt for norsk økonomi, faller dette

²¹ Datainnsamlingen til Integreringsbarometeret 2018 ble gjennomført i november 2017, omtrent samtidig som det raste en debatt i mediene om innvandringskostnader, se f.eks. <https://www.aftenposten.no/norge/i/4nQPe/ssbs-omstridte-rapport-om-innvandring-i-fire-grafer-kan-koste-10000-ekstra-i-skatt>. Det er ikke utenkelig at denne debatten bidro til å påvirke befolkningens oppfatning av hvorvidt innvandring er positivt for norsk økonomi.

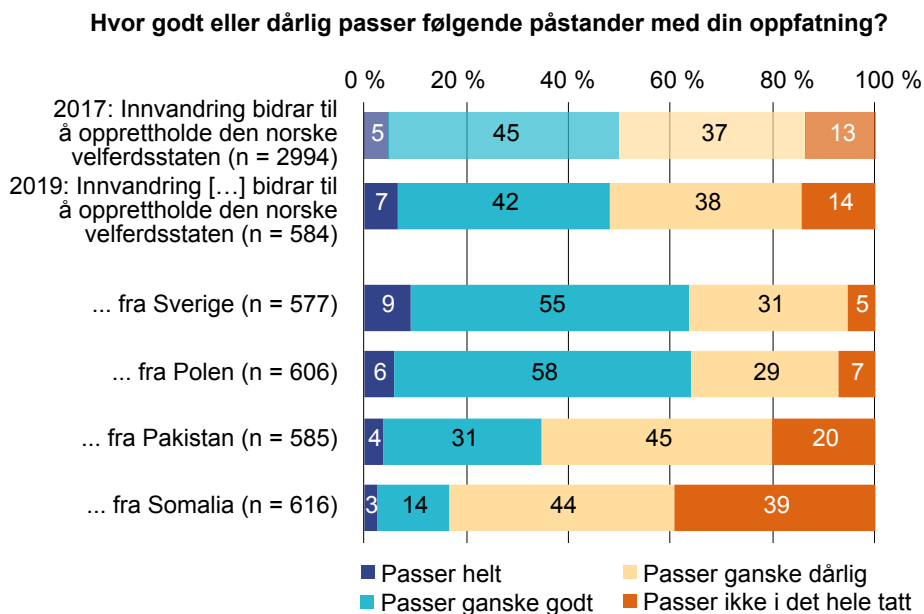
tallet ned til 28 prosent hvis man i stedet spør om asylinnvandring. Om vi bytter det ut med arbeidsinnvandring, mener derimot hele 64 prosent at denne typen innvandring er positivt for norsk økonomi.

Det er også interessant å se at dette siste målepunktet, om arbeidsinnvandring er positivt for norsk økonomi, nærmer seg den øverste kurven der vi har et positivt stilt spørsmål om «arbeidsinnvandring fra Øst-Europa gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv». De to formuleringene tolkes antakelig relativt likt, og svarmønstrene korrelerer ganske sterkt ($r = 0,61$). Syv av ti sa at denne påstanden passet helt eller ganske godt.

Det positive synet på arbeidsinnvandring blir bekreftet også når vi knytter denne innvandringen til fremtidig behov for velferdsordninger i Norge. Når vi ber respondentene om å ta stilling til følgende påstand: «Vi trenger utenlandsk arbeidskraft for å sikre gode velferds-goder i fremtiden», mener to av tre at dette passer (helt eller ganske godt). Igjen er det grunn til å minne om at påstandene i denne delen så langt er positivt formulert. De kan gi inntrykk av at folk er mer positive til det økonomiske bidraget fra innvandringen enn det de faktisk er. Vi kommer til mer negativt formulerte påstander nedenfor.

Et annet generelt spørsmål som har vært med i tidligere runder av Integreringsbarometeret, er om «innvandring bidrar til å opprettholde den norske velferdsstaten». På dette spørsmålet er holdningene omtrent som i 2017: Befolkningen deler seg i to ganske like store grupper, med om lag halvparten som svarer «passer helt» eller «passer ganske godt», mens den andre halvparten svarer «passer ganske dårlig» eller «passer ikke i det hele tatt» (figur 2.14). Det er imidlertid verdt å merke seg at det er flere som er sterkt uenig (14 prosent i 2019), enn som er sterkt enig i påstanden (7 prosent).

Figur 2.14. Påstand: «Innvandring/innvandring fra Polen/Pakistan/Sverige/Somalia bidrar til å opprettholde den norske velferdsstaten». 2019. N = 597–2794.



Også på dette spørsmålet delte vi i 2019 respondentene inn i tilfeldige grupper, som fikk litt ulike varianter av spørsmålet. Mens en femtedel av utvalget fikk et generelt spørsmål om innvandring, fikk fire andre deler av utvalget spørsmål om innvandring fra henholdsvis Sverige, Polen, Pakistan og Somalia.

Figur 2.14 viser at respondentene vurderer innvandrere fra ulike land svært ulikt. Mens mer enn seks av ti mener at innvandrere fra Sverige og Polen bidrar til å opprettholde den norske velferdsstaten, er andelen 35 prosent når det blir spurt om innvandrere fra Pakistan, og bare 17 prosent når det blir spurt om innvandrere fra Somalia.

Svensker, polakker og pakistanere har ofte kommet som arbeidsinnvandrere og/eller har lang botid i Norge, men likevel ser vi altså at innvandrere fra Pakistan vurderes betydelig mer kritisk enn innvandrere fra de to europeiske landene. Resultatene forteller ikke hvorfor respondentene har dette synet på denne gruppen. Vi kan likevel anta at det kan skyldes at denne gruppen har lavere arbeidsdeltakelse enn svensker og polakker, noe som har fått en del oppmerksomhet om i mediene.²²

22 For eksempel: <https://www.nrk.no/norge/svaert-varierende-sysselsetting-blant-innvandrere-1.14323926>

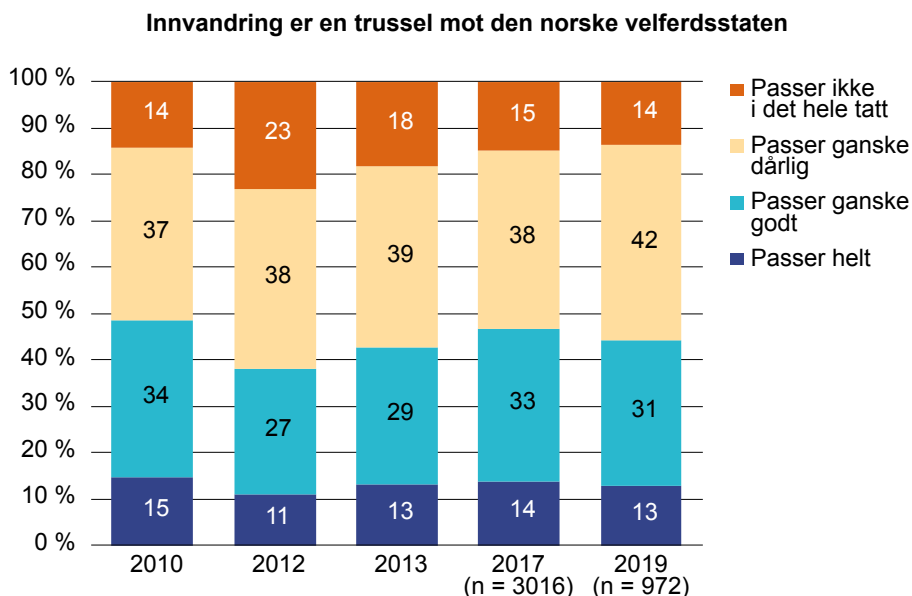
Blant innvandrere fra Somalia er det mange flyktninger, og disse vurderes altså klart mest kritisk når det gjelder bidrag til velferdsstaten. Nær 40 prosent mener at påstanden om at denne gruppen innvandrere bidrar til å opprettholde velferdsstaten, ikke passer i det hele tatt. Dette kan reflektere at gruppen har relativt kort botid, lav yrkesdeltakelse og fluktbakgrunn, og at befolkningen har plukket opp en lang rekke saker i media om ulike integreringsutfordringer knyttet til denne gruppen.

Innvandring som trussel

Hvis vi vender oppmerksomheten mot spørsmål og påstander med den motsatte vinklingen, det vil si der innvandring fremstilles som en trussel mot ulike deler av samfunnslivet, får vi på et vis et speilbilde av resultatene over.

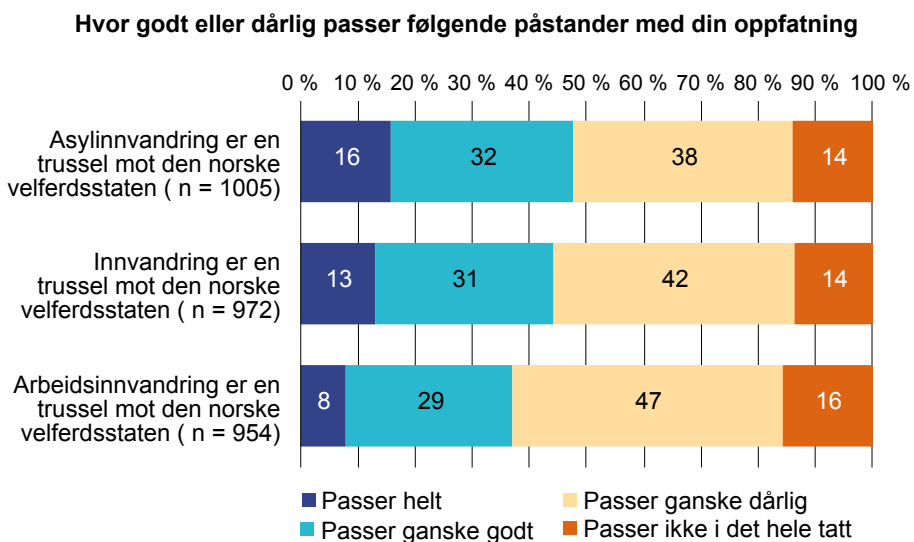
I figur 2.15 ser vi hvordan svarene på påstanden om at «innvandring er en trussel mot den norske velferdsstaten», har utviklet seg over tid. Her ligger resultatet i siste måling omtrent på gjennomsnittet for de siste ti årene. Et mindretall (44 prosent) mener at påstanden om trussel mot velferdsstaten passer (ganske godt eller helt), mens 56 prosent mener den ikke passer.

Figur 2.15. Påstand: «Innvandring er en trussel mot den norske velferdsstaten». 2010–2019. N = 972–3016.



Også på dette spørsmålet delte vi utvalget i tre like store grupper, der den ene gruppen fikk det generelle spørsmålet om «innvandring», mens to andre grupper fikk spørsmål om henholdsvis «arbeidsinnvandring» og «asylinnvandring» er en trussel mot den norske velferdsstaten.

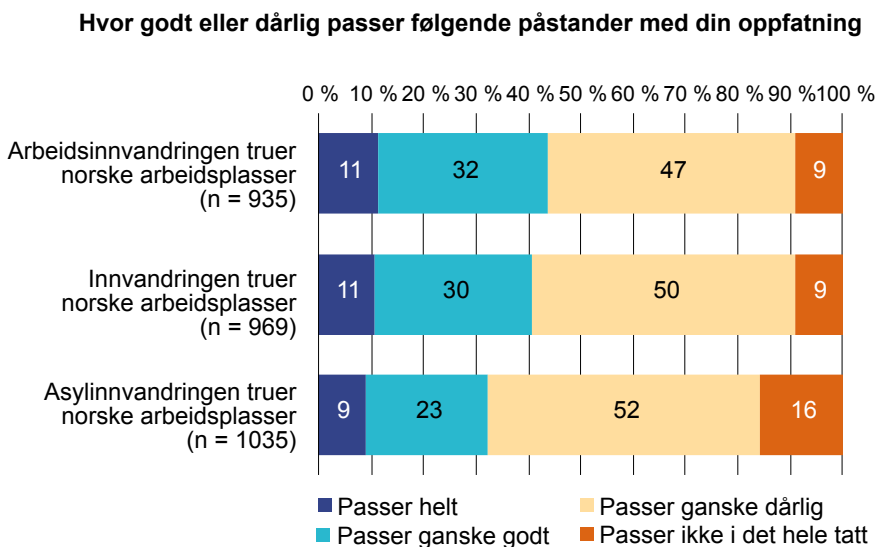
Figur 2.16. Påstand: «Innvandring/arbeidsinnvandring/asylinnvandring er en trussel mot den norske velferdsstaten» 2019. Prosent. N = 954–1005.



Denne tredelingen gir noen utslag (se figur 2.16), der en større andel ser asylinnvandring som en trussel mot velferdsstaten (48 prosent), enn arbeidsinnvandring (37 prosent), mens altså andelen som så på innvandring generelt som en trussel, var 44 prosent. Man kunne kanskje ventet større utslag på dette spørsmålet. Innvandring og belastning på velferdsstaten blir ofte diskutert i offentligheten. Det at resultatene når vi spør om «innvandring» og «asylinnvandring», er såpass like (4 prosentpoeng forskjell), kan ses som et tegn på at det er denne typen innvandring respondentene ser for seg når de svarer på originalspørsmålet om «innvandring» som trussel.

Resultatene endres når vi går fra å spørre om innvandring som trussel mot velferdsstaten til å spørre om «innvandringen truer norske arbeidsplasser». Også her delte vi utvalget i tre like store grupper og ba respondentene ta stilling til påstander om tilsvarende trusler fra «arbeidsinnvandring» og «asylinnvandring».

Figur 2.17. Påstand: «Innvandring/arbeidsinnvandring/asylinnvandring truer norske arbeidsplasser» 2019. Prosent.



Som vi ser i figur 2.17, er det en høyere andel av respondentene som ser arbeidsinnvandring som en trussel mot norske arbeidsplasser (43 prosent passer helt/ganske godt), sammenlignet med asylinnvandring (32 prosent). Spør man flatt om «innvandring» truer norske arbeidsplasser (41 prosent), ligger svarene nærmere andelene som mener arbeidsinnvandringen er en trussel, enn andelene som mener asylinnvandringen er det.

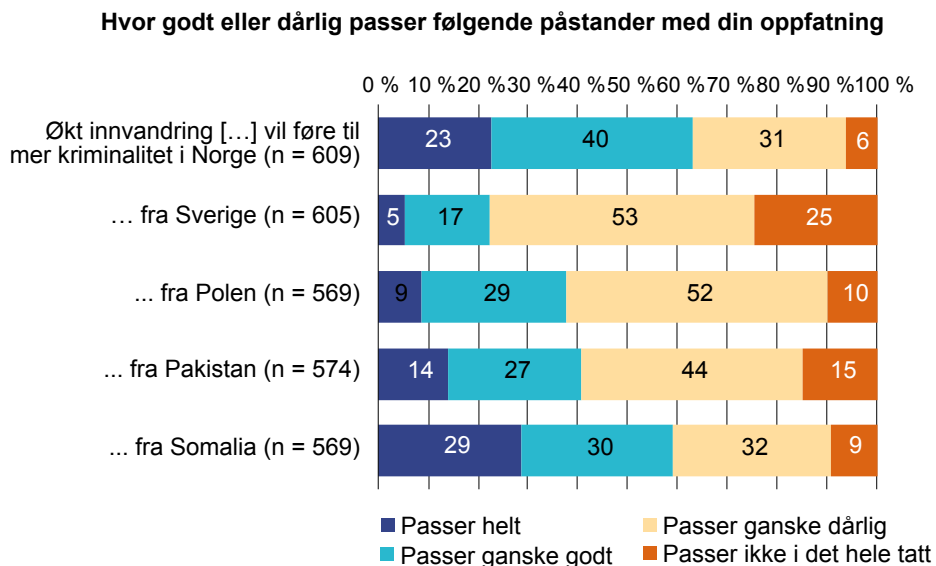
Dette kan være et viktig bidrag til diskusjonene om innvandring som trussel mot norske arbeidsplasser. Arbeidsinnvandrere ses i større grad som en trussel enn asylsøkere som får opphold og blir boende i landet.

Det er verdt å merke seg at det kan se ut til at befolkningen lett tenker «worst case» når begrepet innvandring ikke defineres nærmere i disse spørsmålene. Når vi spør om innvandring truer velferdsstaten, vurderes «innvandrere» ganske likt som «asylinnvandrere», mens når vi spør om innvandring truer norske arbeidsplasser, vurderes «innvandrere» ganske likt som «arbeidsinnvandrere».

Et tredje trusselmoment som også ble inkludert i undersøkelsen, gjaldt kriminalitet. Respondentene ble bedt om å ta stilling til en påstand om at «økt innvandring vil føre til økt kriminalitet». I dette spørsmålet delte vi utvalget tilfeldig i fem like store grupper, der én gruppe fikk det generelle spørsmålet,

mens de andre gruppene fikk spørsmål om innvandring fra henholdsvis Sverige, Polen, Pakistan eller Somalia (se figur 2.18).

Figur 2.18. Påstand: «Økt innvandring [fra Polen/Pakistan/Sverige/Somalia] vil føre til mer kriminalitet». 2019. Prosent.



Alt i alt svarte et klart flertall av respondentene – om lag to av tre (63 prosent) – at økt innvandring vil føre til mer kriminalitet i Norge (passer helt/ganske godt). 23 prosent svarte at påstanden passer helt. Drøyt én av tre (37 prosent) mente at påstanden ikke stemte (passer ganske dårlig / passer ikke i det hele tatt). Men resultatene i figur 2.18 viser store forskjeller i befolkningens syn på koblingen mellom økt innvandring og mer kriminalitet. Når vi spør om faren for mer kriminalitet dersom det blir mer innvandring fra Sverige, er det litt over to av ti som sier at denne påstanden passer. Bare 5 prosent svarer at påstanden passer helt, og 25 prosent svarer at den ikke passer i det hele tatt. Hvis vi endrer landbakgrunn til Polen, øker andelen som mener det vil bli mer kriminalitet, til 38 prosent, mens den øker ytterligere til 43 prosent hvis vi endrer landbakgrunn til Pakistan. Men fortsatt er det altså færre som mener at innvandring fra disse tre landene fører til økt kriminalitet, enn det var da vi spurte om innvandring generelt.

Når vi spør om innvandring fra Somalia, øker derimot andelen som tror at denne typen innvandring vil føre til mer kriminalitet, til nesten 60 prosent. Her er det 29 prosent som svarer at påstanden passer helt, og 30 som svarer at den passer

ganske godt. I sum ser vi altså det samme som vi så tidligere i kapitlet da vi spurte om innvandring som trussel mot velferdsstat og arbeidsplasser: Respondenter som får spørsmål om «innvandring» generelt, synes å tenke på den type innvandring som de i størst grad assosierer med noe negativt.

Betydningen av kontakt for synet på innvandring

Hvilken betydning har personlig kontakt med minoritetsgrupper for hvilke holdninger folk har til innvandring? Forskningslitteraturen skiller gjerne mellom kontaktteorien og konfliktteorien (Dinesen og Sønderskov 2017). Ifølge kontaktteorien vil kontakt mellom ulike grupper redusere konflikt og dermed føre til mer positive holdninger, mens konfliktteorien predikerer at kontakt mellom ulike grupper fører til mer konkurranse om ressurser, og dermed mer negative holdninger. En utfordring i diskusjonen av sammenhengen mellom kontakt og holdninger er hva som påvirker hva. Er det for eksempel mer kontakt som gjør at folk får mer positive holdninger, eller er det folk med positive holdninger som søker mer kontakt med innvandrere? Vi løser ikke dette kausalitetsproblemet i denne undersøkelsen, men kommer tilbake til denne utfordringen under.

I Integreringsbarometeret stilles det spørsmål om respondentene har familie, venner eller bekjente med innvandrerbakgrunn fra ulike verdensdeler, om de har venner eller kjente med ulik religiøs bakgrunn, og om hvor ofte de snakker med folk med innvandrerbakgrunn. Tabell 2.1 viser andelen som har henholdsvis familie, venner eller bekjente med innvandrerbakgrunn og venner eller kjente med ulik minoritetsreligiøs tilhørighet.

Tabell 2.1. Kontakt med personer med innvandrerbakgrunn og minoritetsreligiøs bakgrunn. Prosent.

Familie, venner, bekjente med innvandrerbakgrunn fra ...		Venner eller kjente med følgende religiøs tilhørighet	
Asia (inkludert Tyrkia)	47	Islam	42
Øst-Europa	45	Kristendom (katolsk)	39
Afrika	32	Buddhisme	15
Sør- og Mellom-Amerika	27	Jødedom	12
Ingen av disse	30	Ingen av disse	28
Vet ikke	4	Vet ikke	11
n	2950	n	2959

Tabellen viser at om lag to av tre har familie, venner eller bekjente med innvandrerbakgrunn fra Asia (inkl. Tyrkia), Øst-Europa, Afrika og/eller Sør- og Mellom-Amerika. Et betydelig mindretall – én av tre – kjenner altså ingen med innvandrerbakgrunn fra disse delene av verden. Det er vanligst å kjenne til personer med bakgrunn fra Asia (47 prosent) og Øst-Europa (45 prosent). Videre ser vi at det er mye vanligere å kjenne til noen med tilhørighet til islam (42 prosent) eller katolisisme (39 prosent), enn til buddhisme (15 prosent) eller jødedom (12 prosent). Nesten fire av ti svarte at de ikke kjente eller visste om de kjente noen med islamsk, katolsk, buddhistisk eller jødisk tilhørighet.

De aller fleste har imidlertid en eller annen form for kontakt med personer med innvandrerbakgrunn. Figur 2.19 viser hvor ofte folk snakker med personer med innvandrerbakgrunn (for eksempel familie, på offentlige transportmidler, på gaten, i butikker eller i nabolaget). Om lag halvparten svarer at de gjør dette minst ukentlig, mens 30 prosent gjør det månedlig. 16 prosent snakker med folk med innvandrerbakgrunn sjeldnere enn én gang i måneden, mens kun 3 prosent oppgir at de aldri gjør dette.

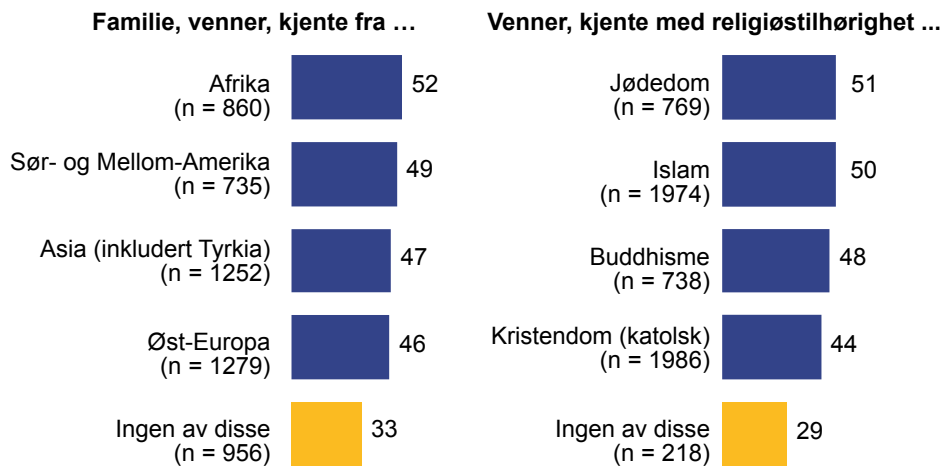
Figur 2.19. Hyppighet i kontakt med personer med innvandrerbakgrunn. Prosent. N = 2970.



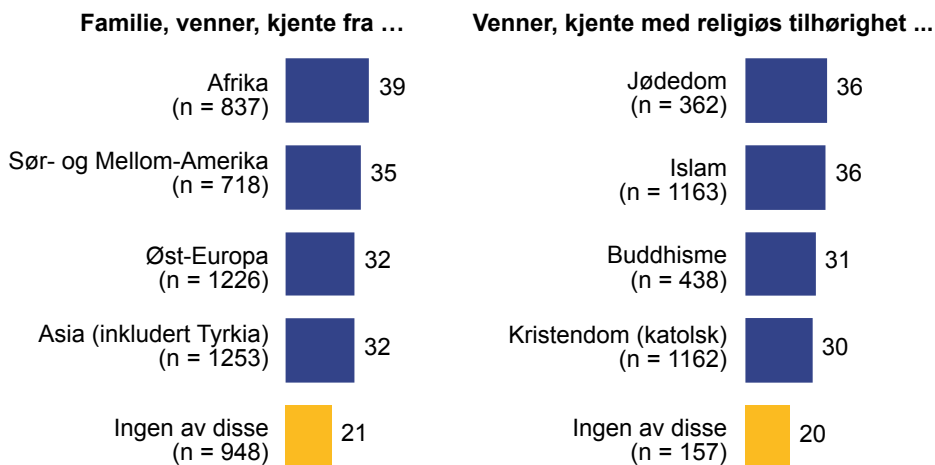
Er det en sammenheng mellom kjennskap og holdninger? Resultatene tyder på det. Personer som har personlig kjennskap til minoritetspersoner, uttrykker mer positive holdninger til innvandring, både når det gjelder synet på innvandring generelt (innvandring er i hovedsak bra for Norge), og når det gjelder synet på innvandringsvolum (Norge bør ta imot flere innvandrere). Figurene 2.20 og 2.21

viser andelen med positive svar på de to spørsmålene etter om de har familie, venner eller kjente fra ulike verdensdeler, og om de har venner eller kjente med religiøs tilhørighet til ulike minoritetsreligioner (protestantisme er tatt ut). Et gjennomgående trekk er at personer som svarer at de har kjente med minoritetsbakgrunn, i større grad oppfatter at innvandring i hovedsak er bra for Norge, eller at Norge bør ta imot flere innvandrere.

Figur 2.20. Andel som synes innvandring i hovedsak er meget eller ganske bra, etter kjennskap til personer med minoritetsbakgrunn. Prosent.



Figur 2.21. Andel som synes Norge bør ta imot noen flere eller betydelig flere innvandrere enn i dag, etter kjennskap til personer med minoritetsbakgrunn. Prosent.



Det samme mønsteret finner vi når vi ser på hvor hyppig kontakten er (resultater ikke vist). Personer som oppga at de aldri snakker med folk med innvandrerbakgrunn, var langt mer tilbøyelige enn andre til å svare at innvandring i hovedsak er dårlig for Norge, og at Norge bør ta imot færre innvandrere.

Det er viktig å understreke at sammenhengen mellom kontakt og holdninger ikke kan tolkes kausalt, altså at *mer kontakt* fører til *mer positive* holdninger. Det kan godt hende at det er en slik sammenheng, men dataene kan ikke si dette sikkert. Dette henger sammen med at personer som i utgangspunktet er positivt innstilt til minoritetspersoner, sannsynligvis i større grad enn andre vil ha kontakt med disse.

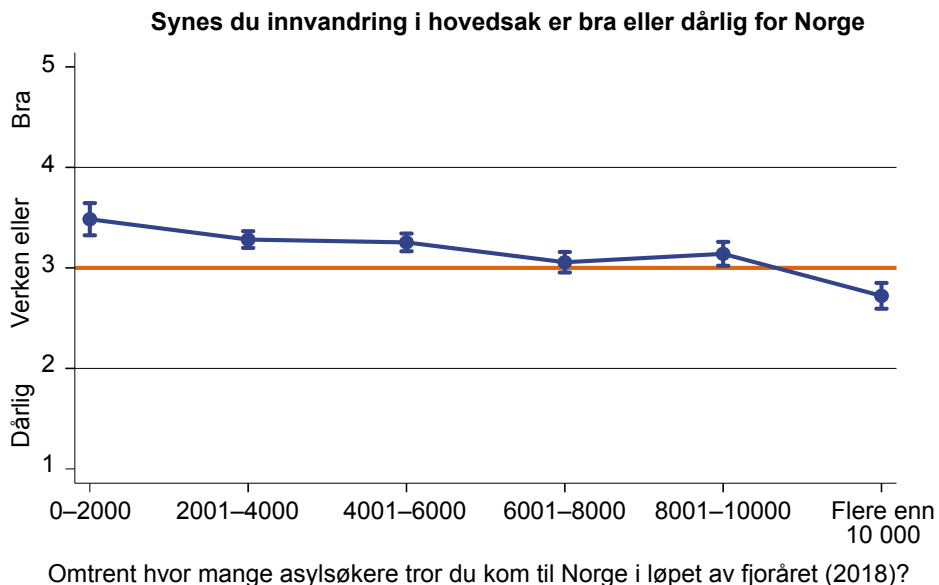
Betydningen av kunnskap om innvandring

Tidligere studier har også pekt på at oppfatning av innvandringsvolum kan påvirke holdningene man har til innvandring (Gorodzeisky og Semyonov 2020). Påvirkningen kan gå i flere retninger. Innvandringskritikere kan ha en tendens til å overvurdere hvor mange innvandrere som kommer til landet, men de som oppfatter at det kommer mange innvandrere, kan også bli mer kritiske. I motsatt ende kan de som er positivt innstilt, mene at det kommer få, og de som tror det kommer få, kan bli positivt innstilt. Det er med andre ord vanskelig å si noe om årsaksretning.

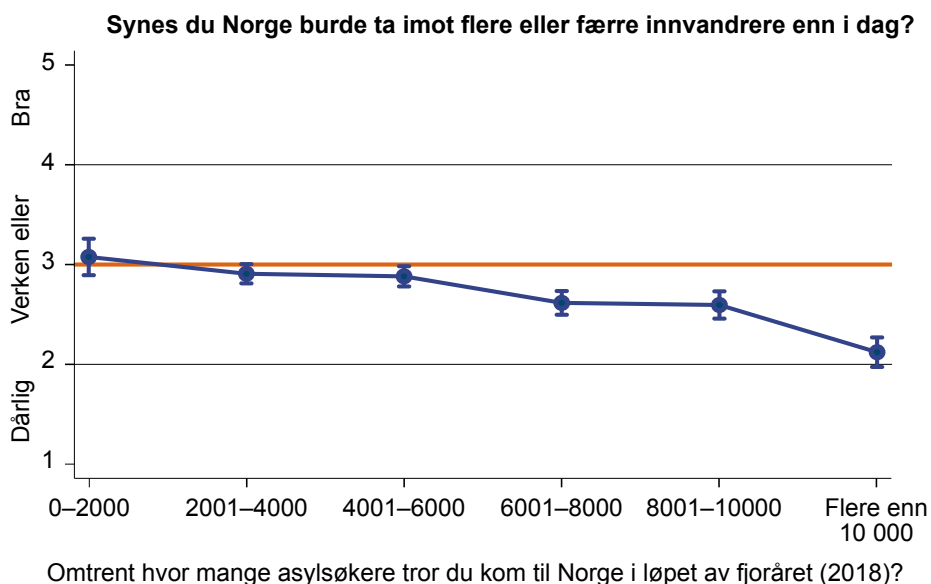
Et av spørsmålene i Integreringsbarometeret handlet om å angi omtrent hvor mange asylsøkere som kom til Norge i løpet av fjoråret (2018). Dette må vi anta er et vanskelig spørsmål, som det er naturlig at mange vil svare feil på. Ifølge UDI var det 2654 personer som søkte asyl til Norge i 2018. I spørsmålet om hvor mange asylsøkere respondentene trodde kom til Norge, var det mulig å velge mellom «0–2000», «2001–4000», «4001–6000», «6001–8000», «8001–10 000» og «Flere enn 10 000». 22 prosent av respondentene oppga korrekt svar (2001–4000). 6 prosent undervurderte antallet, mens til sammen 53 prosent overvurderte antallet asylankomster. 19 prosent svarte at det kom 4001–6000, mens 9 prosent svarte at det kom flere enn 10 000. 19 prosent svarte «Vet ikke».

Figurene 2.22 og 2.23 viser sammenhengen mellom oppfatningen av hvor mange asylsøkere som kom til Norge i 2018, og holdninger til innvandring (innvandring er i hovedsak bra eller dårlig / Norge bør ta imot flere eller færre innvandrere).

Figur 2.22. Andel som synes innvandring i hovedsak er meget eller ganske bra, etter hvor mange asylsøkere man tror kom til Norge i 2018. Gjennomsnitt.



Figur 2.23. Andel som synes Norge bør ta imot noen flere eller betydelig flere innvandrere enn i dag, etter hvor mange asylsøkere man tror kom til Norge i 2018. Gjennomsnitt.



Begge figurene viser en relativt lineær sammenheng mellom oppfatning av asyl-ankomster og holdninger til innvandring. De som trodde at det kom færre enn 2000 asylsøkere i 2018, har et mer positivt syn på innvandring, og de mener at Norge burde ta imot flere innvandrere enn dem som trodde at det kom mer enn 10 000. Også de som svarte «riktig» på spørsmålet (2001–4000), uttrykker mer positive holdninger til innvandring enn dem som overvurderte asylankomstene. Det kan dermed tyde på at når man er negativt innstilt til innvandring, er det større sannsynlighet for at man overvurderer hvor høy innvandringen faktisk er.

Tillit

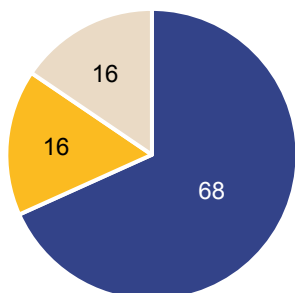
Norge scorer komparativt høyt på tillitsmål: Vi har relativt sett høy tillit til hverandre og til offentlige institusjoner. Samtidig har tidligere studier vist at den generelle mellommenneskelige tilliten ikke nødvendigvis inkluderer innvandrere (Kumlin m.fl. 2017).

I tillegg til å spørre respondentene om generell mellommenneskelig tillit («Synes du at man generelt kan stole på de fleste mennesker, eller synes du man ikke kan være forsiktig nok i omgangen med mennesker?») spurte vi om deres tillit til henholdsvis «Etniske nordmenn flest», «Ikke-vestlige innvandrere flest» og «Østeuropeiske innvandrere flest».

Figur 2.24 viser svarfordelingen på de ulike tillitsspørsmålene.

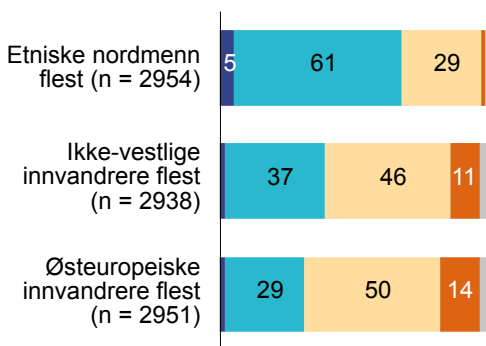
Figur 2.24. Generalisert tillit og tillit til utvalgte grupper. Prosent.

Synes du at man generelt kan stole på de fleste mennesker, eller synes du man ikke kan være forsiktig nok i omgangen med mennesker? (n = 2952)



- Kan stole på de fleste
- Kan ikke være forsiktig nok
- I tvil

I hvilken grad stoler du på mennesker med følgende etnisk bakgrunn?



- Stoler helt og holdent på
- Stoler ganske mye på
- Stoler på i noen grad
- Stoler ikke på i det hele tatt
- Vet ikke

Kakediagrammet til venstre i figuren viser at en klar majoritet på to av tre oppgir at de mener de «kan stole på de fleste». Det er særlig dette høye tallet på generalisert tillit man viser til når man snakker om at Norge er et høytillitssamfunn.²³ 16 prosent svarer at de «kan ikke være forsiktig nok», mens like mange er «i tvil». Det liggende stolpediagrammet til høyre i figuren viser imidlertid at innvandrere ikke nødvendigvis inngår i det respondentene tenker på som «de fleste». På spørsmål om respondentene kan stole på etniske nordmenn flest, er andelen som uttrykker høy tillit («Stoler helt og holdent på» eller «Stoler ganske mye på») omtrent like stor (66 prosent) som andelen som svarte at de kan stole på de fleste mennesker. 29 prosent svarer at de kan stole på etniske nordmenn flest i «noen grad», mens bare 2 prosent svarer at de ikke stoler på etniske nordmenn flest i det hele tatt.

Når det gjelder ikke-vestlige og østeuropeiske innvandrere flest, er andelen som uttrykker høy tillit, betydelig lavere (henholdsvis 39 og 31 prosent). Nær halvparten av respondentene svarer at de stoler på ikke-vestlige og østeuropeiske

²³ Se for eksempel: <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/y3d64K/tillit-kan-vaere-x-faktoren>

innvandrere i «noen grad». Henholdsvis 11 og 14 prosent svarer at de ikke stoler på ikke-vestlige eller østeuropeiske innvandrere «i det hele tatt».

Tidligere studier har vist at hvem som inngår i ens «tillitsradius», har betydning for holdninger til innvandreres rettigheter til velferdsgoder (Kumlin mfl. 2017). Med tillitsradius mener vi hvem folk inkluderer i kategorien «de fleste» på spørsmålet om generalisert tillit. En måte å undersøke dette på er å se på svarmønstrene på de to spørsmålene i figuren over i sammenheng. Tabell 2.3 viser hvor mye folk stoler på forskjellige grupper, avhengig av om de på det generelle spørsmålet svarte at de kan stole på de fleste, eller at de ikke kan være forsiktig nok.

Tabell 2.3. Sammenhengen mellom generalisert tillit og tillit til utvalgte grupper. Prosent.

	Kan stole på de fleste			Kan ikke være forsiktig nok		
	Etniske nordmenn flest	Ikke-vestlige innvandrere flest	Øst-europeiske innvandrere flest	Etniske nordmenn flest	Ikke-vestlige innvandrere flest	Øst-europeiske innvandrere flest
Stoler ikke på i det hele tatt	0,4	5	8	6	31	38
Stoler på i noen grad	18	41	48	57	51	46
Stoler ganske mye på	74	49	39	29	11	7
Stoler helt og holdent på	6	2	1	4	2	3
Vet ikke	1	4	3	5	5	6
n	2065	2053	2062	462	459	460

Overordnet viser tabellen at de som svarte at de kan stole på de fleste, i større grad enn dem som svarte at de ikke kan være forsiktig nok, stoler på ulike grupper av mennesker. Men også blant dem som svarte at de kan stole på de fleste, er det en betydelig andel som er mer lunkne når de får spørsmål om tillit til innvandrergupper. Mens om lag 80 prosent av disse svarte at de stoler ganske mye eller helt og holdent på etniske nordmenn flest, svarer om lag 50 prosent av dem at de stoler på ikke-vestlige innvandrere flest, og 40 prosent at de stoler på østeuropeiske innvandrere flest. Dette indikerer at selv blant dem som uttrykker høy generell tillit, omfatter ikke denne tilliten nødvendigvis alle grupper av mennesker. 41 prosent av dem som uttrykker høy generalisert tillit,

svarer at de stoler på ikke-vestlige innvandrere i noen grad, mens 5 prosent ikke stoler på dem i det hele tatt. De tilsvarende tallene for østeuropeiske innvandrere er 48 og 8 prosent.

Men tillitstallene er gjennomgående lavere blant dem som svarte at de ikke kan være forsiktig nok i møte med nye mennesker. I denne gruppen svarte om lag 30 prosent at de stoler på etniske nordmenn flest ganske mye eller helt og holdent, i overkant av 10 prosent stoler på ikke-vestlige innvandrere, mens i underkant av 10 prosent stoler på østeuropeiske innvandrere. Mer enn 30 prosent svarer at de ikke stoler på ikke-vestlige eller østeuropeiske innvandrere i det hele tatt.

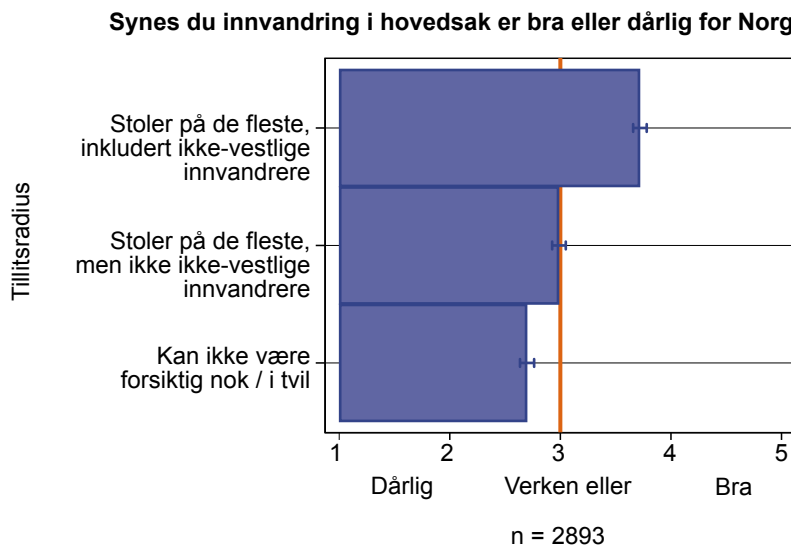
Basert på denne spørsmålskryssingen kan vi ta etter studien til Kumlin mfl. (2017) og dele respondentene i tre jevnstore grupper (n = 2935):

- høy generalisert tillit, også ikke-vestlige innvandrere: 34,2 %
- høy generalisert tillit, men ikke til ikke-vestlige innvandrere: 34,0 %
- lav generalisert tillit / i tvil: 31,9 %

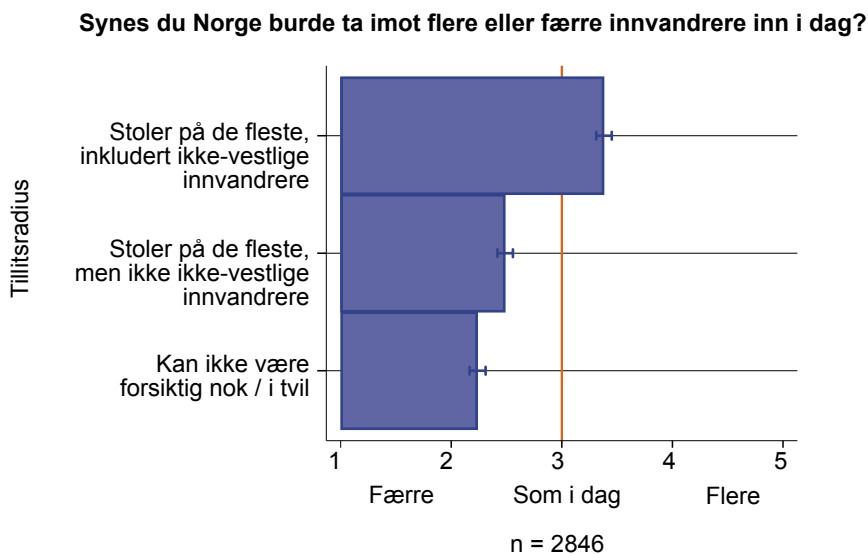
Det er viktig å merke seg at de som svarte at de stoler på ikke-vestlige innvandrere «i noen grad», er lagt inn i mellomgruppen. Studien til Kumlin mfl. viste at denne tredelingen var viktig for å forstå hvorvidt respondenter mente at innvandrere burde få like gode velferdsgoder som den innfødte befolkningen. De som inkluderte ikke-vestlige innvandrere i sin «tillitsradius», var mer tilbøyelige enn dem som ikke inkluderte ikke-vestlige innvandrere i sin tillitsradius, til å mene at innvandrere bør få like gode velferdsgoder som de innfødte. De som hadde lav generalisert tillit, var enda mindre villige til å fordele velferdsgoder på alle innbyggere.

Finner vi det samme mønsteret når vi undersøker mer generelle holdninger til innvandring? Figurene 2.25 og 2.26 viser sammenhengen mellom tillitsradius og syn på om innvandring i hovedsak er bra, og om Norge bør ta imot flere innvandrere.

Figur 2.25. Tillitsradius og holdning til om innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge. Gjennomsnitt.



Figur 2.26. Tillitsradius og holdning til om Norge burde ta imot flere eller færre innvandrere. Gjennomsnitt.



Figurene viser, ikke overraskende, en tydelig sammenheng mellom tillit og holdninger til innvandring. Personer som svarer at de kan stole på de fleste mennesker, inkludert ikke-vestlige innvandrere, er klart mest positive til innvandring, enten vi spør om innvandring i hovedsak er bra, eller om vi spør om Norge bør ta imot flere innvandrere. De som svarer at de kan stole på de fleste mennesker, men ikke inkluderer ikke-vestlige innvandrere i sin tillitsradius, uttrykker mer kritiske holdninger til innvandring. Til slutt ser vi at personer som svarer at de ikke kan være forsiktig nok i omgangen med mennesker generelt, eller som er i tvil, er mest innvandringskritiske.

I sum ser vi altså en tydelig kobling mellom tillit og holdninger til innvandring, der de som uttrykker høy generalisert tillit, er mer positive til innvandring enn dem som ikke gjør det. Men i tillegg har det for dem med høy generalisert tillit også noe å si hvilke grupper de inkluderer i sin tillitsradius.

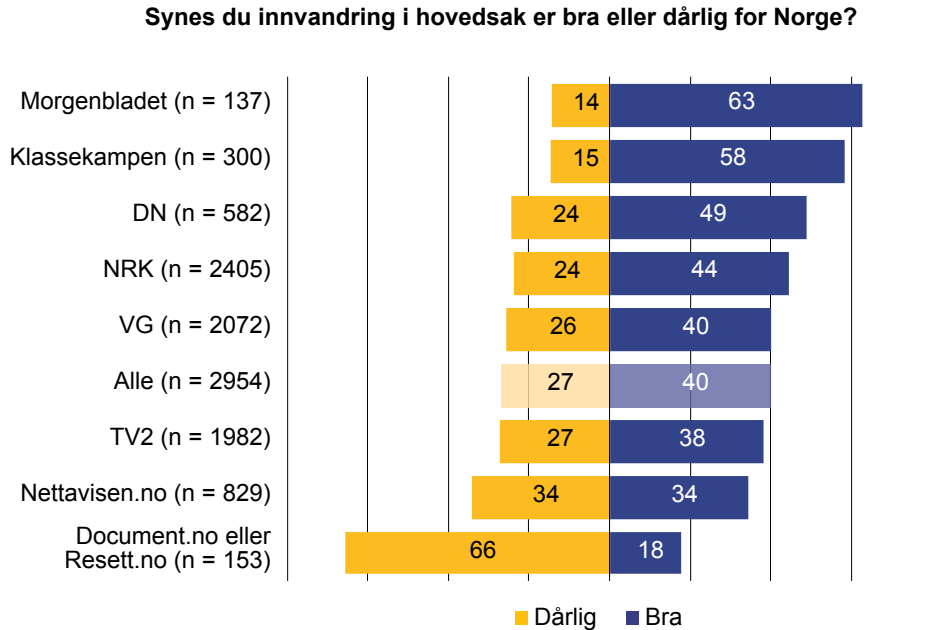
Mediebruk

De etablerte norske mediene kritiseres ofte for å være (for) innvandringsvennlige og venstreorienterte (Karlsen og Aalberg 2015).²⁴ De senere årene har denne kritikken manifestert seg i såkalte «alternative medier», som blant annet har et kritisk blikk på de såkalte hovedstrømsmediene («mainstream media») og på innvandringspolitikken i Norge.

For å undersøke sammenhengen mellom mediebruk og holdninger til innvandring spurte vi respondentene om hvilke medier de brukte («Har du lest, sett eller hørt nyheter fra noen av disse kildene de siste 7 dagene (på nett, papir, TV eller radio)?»). Figur 2.27 viser andelen som mener innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge, blant brukerne av ulike medier. Det er viktig å understreke at resultatene ikke sier noe om innholdet i de ulike mediene, men om brukernes holdninger. Vi kan ikke vite om brukerne blir mer eller mindre innvandringskritiske av å følge de ulike mediene, eller om deres opprinnelige holdninger styrer deres mediebruk.

24 <https://journalisten.no/storting/norske-journalister-stemmer-fortsatt-knallrodt/281160>

Figur 2.27. Andelen som mener innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge, blant brukerne av ulike medier. Midtkategorien (verken bra eller dårlig) er utelatt.



Figuren viser tydelige forskjeller mellom enkelte av mediene. De som den siste uken har lest nyheter i Morgenbladet eller Klassekampen, uttrykker et langt mer positivt syn på innvandring enn det gjennomsnittspersonen gjør. Om lag seks av ti i disse gruppene mener at innvandring i hovedsak er bra for Norge. Motsatt uttrykker de som leser nyheter på Document.no eller Resett.no, svært innvandringskritiske holdninger. Hele to av tre av disse respondentene mener at innvandring i hovedsak er dårlig for Norge.

De andre mediebrukerne ligger nærmere snittet for befolkningen som helhet, med noe mer innvandringspositive holdninger blant leserne til Dagens Næringsliv, og noe mer innvandringskritiske holdninger blant leserne til Nettavisen.no. De som bruker NRK, VG og TV 2, uttrykker holdninger nærmest befolkningssnittet, noe som i stor grad henger sammen med disse mediens størrelse. Hele 81 prosent av respondentene svarer at de har lest, sett eller hørt nyheter på NRK den siste uken. De tilsvarende tallene for VG og TV 2 er også svært høye, henholdsvis 71 og 63 prosent.

I sum ser vi en tydelig polarisering av mediebrukere, i den forstand at de mest innvandringspositive foretrekker Morgenbladet og Klassekampen, mens de mest innvandringskritiske foretrekker Document.no eller Resett.no. Samtidig når disse mediene ut til relativt få mennesker i Norge. Til sammen 16–17 prosent av respondentene svarer at de har hørt, lest eller sett nyheter fra minst én av disse kildene.

Hva forklarer holdningene til innvandringsvolum?

I dette kapitlet har vi sett at holdninger til innvandring henger sammen med mange kjennetegn ved respondentene, som kjønn, alder og utdanning, parti-preferanser, kontakt med minoriteter og tillit. Mange av de ulike forklaringsvariablene kan henge sammen, for eksempel utdanning og partipreferanse, og spørsmålet nå er hvor viktige de ulike forklaringene er når vi ser dem i sammenheng.

Tabell 2.4 oppsummerer resultatene fra to multivariate regresjonsanalyser (OLS), der de avhengige variablene er henholdsvis om respondentene synes innvandring i hovedsak er bra for Norge, og om Norge bør ta imot flere innvandrere. En rekke uavhengige variabler er inkludert i analysene.

I tabell 2.4 har vi brukt farger for å indikere om de ulike uavhengige variablene samvarierer med holdningsindeksene i positiv (grønn) eller negativ (rød) retning. Uavhengige variabler som ikke samvarierer statistisk signifikant med de avhengige variablene, er markert med gul farge. Det er viktig å merke seg at resultatene må leses med utgangspunkt i referansegruppen. Hvis man for eksempel skal se om kjønn har betydning for holdninger til innvandring, uttrykker regresjonen effekten ved å gå fra å se på svarene fra menn i undersøkelsen til å se på kvinners. Det er også viktig å understreke at alle variablene er analysert i samme modell, altså viser tabellen samvariasjonen mellom hver enkelt uavhengig og avhengig variabel mens alle andre variabler holdes konstant. Dette gjør at for eksempel kjønnsforskjellene som fremkommer i tabellen, gjelder selv når vi tar hensyn til at menn og kvinner har ulikt utdanningsnivå, ulike partipreferanser og så videre.

Resultatene viser at funnene vi har vist gjennom kapitlet, stort sett holder seg når vi tar hensyn til andre egenskaper ved respondentene. For eksempel er kvinner mer positive enn menn, unge (og eldre) er mer positive enn voksne/middelaldrende, og høyt utdannede er mer positive enn lavt utdannede. Videre skiller velgerne til SV og MDG seg ut med mer positive holdninger enn andre

velgere, mens velgerne til Sp, Høyre, FrP og FNB er mer negative. Personer som tror at det kom veldig mange asylsøkere til Norge i 2018, er også mer negative, mens personer som uttrykker høy tillit, er mer positive.

Når vi ser alle de ulike variablene i sammenheng, er ikke lenger sammenhengen mellom holdninger og personlig kontakt statistisk signifikant. Siden mange av dem som har kontakt med innvandrere, også har kontakt med personer med minoritetsreligiøs bakgrunn, har vi laget en samlevariabel som skiller mellom fire grupper: 1) ingen kontakt med innvandrere eller religiøse minoriteter, 2) kontakt med innvandrere, men ikke religiøse minoriteter, 3) kontakt med religiøse minoriteter, men ikke innvandrere og 4) kontakt med både innvandrere og religiøse minoriteter. Sammenlignet med dem som ikke har kontakt med noen, skiller ikke de som har kontakt med enten innvandrere eller religiøse minoriteter, seg ut i holdninger til innvandring. De som har kontakt med både innvandrere og religiøse minoriteter, mener i større grad at innvandring i hovedsak er bra, men de mener *ikke* at Norge burde ta imot flere innvandrere. Dette indikerer at sammenhengen vi så tidligere i kapitlet mellom kontakt og holdninger, skyldes at de som har kontakt med minoritetsgrupper, skiller seg systematisk fra dem som ikke har kontakt, på andre variabler (f.eks. kjønn, alder, utdanning, partipreferanse), og at det er disse variablene som forklarer holdningsforskjellene.

Til sist er det verdt å merke seg at variablene vi har tatt med i modellene, til sammen forklarer om lag en tredjedel av variasjonen i holdninger til innvandring på de to spørsmålene. Dette er et høyt tall i analyser av spørreundersøkel-sesdata.

Tabell 2.4 Regresjonsmodeller. Utfallsvariabler: «Synes du innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge?» og «Bør Norge ta imot flere eller færre innvandrere?».

	Innvandring i hovedsak bra for Norge	Norge bør ta imot flere innvandrere
Kvinner (ref. = menn)	+	+
Under 30 år (ref. = 60+ år)	+	
30–44 år (ref. = 60+ år)		-
45–59 år (ref. = 60+ år)	-	-
Vgs. (ref. = grunnskole)		
Fagutdanning etter vgs. (ref. = grunnskole)		
Uni./høyskole kort (ref. = grunnskole)	+	
Uni./høyskole lang (ref. = grunnskole)	+	+
Innvandrerbakgrunn (ref. = ikke innv.bakgrunn)	+	+
Østlandet (ref. = Oslo/Akershus)		
Sør- og Vestlandet (ref. = Oslo/Akershus)		
Trøndelag og Nord-Norge (ref. = Oslo/Akershus)		
Partipreferanse (ref. = Ap)		
Rødt		+
SV	+	+
Sp	-	-
MDG	+	+
KrF		
Venstre		
Høyre	-	-
FrP	-	-
FNB	-	-
Andre	-	-
Uoppgitt / ikke stemmerett	-	-
Kontakt med innvandrere / religiøse minoriteter (ref. = ingen)		
Kontakt med innvandrere, ikke religiøse minoriteter		
Kontakt med religiøse minoriteter, ikke innvandrere		
Kontakt med innvandrere og religiøse minoriteter	+	
Antall asylsøkere til Norge i 2018 (ref. = 0–2000)		
Vet ikke		-
2001–4000		
4001–6000		
6001–8000	-	-
8001–10 000		-
Flere enn 10 000	-	-
Tillit (ref. = kan stole på de fleste, men ikke ikke-vestlige innvandrere)		
Kan ikke være forsiktig nok / i tvil	-	-
Kan stole på de fleste, inkludert ikke-vestlige innvandrere	+	+
Forklart varians	34 %	37 %
N	2878	2832

3 Integrering

Integrering er et begrep som rommer mye. Det er både en prosess, noen blir integrert, og et utfall, noen er integrert. På samme vis er integrering også både politiske tiltak og en politisk målsetting: Nykommere skal integreres i det norske samfunnet, og det er viktig at innvandrere blir integrert, at de blir en del av samfunnet.

I første del av dette kapitlet skal vi se på spørsmål knyttet til tre sider ved integrering: systemintegrering (arbeidsliv, språk, skole, utdanning), sosial integrering (venner, nettverk, sosial deltakelse) og verdiintegrering (oppslutning om felles verdier).

Hvordan går det med integreringen?

Siden oppstarten av Integreringsbarometeret i 2005 har det vært viktig å kunne beskrive befolkningens hovedinntrykk av hvordan det går med integreringen i Norge. Dette kommer til uttrykk i svarene på dette spørsmålet: «I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?» Figur 3.1 viser svarfordelingen på dette spørsmålet i 2019.

Figur 3.1. «I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?» Prosent.

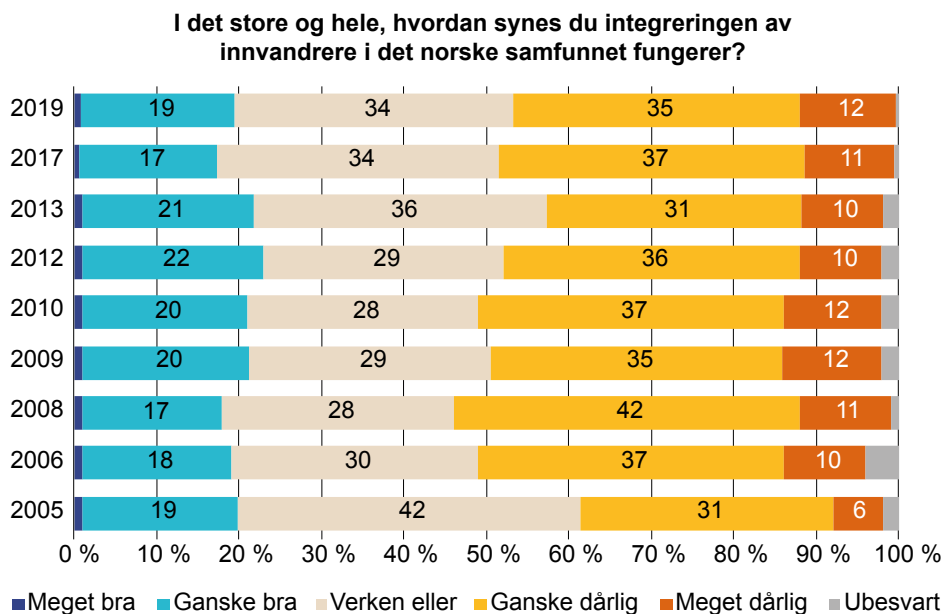
I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer? (n = 2955)



Figuren viser at nesten halvparten av respondentene (47 prosent) synes integreringen går ganske eller meget dårlig. Det er kun to av ti som svarte at integreringen av innvandrere i det norske samfunnet går meget eller ganske bra, og bare 1 prosent svarte at integreringen går meget bra. Det er likevel verdt å merke seg at om lag én av tre svarer «verken eller» på dette spørsmålet, altså har de ingen sterke oppfatninger om hvordan integreringen går.

Hvordan har holdningene til integrering endret seg over tid? Figur 3.2 viser svarfordelingen på spørsmålet fra 2005 til 2019.

Figur 3.2. «I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?». 2005–2019, prosent. N = 2955 (2019).



NOTE: Svarfordelingen i 2017 avviker marginalt fra svarfordelingen slik den ble presentert i sluttrapporten (Brekke og Mohn 2018). Dette skyldes at analysen av dette spørsmålet ikke ble vektet i 2017. For å sikre at utvalgene er sammenlignbare, er dette rettet opp her.

I figur 3.2 ser vi at resultatene viser påfallende stabil fordeling over tid: Nesten ingen mener at integreringen fungerer meget bra, rundt to av ti mener det går ganske bra, mens resten av befolkningen enten stiller seg nøytrale

(30–40 prosent), mener det går ganske dårlig (30–40 prosent), eller mener at det går meget dårlig (10 prosent).

Når bare to av ti spurte mener at integreringen av innvandrere fungerer ganske eller meget bra i årets undersøkelse, er dette altså noe som har vært mer eller mindre stabilt siden 2005.

Faktorene som virker inn på synet på integrering, ligner på dem vi så når det gjaldt holdninger til innvandring i forrige kapittel.²⁵ For eksempel er unge og eldre mer positive til hvor godt integreringen går, enn det middelaldrende er, og de med lengst utdanning er mer positive enn dem med kortere utdanning. Personer som stemmer FrP, og personer som tror at det kom svært mange asylsøkere til Norge i 2018, er mer negative enn andre. I tillegg til disse bakgrunnskjennetegnene er det en sterk sammenheng mellom synet på innvandring og synet på integrering. Vi skal senere se at de som er negative til innvandring, er langt mer tilbøyelige til også å være kritiske til hvor godt det går med integreringen.

Hva skyldes utfordringene med integrering? Vi skal se på hva respondentene mener er årsakene til at integreringen ikke fungerer bra. Men først: Hva mener folk at skal til for å være integrert?

Hva skal til for å være integrert?

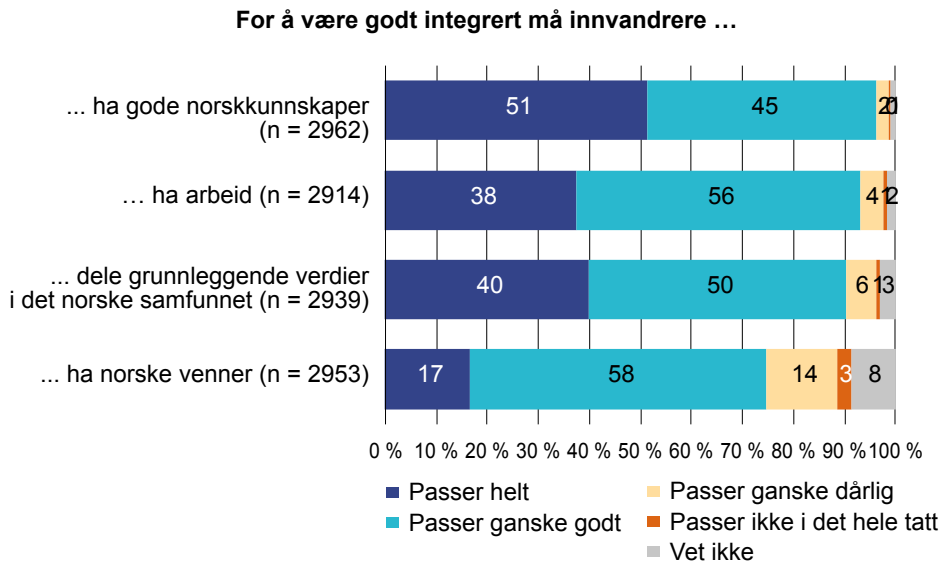
For å undersøke hva folk mener skal til for være godt integrert, bruker vi to tilnæringer. For det første følger vi opp spørsmål som er stilt tidligere om hvilke enkeltfaktorer som er viktige: gode norskkunnskaper, arbeid, norske venner og det å dele grunnleggende verdier i det norske samfunnet.

For det andre har vi utviklet et såkalt surveyeksperiment, der vi går i dybden ved å undersøke en rekke tilleggsfaktorer som kan gjøre at en person kan oppfattes som integrert eller ikke.

Vi begynner med å se på spørsmålene som er stilt over tid. Figur 3.3 viser svarfordelingen på spørsmål om hva som skal til for å være godt integrert.

²⁵ En tilsvarende oppsummerende regresjonsanalyse står i slutten av dette kapitlet.

Figur 3.3. Påstand: «For å være godt integrert må innvandrere ...». 2019. prosent. N = 2939.



Generelt viser figur 3.3 at alle kjennetegnene det spørres om, språk, verdier, arbeid og venner, er viktige. Med unntak av påstanden om å ha norske venner mener minst ni av ti respondenter at påstandene passer helt eller ganske godt. Når vi rangerer de fire integreringsfaktorene etter hvor viktige folk mener de er for å være godt integrert, er det å ha gode norskkunnskaper viktigst (51 prosent passer helt, 45 prosent passer ganske godt). Deretter følger det å ha arbeid og det å dele grunnleggende verdier i det norske samfunnet (henholdsvis 38 og 40 prosent passer helt) og til sist det å ha norske venner (17 prosent passer helt).

Sammenlignet med 2017 er det stort sett stabilitet i svarene. Også i 2017 var det minst 90 prosent som svarte at norskkunnskaper, arbeid og det å dele grunnleggende verdier i det norske samfunnet var viktig for å være godt integrert. Et viktig unntak er imidlertid at andelen som synes det å ha norske venner er viktig, har sunket fra 81 til 75 prosent.

Hvem er best integrert? Et eksperiment

En utfordring med de generelle spørsmålene om hva som skal til for å bli godt integrert, er at de kan invitere til «ja-siing», altså at måten spørsmålene er formulert på, gjør det vanskelig å være uenig. For å få en mer robust analyse av hvilke enkeltfaktorer som er viktige for at en innvandrere skal være godt integrert

i Norge, er det nyttig å bruke en eksperimentell tilnærming. Som i tilfellene der vi har delt utvalget i flere undergrupper (f.eks. skiller mellom ulike innvandrer typer), innebærer det eksperimentelle designet at utvalget deles tilfeldig i mindre grupper som får litt ulike spørsmål.

I integreringseksperimentet tok vi utgangspunkt i et mer komplisert design, der vi varierte flere faktorer samtidig i samme spørsmål. I forskningslitteraturen omtales eksperimenter der man varierer flere faktorer samtidig, som «vignett-eksperiment» (Hainmueller, Hangartner og Yamamoto 2015). Denne metoden har blitt mer populær i forskningen de senere årene og er blant annet brukt i studier av holdninger til nyankomne flyktninger (Ward 2019).

I eksperimentet i Integreringsbarometeret fikk respondentene presentert en kort tekstsnett som beskriver en hypotetisk innvandrer, og ble deretter bedt om å vurdere hvor godt integrert personen er. Egenskapene som ble beskrevet, varierte tilfeldig, slik at en lang rekke kombinasjoner var mulig. På denne måten kan vi i etterkant regne oss frem til hvordan respondentene i gjennomsnitt vurderte hvordan de enkelte faktorene påvirker hvor integrert innvandrere er.

Vi ba respondentene ta stilling til en person der vi varierte kjønn, nasjonalitet, ektefelle, arbeid/trygd, bruk av norsk eller morsmål og religion.

Mer presist så oppsettet slik ut (der egenskapene i klammer ble variert tilfeldig):

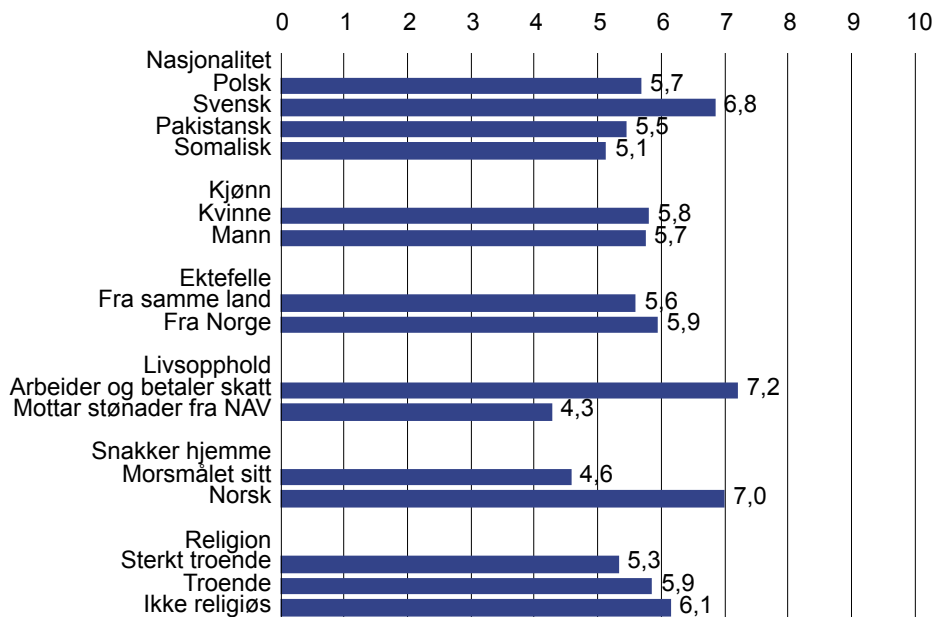
«En [polsk/svensk/pakistansk/somalisk] [kvinne/mann] med ektefelle fra [samme land/Norge] har innvandret hit til landet. [Han/Hun] [arbeider og betaler skatt/mottar stønader fra NAV] og snakker [morsmålet sitt/norsk] hjemme med barna sine. [Han/Hun] er [sterkt troende/troende/ikke religiøs].

Respondentene ble så bedt om å vurdere sin person på en skala fra 0 til 10, der 0 betydde «ikke godt integrert i det hele tatt» og 10 betyr «svært godt integrert». Hvordan mener befolkningen at de ulike faktorene spiller inn på hvor integrert man er?

Figur 3.4 viser gjennomsnittsverdier for hver enkelt faktor, når det er tilfeldig hvilke andre faktorer som ble presentert i teksten. Jo høyere score på figuren, jo mer integrert i Norge oppfattes personen å være. Det er viktig å understreke at tallene påvirkes av vignett-teksten. Når en polsk innvandrer får en gjennomsnittsverdi på 5,7, representerer dette tallet hvor godt integrert en polsk innvandrer er, *gitt gjennomsnittsverdien* på alle de andre enkeltfaktorene i eksperimentet. Dersom vi hadde tatt ut en variabel (f.eks. språk) eller lagt til en annen (f.eks. alder), ville gjennomsnittsverdiene på alle andre variabler endret seg.

Metoden er således dårlig egnet til å måle absolutte verdier, men den er velegnet til å måle relative forskjeller mellom ulike typer stimuli.

Figur 3.4. Hvilke faktorer som er viktigst for at en innvandrere er godt integrert. Vignetteksperiment. Gjennomsnittscore.



De overordnede resultatene kan oppsummeres med at om alt annet er likt, oppfattes svensker som bedre integrert enn polakker, pakistanere og somaliere. Det har lite å si hvilket kjønn man har, men dersom man har ektefelle fra Norge, oppfattes man som bedre integrert enn om man har ektefelle fra samme land som man innvandret fra. Videre oppfattes personen som betydelig bedre integrert dersom vedkommende arbeider og betaler skatt, enn dersom vedkommende mottar stønader fra NAV, og dersom vedkommende snakker norsk heller enn morsmålet sitt hjemme. Til sist ser vi at ikke-religiøse oppfattes som bedre integrert enn sterkt troende.

Alt i alt viser figuren tydelig at arbeid og språk vurderes som de to viktigste faktorene for vellykket integrering, noe som gjenspeiler funnene fra de åpne spørsmålene om integrering over. Men her ser vi også at arbeid og språk vurderes som betydelig viktigere enn om personen er religiøs eller ikke, eller om personen har ektefelle fra Norge eller ikke. Det at gjennomsnittsverdien for det å være i arbeid og betale skatt (7,2) er tre skalapoeng høyere enn det å motta

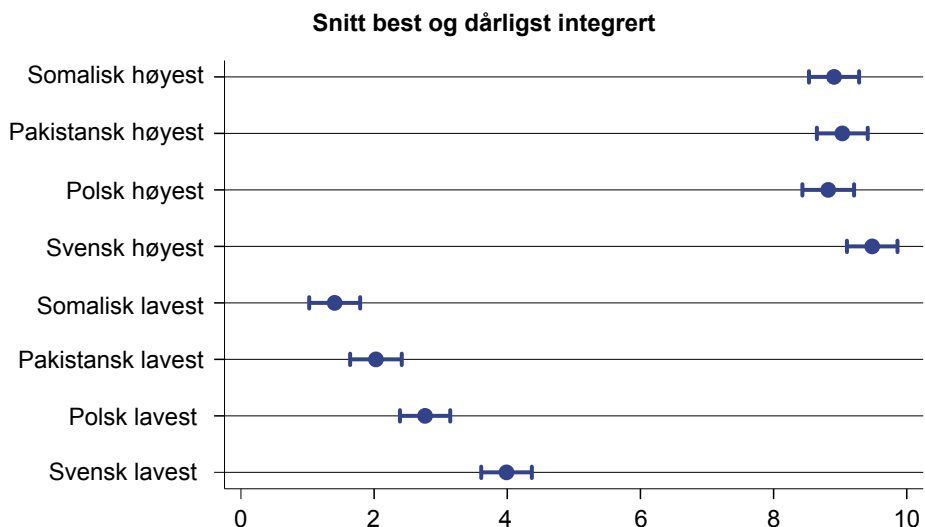
stønader fra NAV (4,3), kan leses som at om man endrer beskrivelsen fra NAV til arbeid, så endrer det alene (med alt annet uendret) oppfatningen med tre hele skalapoeng i retning av bedre integrert.

Figuren understreker også tydelige utslag for nasjonalitet, der svensker vurderes som bedre integrert enn alle andre når de har samme egenskaper som de andre nasjonalitetene i eksperimentteksten.

Det neste steget i analysen er å undersøke hvordan befolkningen vurderer betydningen av egenskapene for hver enkelt landgruppe. Vurderes en svenske som bedre integrert enn en somalier selv om de presenteres med de samme egenskapene?

I figur 3.5 har vi laget en oversikt over hvor godt integrert befolkningen vurderer de ulike nasjonale innvanderbakgrunnene til å være, når de får henholdsvis de beskrivelsene som samlet ga dårligst score, og de beskrivelsene som samlet ga best score i vignetteeksperimentet (gitt resultatene over). De fire punktene øverst i figuren viser snittscoren til en somalier, pakistaner, polakk og svenske når det i vignett-teksten er oppgitt at de har ektefelle fra Norge, at de arbeider og betaler skatt, at de snakker norsk hjemme, og at de ikke er religiøse. De fire nederste punktene i figuren viser snittscoren til de samme landgruppene når det i teksten er oppgitt at de har ektefelle fra samme land, at de mottar stønad fra NAV, at de snakker morsmålet sitt hjemme, og at de er sterkt troende.

Figur 3.5. Laveste og høyeste snittscore i vurdering av integrering for fire landgrupper, gitt mest negative og mest positive egenskaper.



Det vi ser i figur 3.5, er at toppscoren for alle fire nasjonalitetene er meget høy, alle har en snittscore over ni på skalaen, som går fra null til ti. Med andre ord vurderes ikke en svenske og en somalier statistisk signifikant forskjellig, gitt at de begge beskrives med de egenskapene som fikk best score i eksperimentet. En positiv tolkning av dette resultatet er at hvis man er integrert, så er man integrert, uavhengig av hvor man kommer fra.²⁶

I bunnen er det imidlertid tydelige forskjeller. Når vi beskriver en svenske med de egenskapene som ga dårligst score i eksperimentet, blir vedkommende vurdert til en firer på integreringsskalaen. Når en innvandrere med polsk bakgrunn får den samme beskrivelsen, vurderes vedkommende et helt skalapoeng svakere, med en snittscore på 2,8. Pakistanere vurderes til 2, mens de med somalisk bakgrunn kommer helt i bunnen med en snittscore på 1,4. Forskjellen mellom en svenske og en somalier som beskrives med de egenskapene som respondentene assosierer som tegn på dårlig integrering, er på hele 2,6 skalapoeng.

I sum ser det altså ut til at alle innvandregruppene premieres like godt når de gjør de «riktige» tingene, mens de straffes ulikt dersom de ikke gjør det. Straffen er hardest for den innvandregruppen (somaliere) som folk uttrykker størst skepsis til i andre spørsmål i Integreringsbarometeret. Denne typen ekstra straff når man legger til negative kjennetegn for minoritetsgrupper i survey-eksperimenter, har blitt observert tidligere (Terum, Torsvik og Overbye 2017).

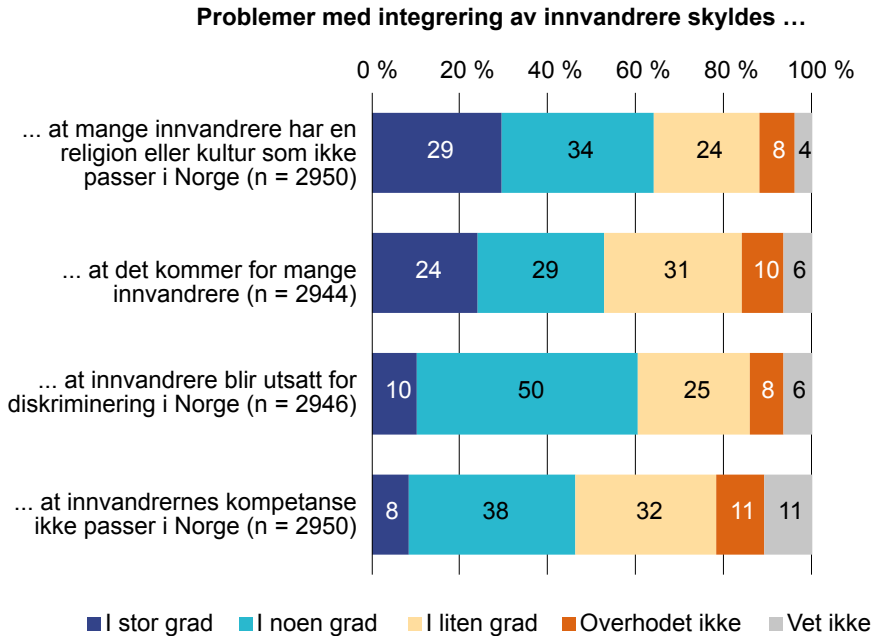
Andre utfordringer ved integreringen

I Integreringsbarometeret 2018 spurte vi de respondentene som var skeptiske til hvordan det gikk med integreringen, om hva de mente var årsakene til disse utfordringene. De fikk anledning til å skrive helt åpent hva de mente, og resultatene overlappet med det vi har sett over. Det var utfordringer knyttet til språk og arbeid som dominerte. I tillegg dukket kultur opp som begrep.

I Integreringsbarometeret 2020 har vi spurt alle respondentene om fire forhold som kan tenkes å bidra til at mange mener at integreringen ikke fungerer godt, inkludert religion og kultur, ankomsttall, diskriminering og kompetanse (figur 3.6). Respondentene svarte på alle fire spørsmålene.

²⁶ En viktig innvending mot dette er at når tallene er så nærme maksverdien på skalaen, får man en såkalt «ceiling effect»; det er nesten ikke mulig å få høyere score, og forskjellene mellom gruppene blir følgelig små. Dersom vi hadde tvunget respondentene til å ta stilling til hvem som var best integrert av en hypotetisk svenske og en hypotetisk polakk, er det nærliggende å tro at flest ville valgt svensken.

Figur 3.6. Fire påstander om årsaker til utfordringer med integrering. «Problemer med integrering av innvandrere skyldes ...». Prosent. N = 2938–2956).



Som vi ser i figuren, var det flest som mente at problemer med integrering av innvandrere skyldes at «mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge». Tre av ti mente at integreringsproblemene i stor grad skyldes dette. Legger vi til dem som svarte at problemene «i noen grad» skyldes slike forskjeller, stiger andelen til over seks av ti.

I den offentlige debatten blir ofte antallet innvandrere, og hvor mange flere som kommer, knyttet til utfordringer med integrering. Et argument er at dersom det kommer for mange innvandrere, vil det bli vanskeligere å integrere dem. Hvis man spør befolkningen om dette, det vil si om problemer med integrering av innvandrere skyldes at det kommer for mange innvandrere, sier én av fire at dette i stor grad er tilfellet. Legger man til dem som svarer at denne påstanden «i noen grad» stemmer, stiger andelen til over halvparten av befolkningen. Her må man imidlertid merke seg at påstanden er formulert slik at det spørres spesielt om *problemer* med integrering. I tillegg inneholder påstanden ordene «for mange». Respondenten kan dermed presses i retning av å være enig. Hvis man i stedet hadde spurt direkte om koblingen mellom antallet innvandrere som

faktisk kommer, og problemer med integrering, ville andelen som ser denne sammenhengen, antakelig vært en annen.

Mange mener også at diskriminering bidrar til problemene med integrering. Mens én av ti mener at problemene i stor grad skyldes denne forskjellsbehandlingen, mener hele fem av ti at det i noen grad er årsaken. Til sammen svarer med andre ord seks av ti at diskriminering virker negativt inn på integreringen av innvandrere. Vi skal se nærmere på dette fenomenet nedenfor.

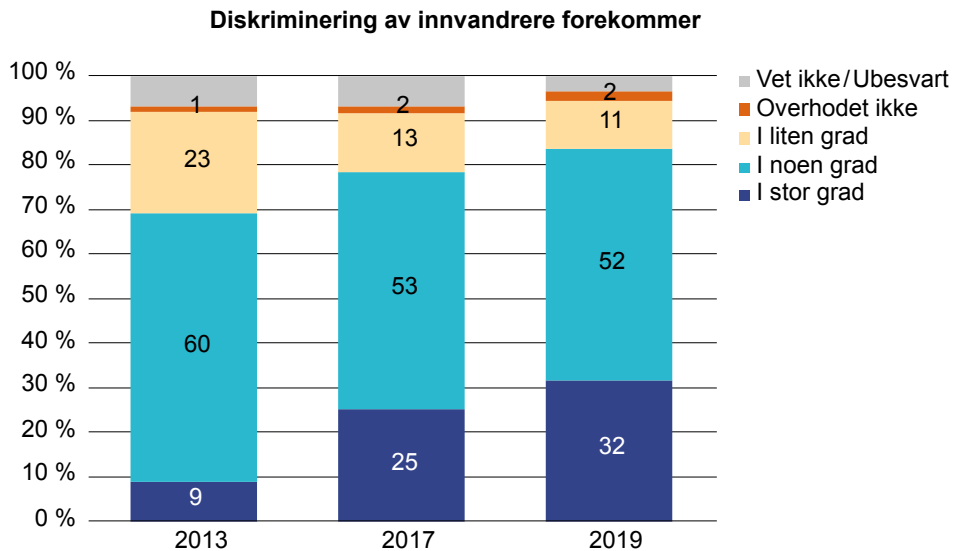
Den siste påstanden i figur 3.6 gjelder synet på den kompetansen innvandrere har med seg når de kommer til Norge. Opp mot halvparten (46 prosent) av befolkningen i Norge mener manglende integrering i stor eller i noen grad skyldes misforholdet mellom innvandreres kompetanse og behovet på det norske arbeidsmarkedet.

I alle disse spørsmålene om integrering er det ikke overraskende en nær kobling til generelle holdninger om innvandring. De som er skeptiske til innvandring, er mer tilbøyelige til å mene at problemer med integrering skyldes at innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge, at det kommer for mange innvandrere, og at innvandreres kompetanse ikke passer i Norge. Innvandringskritikere mener imidlertid i *mindre grad* enn andre at problemene skyldes at innvandrere blir utsatt for diskriminering i Norge.

Diskriminering

Vi så over at seks av ti respondenter mener at diskriminering bidrar til problemer med integrering. Hvis vi utvider spørsmålet og spør åpent om de tror diskriminering av innvandrere forekommer, øker denne andelen til mer enn åtte av ti (diskriminering forekommer i noen eller i stor grad, se figur 3.7). Flere enn tre av ti mener at slik diskriminering forekommer i stor grad.

Figur 3.7. Påstand: «Diskriminering av innvandrere forekommer». Prosent. N = 1031 (2019) – 3034 (2017), (2017 og 2019 er vektet etter kjønn og alder).



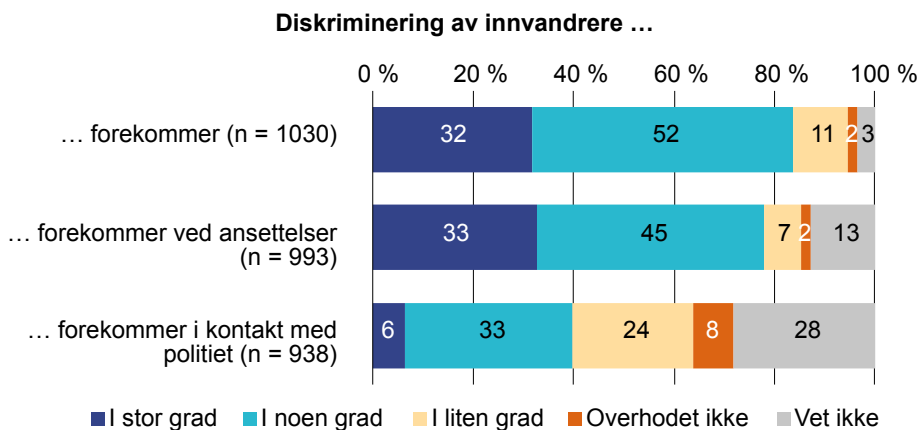
Vi har stilt spørsmålet om diskriminering i de tre siste rundene med Integreringsbarometeret (se figur 3.7). I denne perioden (merk at det ikke var målinger mellom 2013 og 2017) har andelen som mener at diskriminering av innvandrere forekommer «i stor grad», økt fra én av ti til over tre av ti. Dette er en kraftig økning. Tar vi med dem som mener at diskriminering forekommer i «noen grad», stiger totalen fra syv av ti til over åtte av ti.

Andelen som svarer at diskriminering forekommer i stor eller i noen grad, faller jo eldre respondentene er, og er klart lavest blant de eldste. Separate analyser av panelutvalget, de som svarte på undersøkelsen både i 2017 og 2019, viser at en delforklaring på hvorfor flere totalt sett svarer at diskriminering forekommer, er at andelen som svarer «vet ikke», har sunket blant middelaldrende og eldre, og at flere i disse gruppene svarer at diskriminering forekommer i noen eller i stor grad. Dette tyder på at endringen i svarmønstre over tid delvis kan forklares med at flere har gjort seg opp en mening, og at dette gjerne fører til at man svarer at diskriminering forekommer.

Det er med andre ord en voksende og relativt utbredt oppfatning at diskriminering av innvandrere forekommer. For å få mer detaljert kunnskap om hva som ligger i denne diskrimineringen, delte vi utvalget i årets undersøkelse i tre tilfeldige grupper, der én gruppe fikk det generelle spørsmålet som er blitt stilt tidligere,

mens de to andre gruppene fikk lagt til en presisering om at diskriminering forekommer henholdsvis ved ansettelser og i kontakt med politiet (se figur 3.8).

Figur 3.8. Påstand: «Diskriminering av innvandrere [forekommer/forekommer ved ansettelser/forekommer i kontakt med politiet]». Prosent.



I figur 3.8 ser vi at andelen som mener at diskriminering av innvandrere i stor grad forekommer ved ansettelser (33 prosent), er like høy som andelen som mener det forekommer uten at vi spesifiserer hvor (32 prosent),²⁷ til tross for at flere svarer «vet ikke» når vi spør spesifikt om ansettelser (13 mot 3 prosent). Færre svarer dermed at diskriminering skjer i noen eller i liten grad ved ansettelser. På spørsmålet om diskriminering av innvandrere forekommer i kontakt med politiet, er andelen som svarer at det skjer i stor grad, betydelig lavere. Bare 6 prosent mener at diskriminering av innvandrere forekommer i stor grad i kontakt med politiet. Legger vi til dem som har svart «i noen grad», er det nesten fire av ti som sier seg enig.²⁸ 24 prosent svarer at det skjer i liten grad, mens 8 prosent svarer at det ikke skjer overhodet. Hele 28 prosent svarer «vet ikke», noe som tyder på at mange ikke har sterke oppfatninger om dette.

I sum indikerer dette at i spørsmål om diskriminering av innvandrere er det flest som assosierer dette med diskriminering i arbeidslivet. Dette kan blant annet skyldes at forskningen på diskriminering i hovedsak har satt søkelyset på arbeidslivet (Midtbøen og Lidén 2016). Diskriminering kan likevel forekomme

27 Det er godt dokumentert at det forekommer diskriminering av innvandrere ved ansettelser i Norge (Midtbøen og Rogstad 2012, Birkelund mfl. 2014; Larsen og Di Stasio 2019).

28 I tillegg til dette var andelen som svarte «vet ikke» (ikke vist i figuren), betydelig høyere blant dem som fikk spørsmål om diskriminering forekommer i kontakt med politiet (28 prosent), enn blant dem som fikk spørsmål om diskriminering forekommer ved ansettelser (13 prosent).

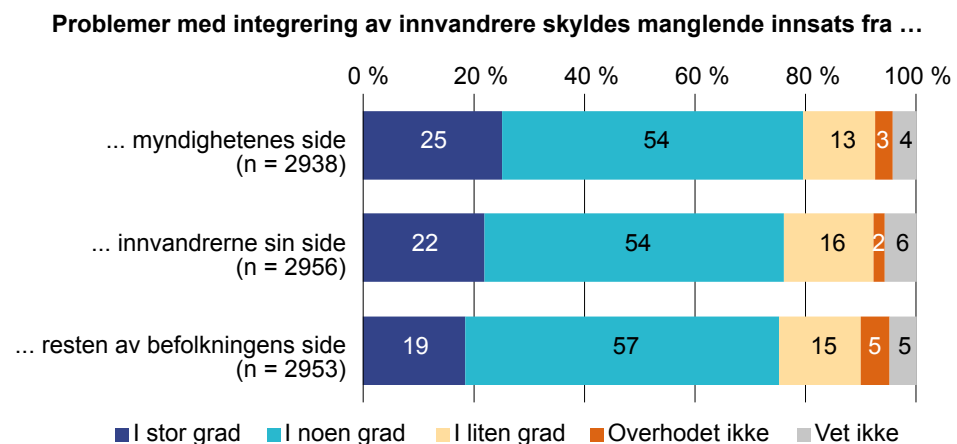
på en rekke arenaer, inkludert på boligmarkedet, i utelivet og i andre deler av arbeidslivet.²⁹ Vi vil ta med flere slike arenaer i senere undersøkelser.

Undersøkelsen inneholdt også et spørsmål om positiv forskjellsbehandling av innvandrere ved ansettelser («Når en innvandrere er like godt kvalifisert for en jobb som en annen søker, bør arbeidsgiveren velge innvandreren»). Totalt svarte om lag én av tre seg enig i denne påstanden (passer helt / passer ganske godt). Svarene på dette spørsmålet henger sammen med oppfatningen av om innvandrere diskrimineres ved ansettelser (resultater ikke vist). Blant dem som svarte at diskriminering forekommer i stor grad, svarte 44 prosent at innvandrere bør velges når de er like godt kvalifisert som en annen søker. Blant dem som mente at diskriminering ved ansettelser i liten grad eller overhodet ikke forekommer, svarte bare 18 prosent at de mente innvandreren bør foretrekkes ved ansettelser i slike situasjoner.

Hvem har ansvaret for problemer med integrering?

I begynnelsen av dette kapitlet så vi at nær halvparten av befolkningen i Norge mener at integreringen av innvandrere fungerer (ganske eller veldig) dårlig (47 prosent). Men hvem mener respondentene at har ansvaret for problemene med integrering? Er det myndighetene, befolkningen selv, eller er det innvandrerne som må ta det største ansvaret for problemene?

Figur 3.9. Påstander: «Problemer med integrering av innvandrere skyldes mangelfull innsats fra [myndighetenes side/innvandrernes side/resten av befolkningens side]». 2019. N = 2938–2956.



29 <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2016>

I figur 3.9 ser vi at befolkningen fordeler skylden for manglende integrering relativt jevnt mellom myndigheter, innvandrerne selv og resten av befolkningen. Andelen som mener at problemene i «stor grad» skyldes myndighetenes innsats (25 prosent), er noe større enn andelen som mener at de i «stor grad» skyldes innvandrerne (22 prosent) og resten av befolkningen (19 prosent). Likevel: Når vi tar med de respondentene som svarte «i noen grad», fordeler befolkningen skylden relativt likt på de tre gruppene. På hvert av spørsmålene er det flere enn halvparten av respondentene som svarer at både myndighetene, innvandrerne selv og resten av befolkningen «i noen grad» har skylden for problemer med integrering. Svarfordelingen er relativt lik som i 2017.

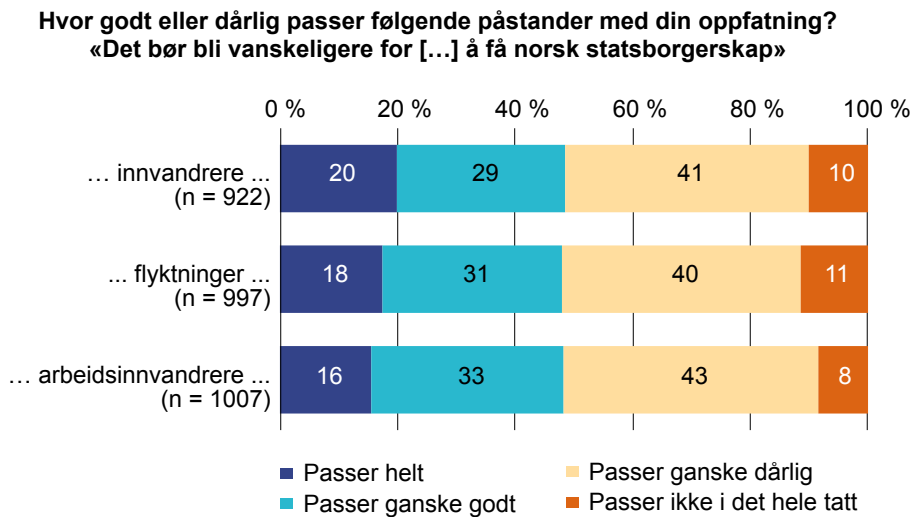
En skarpere spørsmålsformulering og svarskala ville kanskje gitt oss tydeligere forskjeller. Det er mulig at spørsmålsstillingen og svarskalaen «favoriserer» resultatene vi får, ved at det er litt for enkelt å krysse av for at alle «i noen grad» har skylden for problemer med integrering. Likevel er det en del gjenkjennelige variasjoner når det gjelder ulike gruppers holdninger til de tre spørsmålene. For eksempel er kvinner og unge i større grad tilbøyelige til å legge skylden på myndighetene og resten av befolkningen, mens menn og middelaldrende/eldre er mer tilbøyelige til å legge mer ansvar på innvandrerne selv. Svarene følger også gjenkjennelige partimønstre ved at særlig personer som stemmer på Rødt, SV og MDG, er mer tilbøyelige til å legge skylden på myndighetene og befolkningen for øvrig, mens særlig personer som stemmer på FrP, legger skylden på innvandrerne selv. Men kontakt er også viktig: Personer som har familie, venner eller kjente med innvandrerbakgrunn, er mer tilbøyelige til å legge skylden på myndighetene og øvrig befolkning og mindre tilbøyelige til å legge ansvaret på innvandrerne selv.

Statsborgerskap

Når innvandrere oppnår norsk statsborgerskap, får de samtidig et formelt fullt medlemskap i nasjonen, noe som blant annet innebærer rett til å stemme ved nasjonale valg. Det har vært en lang diskusjon i Norge om hvor vanskelig det skal være for innvandrere å oppnå denne statusen. De siste årene har det blant annet blitt innført krav om at man må bestå prøver i norsk og samfunnskunnskap for å bli statsborger. I Integreringsbarometeret har vi stilt spørsmål om det bør være en språktest for å få statsborgerskap, siden 2005 til i dag. I hele perioden har det vært stor enighet om at man bør ha en slik test. Nær ni av ti støtter påstanden «for å bli norsk statsborger bør det være obligatorisk å bestå en språktest i norsk» (50 prosent passer helt, 37 prosent passer ganske godt).

Videre ba vi respondentene om å ta stilling til en påstand om at «det bør bli vanskeligere for innvandrere å få norsk statsborgerskap». Til sammen 49 prosent svarte at denne påstanden passer helt eller ganske godt, omtrent like mange som i 2017 (52 prosent) (se tabell 3.10).

Figur 3.10. Påstand: «Det bør bli vanskeligere for [arbeidsinnvandrere/ flyktninger/innvandrere] å få norsk statsborgerskap». 2019, prosent. N = 972–1022.



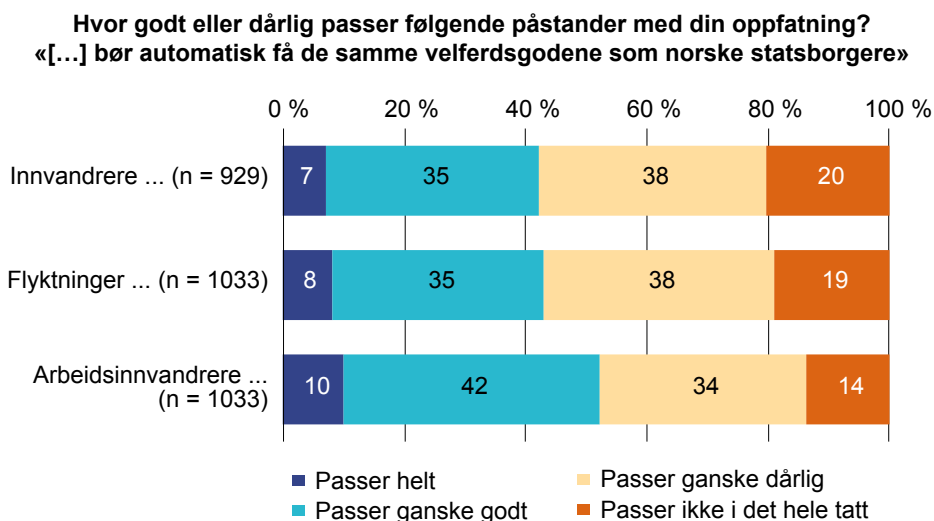
Siden «innvandrere» er et generelt begrep, delte vi i 2019 i tillegg utvalget i tre, der de to andre gruppene fikk spørsmål om det bør bli vanskeligere for henholdsvis flyktninger og arbeidsinnvandrere å få norsk statsborgerskap. I figur 3.10 ser vi at det var minimale forskjeller i synet på innvandrere generelt og de to undergruppene flyktninger og arbeidsinnvandrere. Som i spørsmålet om innvandrere tidligere deler befolkningen seg omtrent i to når det gjelder dette spørsmålet om det bør bli vanskeligere å få statsborgerskap.

Tilgang til velferdsgoder

I årets Integreringsbarometer har vi med to spørsmål som lodder stemningen i befolkningen om det skal være automatikk i hvilke rettigheter innvandrere skal få, og til trygdeeksport. Den første påstanden respondentene tok stilling til, var: «Innvandrere bør automatisk få de samme velferdsgodene som norske borgere.»

Om lag fire av ti støtter opp om denne påstanden, men flertallet – seks av ti – gjør altså ikke det (figur 3.11).

Figur 3.11. Påstand: «[innvandrere/flyktninger/arbeidsinnvandrere] bør få de samme velferdsgodene som norske statsborgere». 2019, prosent. N = 929–1033.



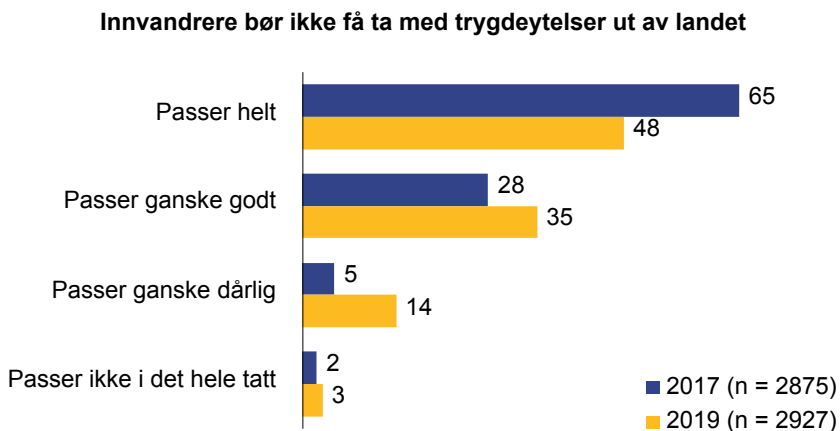
Igen delte vi utvalget tilfeldig i tre, der de to andre gruppene i stedet for «innvandrere» fikk spørsmål om henholdsvis flyktninger eller arbeidsinnvandrere. Å endre spørsmålsformuleringen fra innvandrere til flyktninger har ingen ting å si for resultatene: Et flertall på nesten seks av ti vil ikke at flyktninger automatisk skal få de samme velferdsgodene som norske statsborgere. Men når vi endrer fra innvandrere til arbeidsinnvandrere, endrer resultatene seg. Et knapt flertall mener at denne gruppen automatisk bør få de samme velferdsgodene som norske statsborgere.

Høsten 2019 var preget av den såkalte trygdeskandalen.³⁰ Her ble det avdekket at den norske forvaltningen hadde feiltolket EØS-reglementet og hadde straffet personer som hadde tatt med trygd til utlandet. I kjølvannet av skandalen fulgte en bredere debatt der norske borgeres rett til å ta med slike ytelser ut av landet fikk størst oppmerksomhet. Men også bakgrunnen for den strenge praksisen ble nevnt, nemlig det politiske ønsket om at innvandrere som kommer til Norge, ikke skal ha muligheten for å eksportere eller ta med offentlige støtteytelser ut av landet.

30 <https://www.nrk.no/norge/dette-er-trygdeskandalen-1.14760396>

I både 2017 og 2019 ble respondentene bedt om å ta stilling til denne påstanden: «Innvandrere bør ikke få ta med trygdeytelser ut av landet.» Siden vi har stilt dette spørsmålet i 2017 og i 2019 rett i etterkant av trygdeskandalen, kan vi undersøke på hvilken måte befolkningens holdninger til trygdeeksport har endret seg i lys av skandalen.³¹

Figur 3.12. Påstand: «Innvandrere bør ikke få ta med trygdeytelser ut av landet». 2019. N = 2968.



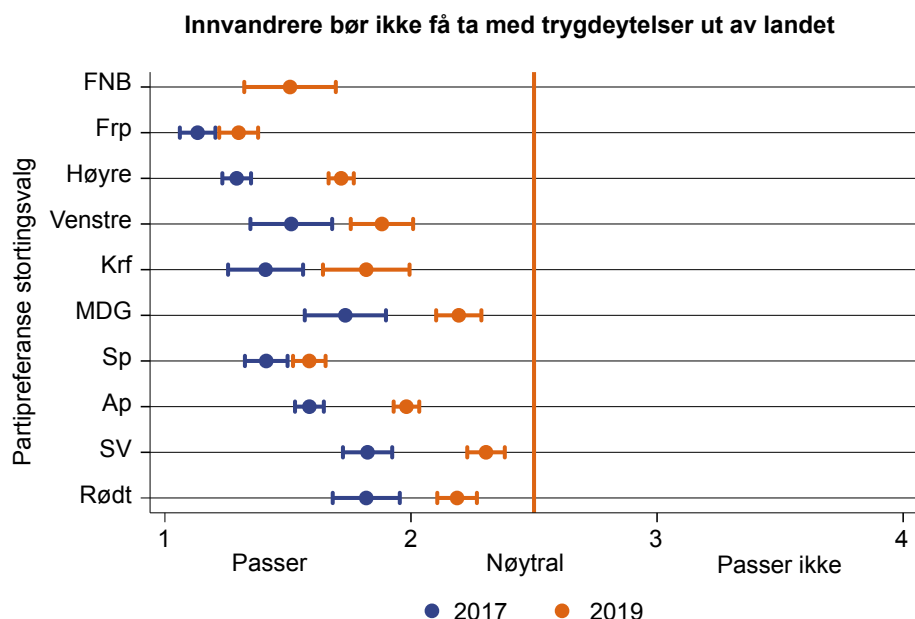
Figur 3.12 viser at holdningene til trygdeeksport er endret markant mellom 2017 og 2019. I 2017 svarte nesten ingen at de syntes trygdeeksport var greit. 65 prosent svarte at påstanden («Innvandrere bør ikke få ta med trygdeytelser ut av landet») passet helt, mens 28 prosent svarte at den passet ganske godt. Bare 7 prosent svarte at påstanden passet ganske dårlig eller ikke i det hele tatt. I 2019 var det fortsatt et flertall som var imot trygdeeksport, men andelen som svarte at påstanden passet helt, var redusert fra 65 til 48 prosent. Andelen som mente at påstanden passet ganske dårlig eller ikke i det hele tatt, økte fra 7 til 17 prosent.

Det er viktig å understreke at skepsis til å ta med trygdeytelser også kan gjelde for norske statsborgere, og at vi ikke kan vite om skepsisen begrenser seg til innvandrere. Vi har ikke stilt spørsmål i undersøkelsen som sier noe mer generelt om trygdeeksport.

³¹ Skandalen ble avdekket gradvis utover høsten 2019, med en rekke avisoppslag i oktober, men med en hale som strakte seg inn i 2020 med høringer i Stortinget. Hovedvekten av datainnsamlingen fant sted i november 2019.

Nettopp det at vi spør om trygdeeksport blant innvandrere, og siden trygde-skandalen generelt har en tydelig politisk side, er det interessant å se på hvordan de ulike velgergruppene stiller seg til spørsmålet, og om/hvordan dette har endret seg mellom 2017 og 2019. Figur 3.13 illustrerer gjennomsnittscoren for parti- enes velgere i de to årene. Jo lenger til venstre i figuren, jo mer sannsynlig er det at man støtter påstanden, altså at innvandrere *ikke* bør få ta med trygdeytelser ut av landet. De blå symbolene er svar fra 2017, de røde symbolene fra 2019.

Figur 3.13. Påstand: «Innvandrere bør ikke få ta med trygdeytelser ut av landet», etter partipreferanse. 2017 og 2019. N = 2968.



Det første vi ser i figuren, er at samtlige velgergrupper plasserer seg til venstre for den nøytrale linja. Det ser altså ut til å være bred enighet blant velgerne om at trygdeeksport bør begrenses. Samtidig er det betydelige variasjoner mellom partigruppene: FrPs velgere er mest kritiske til trygdeeksport, mens velgerne til Rødt, SV og MDG er minst kritiske. Ser vi på endringer mellom 2017 og 2019, ser vi at det er endringer i mer «liberal» retning blant alle partienes velgere. Men vi ser også at endringene er tydelig mindre for velgerne til FrP og Sp. Disse velgernes snittscore endret seg med mindre enn 0,2 skalapoeng i perioden. For velgerne til Høyre og Arbeiderpartiet var endringen på om lag 0,4 skalapoeng i mer liberal retning.

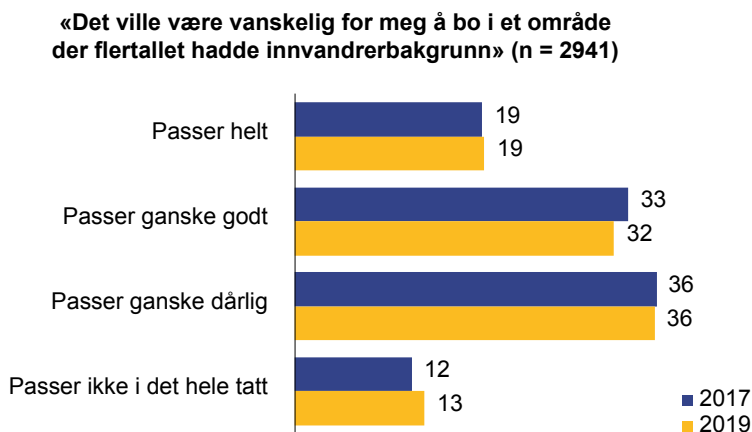
Det at velgerne til FrP og Sp beveger seg minst i perioden og også uttrykker relativt høy skepsis til innvandring generelt (se forrige kapittel), *kan* indikere at motstanden mot trygdeeksport drives av at vi i spørsmålsstillingen spør spesifikt om innvandrere. Vi kan ikke utelukke at holdningsendringene ville vært større for disse velgergruppene dersom vi hadde spurt om trygdeeksport mer generelt.

Oppsummert kan vi uansett si at det er en utbredt skepsis i den norske befolkningen til å gi innvandrere full tilgang til de samme velferdsgodene som norske statsborgere. Rundt halvparten mener at det ikke bør være automatikk i at innvandrere får samme velferdsgoder som norske statsborgere, og, på tross av trygdeskandalen som dominerte mediene høsten 2019, er det bred – og tverrpolitisk – motstand mot trygdeeksport for innvandrere.

Bostedsintegrering

I årets integreringsbarometer har vi to spørsmål om integrering i boligområder. Det første er et generelt spørsmål om man synes det vil være vanskelig å bo i et område der flertallet har innvandrerbakgrunn. Siden «innvandrerbakgrunn» er uklart, hadde vi i tillegg et mer detaljert spørsmål der vi skilte mellom innvandrere med bakgrunn fra ulike land. Vi ser først på det generelle spørsmålet (figur 3.14).

Figur 3.14. Påstand: «Det ville være vanskelig for meg å bo i et område der flertallet hadde innvandrerbakgrunn.» 2019, prosent. N = 2941.

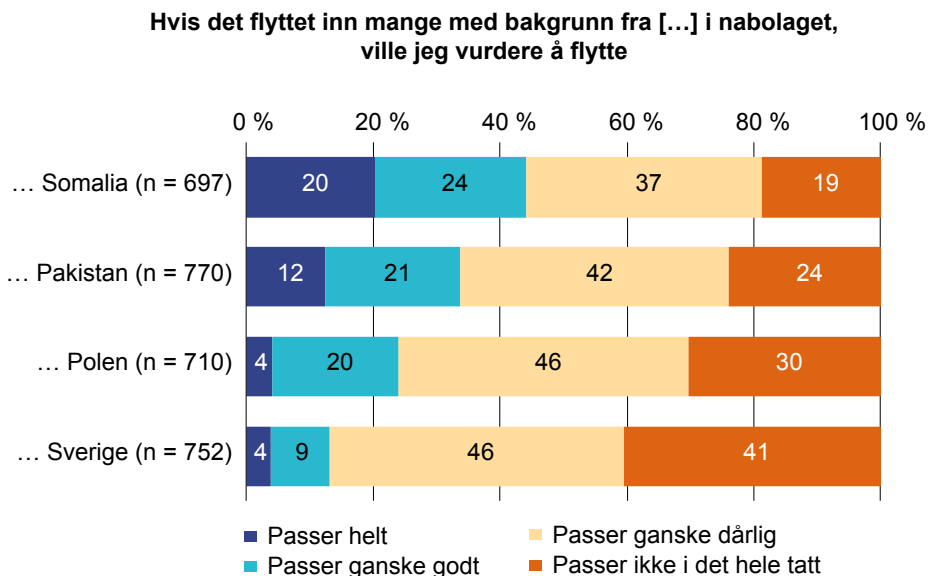


I figur 3.14 ser vi at befolkningen er delt på dette spørsmålet. Om lag halvparten mener at det ville være vanskelig å bo i et område der flertallet hadde innvandr-

bakgrunn, mens omtrent like mange mener at det ikke ville være noe problem. Andelen som er mest skeptisk («passer helt»), er imidlertid noe høyere enn andelen som er minst skeptisk til å bo i et område der flertallet hadde innvandrerbakgrunn («passer ikke i det hele tatt»). Disse resultatene er nær identiske med tallene fra sist undersøkelse i 2017.

For å komme nærmere inn på hvordan toleransen er for mangfold i boligområder, har vi i år gått et skritt videre og spurt om hvilken betydning det har å bo i et område dersom det flyttet inn innvandrere med ulik landbakgrunn i nabolaget. I tråd med et spørsmål fra en svensk undersøkelse strammet vi inn på formuleringen og spurte: «Hvis det flyttet inn mange med bakgrunn fra [...] i nabolaget, ville jeg vurdert å flytte.»³² Det å vurdere å flytte er mer omgripende enn det å svare at det «ville være vanskelig for meg å bo i et område ...». Utvalget ble delt tilfeldig i fire grupper, som fikk spørsmål om innvandrere med bakgrunn fra enten Somalia, Pakistan, Polen eller Sverige.

Figur 3.15. «Hvis det flyttet inn mange med bakgrunn fra [Somalia/ Pakistan/Polen/Sverige] i nabolaget, ville jeg vurdere å flytte.» 2019, prosent. N = 697–770.



32 Se *Mångfaldsbarometern*. Der spør de om verdensdel og ikke land: https://www.hig.se/download/18.321e5b271641cca84643f3ba/1534110403023/M%C3%A5ngfaldsbarometern_2018.pdf

I figur 3.15 ser vi klare forskjeller i svarene for de ulike landbakgrunnene. Til tross for at spørsmålsformuleringen er vag («mange med»), kan svarene gi en indikasjon på opplevd sosial distanse. Mens litt over én av ti ville vurdere å flytte hvis det flyttet inn mange svensker i nabolaget, er tallet om lag én av fire for polakker (24 prosent). Andelen øker ytterligere til drøyt én av tre når vi spør om pakistanere (33 prosent), mens andelen nærmer seg halvparten hvis det var somaliere som flyttet inn (44 prosent). Folk vurderer med andre ord nabolag med innvandrere fra ulike landbakgrunner svært ulikt.

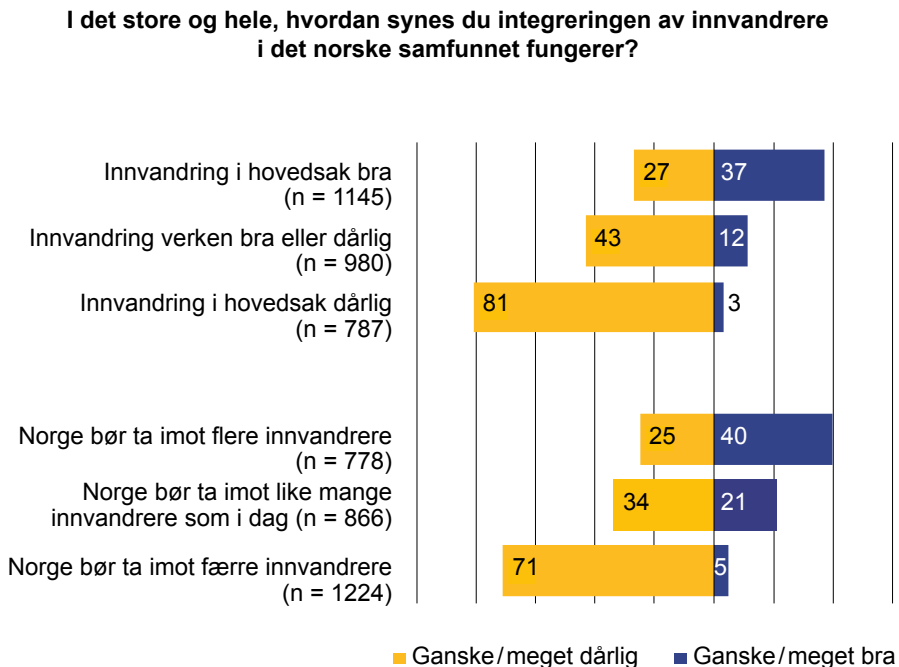
Det er imidlertid viktig å understreke at majoriteten mener at de ikke ville vurdere å flytte, selv om det flyttet inn mange med innvandrerbakgrunn – uansett hvilket land de har bakgrunn fra.

Konsistens i holdninger

I hvilken grad henger holdninger til integrering sammen med holdninger til innvandring? I siste del av dette kapitlet ser vi nærmere på denne sammenhengen, før vi avslutningsvis undersøker betydningen av flere bakgrunnskjennetegn i sammenheng.

Figur 3.16 viser andelen som mener at integreringen går ganske/meget bra og ganske/meget dårlig, etter hva de svarte på de to mest overordnede spørsmålene om innvandring («Synes du innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge?») og «Synes du at Norge burde ta imot flere eller færre innvandrere enn i dag?»).

Figur 3.16. Oppfatning av hvor godt integreringen går, etter holdninger til innvandring. N = 778–1224.



Figuren viser en tydelig sammenheng mellom holdninger til innvandring og oppfatning om integrering. De som er mest positive til innvandring, er også mest positive til hvordan integreringen går. Om lag fire av ti av dem som mener innvandring i hovedsak er bra eller som mener at Norge bør ta imot flere innvandrere, mener at integreringen går ganske eller meget bra. Motsatt svarer 81 prosent av dem som mener at innvandring i hovedsak er dårlig, og 71 prosent av dem som mener at Norge bør ta imot færre innvandrere, at integreringen går ganske eller meget dårlig. Dette er i tråd med funnene i valgundersøkelsen etter valget i 2017, der man peker på at innvandring og integrering er blant de områdene der velgerne er mest konsistente (Jenssen og Ivarsflaten 2019). Hvis man er skeptisk til ett aspekt ved innvandring, er sannsynligheten stor for at man også er det til andre.

De som inntar en mer nøytral holdning til innvandring, plasserer seg mellom ytterkantene. Men det er verdt å merke seg at det i denne gruppen er en overvekt av personer som mener at integreringen går dårlig. I tillegg ser vi at om lag én av fire av dem som er positive til innvandring, mener at integreringen går dårlig. Dette gjenspeiler det overordnede funnet, at det er flere som mener at integre-

ringen går dårlig, enn det er som mener at integreringen går bra. Det viser også at selv om det for mange vil være sammenfall i holdninger til innvandring og integrering, så er dette likevel to separate fenomener. Noen kan for eksempel mene at det er positivt med innvandring, og at innvandring fører med seg kostnader i form av integreringsutfordringer, men at det er noe man må ta med på kjøpet. Eller man kan mene at disse kostandene er forbigående. Samtidig er det slik at blant dem som er negative til innvandring, er det svært få som mener at integreringen går bra.

Denne diskusjonen om hvor stort sammenfall det er i hver enkelt respondents svar på spørsmålene fra de ulike delene av innvandringsfeltet, reiser spørsmålet om folk har reelle holdninger på et så detaljert nivå. Det kan også være at svarene er uttrykk for en mer generell innstilling til innvandring, som så farger svarene nesten uansett hvilke mer detaljerte ting det spørres om.

Hvilke kjennetegn påvirker holdningene til integrering?

På samme måte som i forrige kapittel avslutter vi med å se på hvordan holdninger til integrering henger sammen med ulike bakgrunnskjenetegn. Flere steder i dette kapitlet har vi beskrevet slike forklaringer, og spørsmålet som reises, er hvor viktige ulike forklaringer er når vi ser dem i sammenheng.

Tabell 3.1 oppsummerer resultatene fra to multivariate regresjonsanalyser (OLS), der vi undersøker den relative betydningen av en rekke variabler i sammenheng. Vi har inkludert de samme uavhengige variablene som i forrige kapittel. De avhengige variablene er henholdsvis om respondentene synes integreringen i hovedsak fungerer bra, og om problemer med integrering skyldes at mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge. Siden den andre påstanden går i motsatt retning av den første påstanden, og også i motsatt retning av påstandene vi analyserte i forrige kapittel, har vi snudd variabelen i analysene. Med andre ord indikerer grønn farge og plusstegn mer positive holdninger til integreringen totalt sett og at problemer med integrering *ikke* skyldes kultur og religion – mens rød farge indikerer det motsatte. Gul farge betyr at det ikke er statistisk signifikante forskjeller som står seg etter at vi har kontrollert for de andre variablene ($p < 0,05$).

Tabellene viser at mange av variablene som var relevante da vi studerte holdninger til innvandring, også er relevante når vi studerer holdninger til integrering. For eksempel mener unge, eldre og høyt utdannede i større grad enn middelaldrende og lavt utdannede at integreringen i hovedsak går bra. Vi ser også tilsvarende funn når det gjelder tillit: De som stoler på de fleste og som

inkluderer ikke-vestlige innvandrere i sin «tillitsradius», er mest positive til integreringen, etterfulgt av dem som har høy tillit, men ikke inkluderer ikke-vestlige innvandrere i sin tillitsradius. De som mener at man generelt ikke kan være forsiktig nok i sin omgang med mennesker, er minst tilfredse med hvordan det går med integreringen.

Samtidig er det også en del som er ulikt. Når vi kontrollerer for en rekke variabler samtidig, skiller ikke kvinner seg fra menn i synet på hvordan integreringen går. Det er heller ingen sammenheng mellom kontakt med minoritetsgrupper og synet på integreringen.

Når det gjelder oppfatningen om at problemer med integrering skyldes at mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge, er funnene noe mer i tråd med hva vi fant i analysene av holdninger til innvandring. Kvinner, unge og høyt utdannede er oftere enn andre uenige i påstanden, altså at kultur og religion ikke en viktig årsak til problemer med integreringen. Det samme gjelder de mest tillitsfulle. Kontakt har også betydning: De som har kjente med innvandrerbakgrunn og minoritetsreligiøs bakgrunn, mener i mindre grad at religion og kultur skaper problemer for integreringen.

Når det gjelder de politiske skillelinjene, finner vi i stor grad gjenkjennelige mønstre. Velgerne i sentrum og på venstresiden (med unntak for Sp) mener i størst grad at integreringen i hovedsak går bra, og at kultur og religion ikke er en viktig årsak til problemer med integrering. Motsatt mener høyresidens velgere (inkludert Sp), og særlig velgerne til FrP, i større grad at integreringen går dårlig, og at problemer med integrering skyldes at mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge.

Til sist ser vi at variablene som er inkludert i modellene, forklarer betydelig mer av variasjonen på spørsmålet om problemer med integrering skyldes religion/kultur (28 prosent), enn på spørsmålet om integreringen i hovedsak fungerer bra (16 prosent). En mulig forklaring på denne forskjellen er at det er større variasjon i svarfordelingen på det første spørsmålet. Som vi husker fra tidligere i kapitlet, var det relativt få som svarte at de synes integreringen i hovedsak går bra. Dermed er det mindre variasjon å forklare for denne variabelen. Men det betyr også at andre variabler, som vi kanskje ikke måler i denne studien, er relativt sett viktigere for å forstå hvorfor folk synes integreringen i hovedsak går bra (dårlig).

Tabell 3.1 Regresjonsmodeller. Utfallsvariabler: «Integreringen fungerer i hovedsak bra» og «Problemer med integrering skyldes religion/kultur (snudd)».

	Integreringen fungerer i hovedsak bra	Problemer med integrering skyldes religion/kultur (snudd)
Kvinner (ref. = menn)		+
Under 30 år (ref. = 60+ år)	+	+
30–44 år (ref. = 60+ år)	-	+
45–59 år (ref. = 60+ år)	-	
Vgs. (ref. = grunnskole)		
Fagutdanning etter vgs. (ref. = grunnskole)		
Uni./høyskole kort (ref. = grunnskole)		
Uni./høyskole lang (ref. = grunnskole)	+	+
Innvandrerbakgrunn (ref. = ikke innv.bakgrunn)	+	+
Østlandet (ref. = Oslo/Akershus)		
Sør- og Vestlandet (ref. = Oslo/Akershus)	+	
Trøndelag og Nord-Norge (ref. = Oslo/Akershus)		
Partipreferanse (ref. = Ap)		
Rødt		
SV		+
Sp	-	-
MDG		+
KrF		
Venstre		
Høyre	-	-
FrP	-	-
FNB	-	-
Andre	-	-
Uoppgitt / ikke stemmerett	-	-
Kontakt med innvandrere / religiøse minoriteter (ref. = ingen)		
Kontakt med innvandrere, ikke religiøse minoriteter		
Kontakt med religiøse minoriteter, ikke innvandrere		+
Kontakt med innvandrere og religiøse minoriteter		+
Antall asylsøkere til Norge i 2018 (ref. = 0–2000)		
Vet ikke		
2001–4000		
4001–6000		
6001–8000		
8001–10 000		-
Flere enn 10 000	-	-
Tillit (ref. = kan stole på de fleste, men ikke ikke-vestlige innvandrere)		
Kan ikke være forsiktig nok / i tvil	-	-
Kan stole på de fleste, inkludert ikke-vestlige innvandrere	+	+
Forklart varians	16 %	28 %
N	2910	2819

4 Nye fellesskap

Hvis begrepet integrering viser til den første prosessen av mer eller mindre gjensidig tilpasning fra nyankomne og dem som har bodd lenge i landet, så er spørsmålet hva man skal kalle det som kommer etter. I Norge startet det som har blitt kalt den «nye innvandringen», på slutten av 1960-tallet (Brochmann og Kjeldstadli 2014). Siden den gang har det gått femti år. Mange aktører i det norske samfunnet har vært gjennom en omfattende læringsperiode.

Institusjoner innen skole og utdanning, helsevesen og velferd har dermed hatt god tid til å tilpasse praksisen til en situasjon med nyankomne og innvandrere med lengre botid. Sivilsamfunnet har fått øynene opp for et norsk samfunn med mange nye aktører og forventninger (Eimhjellen, Bentsen og Wollebæk 2020), og etterkommere etter innvandrere har gjort seg gjeldende i utdanningssystemet og på arbeidsmarkedet (Midtbøen og Nadim 2019). Andelen med innvandringsbakgrunn, det vil si innvandrere og deres etterkommere, har passert 18 prosent.³³ Hvordan oppfatter befolkningen at det går med samlivet mellom innvandrere, deres etterkommere og den øvrige befolkningen? Hvordan går det med de nye fellesskapene? Og hvordan ser det ut på sikt? Er befolkningen integreringsoptimister eller integreringspessimister?

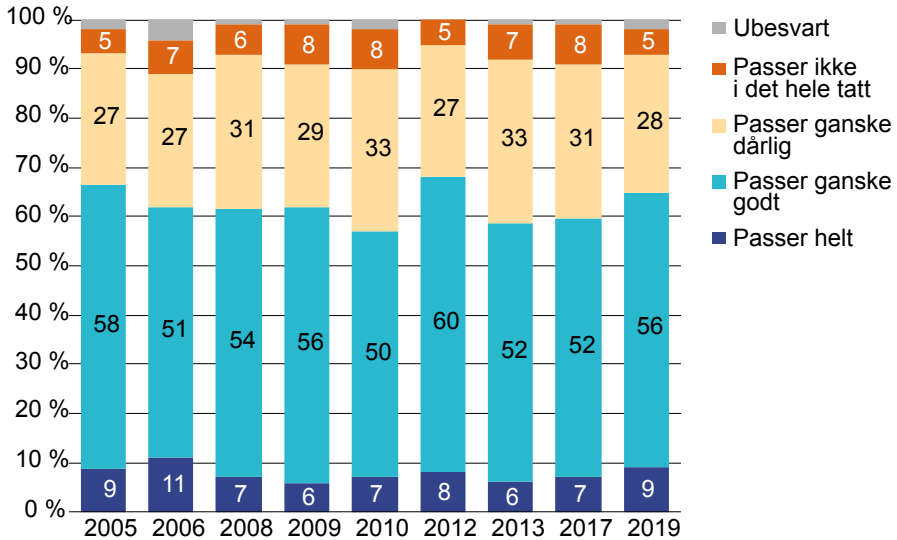
Integreringsoptimisme eller pessimisme?

I Integreringsbarometeret 2018 diskuterte vi om befolkningen i Norge er optimister eller pessimister når det gjelder den langsiktige sameksistensen med innvandrerne og majoritetsbefolkningen. Da brukte vi et spørsmål som har blitt stilt i barometeret siden 2005, nemlig om påstanden om at «forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre». Vi pekte på et par svakheter ved dette spørsmålet, deriblant at det er positivt stilt, at det forutsetter en forståelse av nå-situasjonen, og at innholdet i begrepet innvandrere kan være vanskelig å tolke (Brekke og Mohn 2018). I årets utgave har vi derfor supplert med flere påstander som til sammen kan gi et noe bredere bilde av befolkningens tanker om fremtiden på dette feltet. Men først ser vi på tidsserien for det klassiske optimismespørsmålet.

33 <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

Figur 4.1. Påstand: «Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre». 2005–2019, prosent. N (2019) = 2921.

Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre



Hovedinntrykket når man ser på utviklingen i figur 4.1, er at synet på fremtidens forhold mellom innvandrere og den øvrige befolkningen har vært relativt stabilt, der et flertall på pluss/minus 60 prosent har svart at påstanden passer helt eller ganske godt. I 2019 svarte 65 prosent dette, noe som var en økning fra i underkant av 60 prosent i 2013 og 2017 og det høyeste nivået som er målt siden 2012, da 68 prosent støttet påstanden.

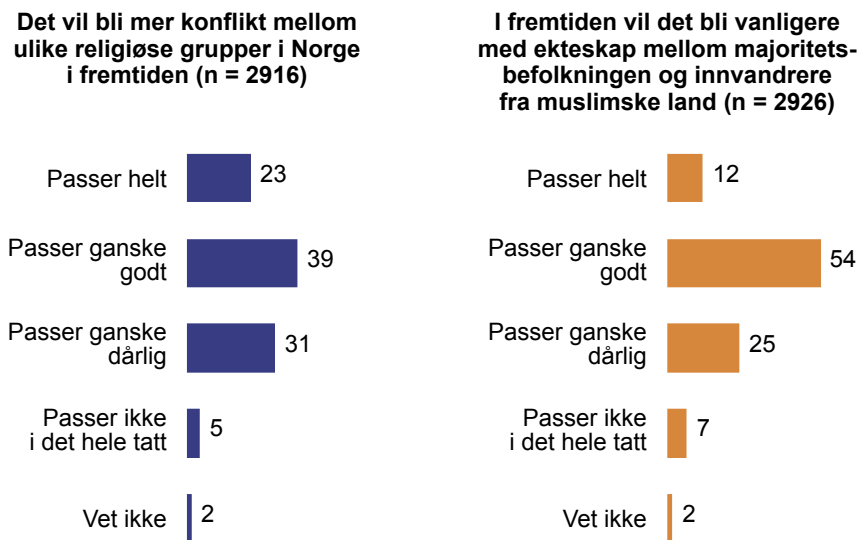
Om lag én av tre er pessimister i den forstand at de mener påstanden passer ganske dårlig eller ikke i det hele tatt. Dette er litt færre enn i 2013 og 2017, da nærmere 40 prosent uttrykte pessimisme.

I årets undersøkelse kan man altså si at to av tre er optimister og én av tre er pessimister. De fleste på begge sider er imidlertid forsiktige optimister (56 prosent passer ganske godt) eller milde pessimister (28 prosent passer ganske dårlig).

La oss så utfordre denne fremtidsoptimismen når det gjelder nye fellesskap. Vi har bedt respondentene ta stilling til to andre påstander som gjelder hvordan forholdet mellom ulike grupper kan utvikle seg i fremtiden. Begge påstandene

handler om religion. Den ene er negativt formulert og lyder: «Det kommer til å bli mer konflikt mellom religiøse grupper i Norge i fremtiden», mens den andre har en positiv vinkling: «I fremtiden vil det bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land.»

Figur 4.2. To påstander: «Det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden» og «I fremtiden vil det bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land». 2019, prosent.



Til sammen gir de to påstandene i figur 4.2 et noe mer nyansert bilde av det vi kan kalle integreringsoptimismen i befolkningen.

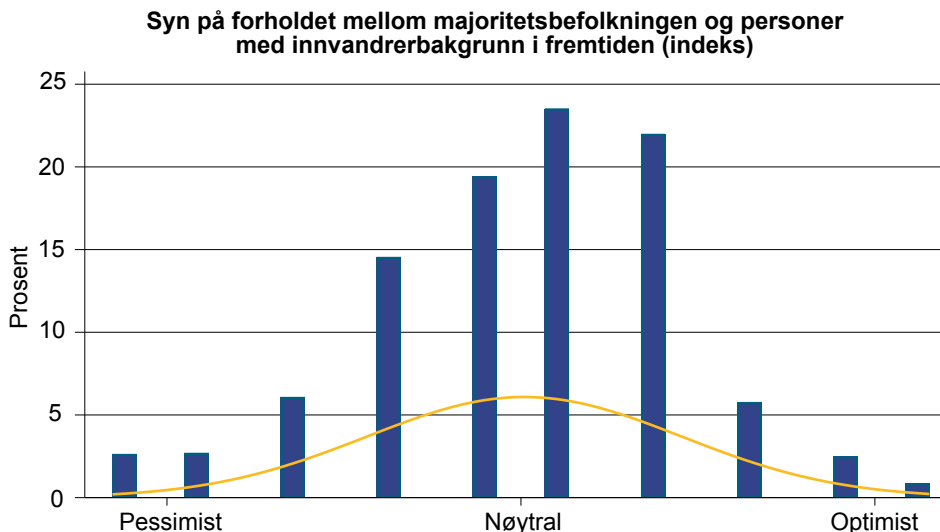
Rundt to av tre sier seg enige i påstanden om at det vil bli mer konflikt mellom religiøse grupper (62 prosent sier at den passer helt eller ganske godt). Her er med andre ord flertallet pessimister. Samtidig sier også to av tre (66 prosent) at de tror det blir vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land. Her er altså optimismen dominerende. Likevel er det viktig å merke seg at det er relativt få som velger de sterkeste svaralternativene; majoriteten har altså et moderat optimistisk eller pessimistisk syn på fremtiden.

Hvordan skal vi forstå disse til dels motstridende resultatene? Er nordmenn optimister eller pessimister når det gjelder samlivet i fremtidens samfunn preget av mangfold?

En tolkning av svarmønstrene er rett og slett at bildet ikke er svart-hvitt. Man kan ha et overordnet positivt syn på fremtiden (kommer til å bli bedre) og blant annet se for seg en sammensmelting mellom grupper, for eksempel gjennom ekteskap, samtidig som man også kan se for seg mer konflikt langs religiøse skillelinjer.

Svarene på de tre spørsmålene³⁴ henger relativt tett sammen (Cronbachs alfa = 0,63),³⁵ og vi har derfor konstruert en indeks der vi kan skille mellom integreringsoptimister og integreringspessimister. For å få maksimal score som integreringsoptimist må man ha svart «passer helt» på påstandene «Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre» og «I fremtiden vil det bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land». I tillegg må man ha svart «Passer ikke i det hele tatt» på påstanden «Det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden». For å få maksimal score som integreringspessimist må man ha svart det motsatte. Svarfordelingen på indeksen er illustrert i figur 4.3.

Figur 4.3. Syn på forholdet mellom majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn (samleindeks av tre spørsmål). Histogram.



34 «Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre», «Det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden» (snudd) og «I fremtiden vil det bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land».

35 Cronbachs alfa er et mål på hvor nært samsvar det er mellom holdningene til de ulike påstandene som inngår i indeksen, og denne verdien tyder på at skalaen har solid reliabilitet (høyt internt samsvar mellom påstandene).

Figur 4.3 viser at befolkningens svarmønstre er ganske normalfordelt på denne indeksen. I hver ende av skalaen har vi små grupper som er enten veldig optimistiske eller pessimistiske, mens de aller fleste plasserer seg nær midten i en mer nøytral posisjon. Det er imidlertid viktig å understreke at dette ikke er et objektivt mål på hvordan fordelingen av integreringsoptimister og -pessimister er i befolkningen, men at svarene deres fordeler seg slik på disse tre spørsmålene. Det at svarfordelingen er tilnærmet normalfordelt, gjør den egnet som grunnlag for å studere hva som kjennetegner dem som er mest optimistiske og mest pessimistiske, noe vi skal gjøre avslutningsvis i kapitlet. I sum kan funnene så langt i kapitlet oppsummeres slik: Den norske befolkningen er avventende når det gjelder utviklingen i forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen. Mange ser for seg en normalisering, en tilvenning, der det for eksempel vil bli vanligere med ekteskap på tvers av gruppegrensene. Samtidig er det bekymring for mer konflikt mellom religiøse grupper.

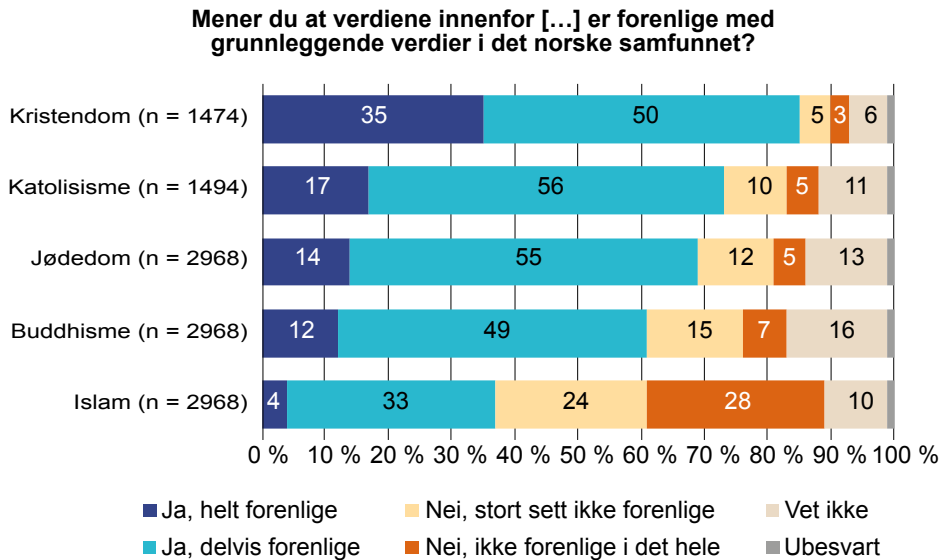
Religion

Hvilken rolle spiller religion for dannelsen av nye fellesskap mellom innvandrere og den øvrige befolkningen? Som vi så over, ser religion ut til å spille en rolle for hvordan befolkningen oppfatter innvandrere og utsiktene til integrering. I den offentlige debatten i Norge har særlig spørsmål vedrørende islam fått mye oppmerksomhet de siste årene, og i kjølvannet av et angrep på en moské i Bærum i august 2019 lanserte regjeringen en egen handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer.³⁶ I Integreringsbarometeret er det flere spørsmål som handler om holdninger til islam og muslimer, men i 2019 har vi i tillegg inkludert spørsmål om flere religioner. Dette er viktig for å kunne sette holdninger til islam i perspektiv.

En viktig grunnlagsholdning er hvordan befolkningen ser på ulike religioner. Hvor nære eller fjerne er verdigrunnlagene i disse religionene fra det vi kaller «grunnleggende verdier i det norske samfunnet»? Respondentene fikk spørsmål om jødedom, buddhisme og islam. I tillegg delte vi utvalget tilfeldig i to, hvorav den ene halvparten ble spurt om kristendom, mens den andre halvparten ble spurt om katolisisme.

36 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-handlingsplan-mot-diskriminering-av-og-hat-mot-muslimer/id2666203/>

Figur 4.4. «Mener du at verdiene innenfor [kristendom/katolisisme/jødedom/buddhisme/islam] er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet?» 2019, prosent. N = 1474–2968.



I figur 4.4 ser vi en oversikt over hvor forenlige folk oppfatter at de ulike religionene er med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Ikke overraskende mener den største andelen (85 prosent) at verdiene i kristendommen er helt eller delvis forenlige med dem i det norske samfunnet. Vi antar at de aller fleste oppfatter kristendom i retning av den norske protestantismen. Dette spørsmålet er ment som et kontrollspørsmål som gjør det enklere å tolke svarene på de andre spørsmålene.

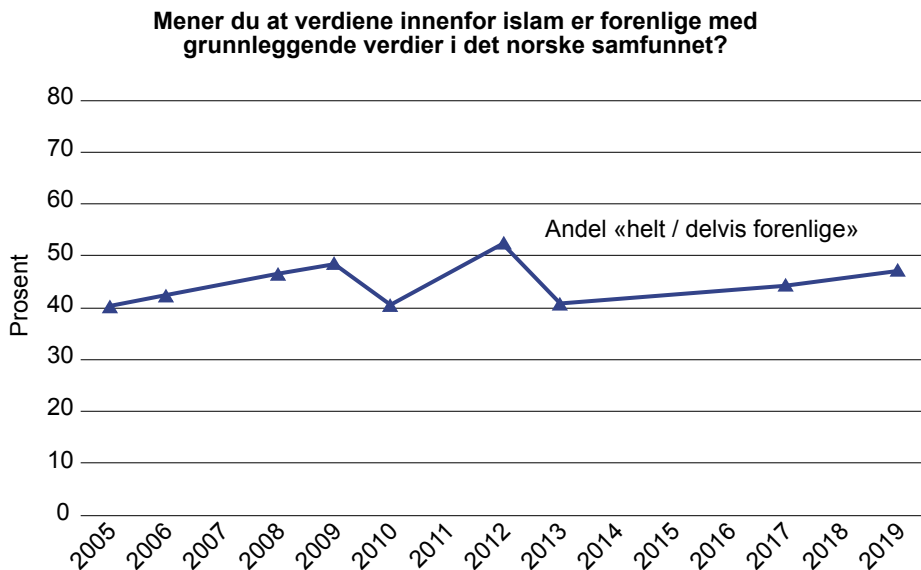
Katolisismen anses som noe mindre forenlig enn den mer allmenne «kristendommen». Likevel mener tre av fire at verdiene her er forenlige med de grunnleggende norske, mens bare 15 prosent mener at katolisismen stort sett ikke er forenlig eller ikke forenlig i det hele tatt. Jødedommen anses også av det store flertallet (69 prosent) for å være forenlig med grunnleggende norske verdier.

Buddhisme og islam har kortere historie i Norge og har også sine sterkeste geografiske nedslagsfelt langt herfra. Figuren viser imidlertid at disse religionene vurderes svært ulikt. Mens et flertall på 61 prosent mener at buddhisme er helt eller delvis forenlig med grunnleggende verdier i det norske samfunnet, er det bare 37 prosent som mener det samme om islam. Motsatt svarer 22 prosent at buddhisme ikke er forenlig, mens hele 52 prosent svarer at islam

ikke er forenlig med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Hele 28 prosent mener at verdiene i islam ikke er forenlige med norske verdier «i det hele tatt».

I sum ser vi derfor at islam står i en særstilling sammenlignet med andre religioner. Dette er den eneste religionen av dem vi har undersøkt, der det er flere som mener at den ikke er forenlig, enn som mener at den forenlig med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Hvordan har dette utviklet seg over tid? Vi har stilt det samme spørsmålet om hvor forenlige verdiene i islam er med verdiene i det norske samfunnet, siden 2005.³⁷

Figur 4.5. «Mener du at verdiene innenfor Islam er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet?». 2019, prosent. N = 2968 (2019). Andel helt/delvis forenlige (Vet ikke / ubesvart utelatt).



I figur 4.5 ser vi at synet på dette spørsmålet har variert noe over tid, men med unntak for 2012 har det alltid vært en liten overvekt blant dem som har gjort seg opp en mening, som mener at verdiene innenfor islam *ikke* er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Men andelen som har ment at verdiene innenfor islam er helt eller delvis forenlige, har stort sett ligget mellom 40 og 50 prosent. Man kan med andre ord si at befolkningen i all hovedsak er

37 I en befolkningsstudie fra 2017 fant HL-senteret at fordommene og motviljen mot muslimer i Norge var større enn for eksempel mot jøder (HL senteret 2017:102).

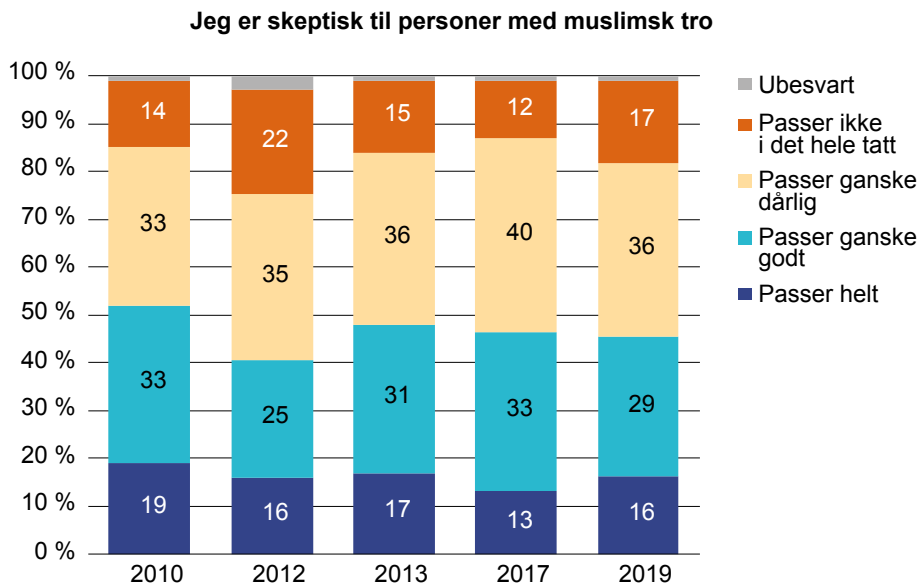
– og har vært – delt i spørsmålet om hvor forenlige verdiene i islam er med grunnleggende verdier i det norske samfunnet.

Skepsis til religiøse personer

Hvis vi flytter blikket fra religionen og dens verdier til personene som tror, kan vi undersøke en annen side ved rollen religion kan spille som markør for nærhet og distanse mellom innvandrere og den øvrige befolkningen.

Siden 2010 har det blitt stilt spørsmål i Integreringsbarometeret om skepsis til personer med muslimsk tro (se figur 4.6).

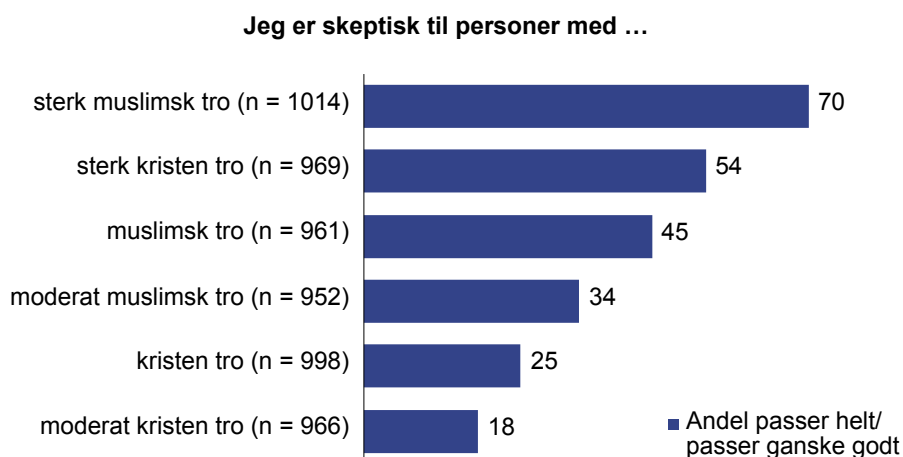
Figur 4.6. Påstand: «Jeg er skeptisk til personer med muslimsk tro.» 2010–2019, prosent. N = 961 (2019).



I figur 4.6 ser vi oppslutningen om denne påstanden fra 2010 til i dag. Det overordnede mønsteret for hele perioden sett under ett er at det er et lite flertall i befolkningen som mener at denne påstanden passer ganske dårlig eller ikke i det hele tatt. Men svarfordelingen er gjennomgående ganske jevn. I 2019 svarte for eksempel 45 prosent at de var skeptiske, mens 53 prosent svarte at de ikke var skeptiske til personer med muslimsk tro.

Et spørsmål som melder seg, er i hvilken grad skepsisen til muslimer handler om oppfatning av grad av religiøsitet og om generell skepsis til religiøse personer. For å få bedre innsikt i dette delte vi i 2019 utvalget inn i tre like store grupper og stilte mer detaljerte spørsmål. Den ene gruppen fikk likelydende spørsmål som tidligere, som vist i figur 4.6 over («... skeptisk til personer med muslimsk tro»). De to andre gruppene fikk spørsmål om henholdsvis skepsis til personer med «moderat muslimsk tro» og «sterk muslimsk tro». I tillegg fikk respondentene tilsvarende spørsmål om personer med (sterk/moderat) kristen tro. Dette gir oss mulighet til å kommentere den pågående debatten i den norske offentligheten om såkalt muslimskepsis, både ved å skille mellom kristne og muslimer og ved å nyansere grad av religiøsitet.

Figur 4.7. Påstander: «Jeg er skeptisk til personer med [moderat muslimsk / muslimsk / sterk muslimsk] tro» og «jeg er skeptisk til personer med [moderat kristen / kristen / sterk kristen] tro». 2019, prosent.



I figur 4.7 har vi rangert svarene på de seks påstandene om muslimsk og kristen tro etter andelen som mener de passer ganske godt eller passer helt. Det første man legger merke til, er den øverste søylen, at hele syv av ti er skeptiske til personer med *sterk* muslimsk tro (30 prosent passer helt og 40 passer ganske godt). Denne ligger langt over den andelen vi fikk da vi bare spurte om *muslimsk* tro (45 prosent). Spør vi om personer med *moderat* muslimsk tro, ser vi at andelen skeptiske synker til 34 prosent, noe som altså er halvparten så mange som er skeptiske til personer med sterk muslimsk tro.

Det neste vi legger merke til, er at nummer to i rangeringen er skepsisen til personer med sterk *kristen* tro (figur 4.7). Samlet svarer over halvparten av befolkningen at denne påstanden passer helt (12 prosent) eller ganske godt (42 prosent). Igjen ser vi at adjektivet sterk gjør at andelen som er skeptis, øker kraftig. Hvis man bare spør om skepsis til personer med kristen tro, er det én av fire som svarer bekreftende.

Styrken i troen er med andre ord en viktig utløser for skepsis.³⁸

Det tredje man kan merke seg fra oversikten i figur 4.7, er at selv *moderat* muslimsk tro gir større andel (34 prosent) skeptikere enn når vi spør om skepsis til personer med kristen tro. Moderat kristen tro gir minst utslag. Færre enn én av fem (18 prosent) sier at de er skeptiske til personer med slik tro.

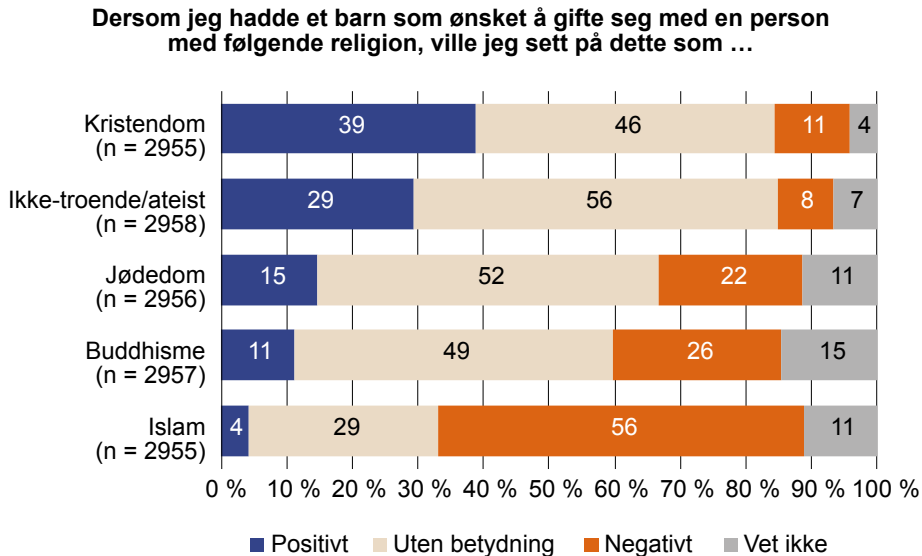
Befolkningen er mer skeptisk til personer med muslimsk enn kristen tro, men samtidig mer skeptiske til sterkt troende kristne enn til personer med muslimsk tro generelt.

Opplevd distanse til religiøse personer

Spørsmålene i Integreringsbarometeret tillater oss å gå enda tettere inn på skepsisen til religiøs bakgrunn. Det gjør vi ved å spørre om en tenkt konkret situasjon: «Dersom jeg hadde et barn som ønsket å gifte seg med en person med følgende religion, ville jeg sett på dette som ...» (positivt, uten betydning, negativt, vet ikke). I likhet med spørsmålet om syn på om ulike religioner er forenlige med grunnleggende verdier i Norge, ble respondentene spurt om ekteskap med personer med ulik religiøs tilhørighet. I tillegg spurte vi også om holdninger til personer som er ikke-troende/ateistiske. Resultatene er oppsummert i figur 4.8.

38 Figuren tillater at vi kan sammenligne effekten av religion (kristendom og islam) og styrke i tro. Da viser det seg at styrken i troen har større effekt enn hvilken religion det er snakk om (effekten av religion: $((70 - 54) + (45 - 25) + (34 - 18)) / 3 = 17$, effekten av styrke i tro: $((70 - 34) + (54 - 18)) / 2 = 36$)

Figur 4.8. Påstand: «Dersom jeg hadde et barn som ønsket å gifte seg med en person med følgende religion, ville jeg sett på dette som ...». 2019, prosent. N = 2955–2958.



I figur 4.8 er det tre mønstre vi kan merke oss. Først er det klart størst skepsis til å få en svigerdatter/-sønn med muslimsk bakgrunn. Godt over halvparten (56 prosent) av befolkningen ville sett på dette som negativt. 4 prosent ville sett på det som positivt.

Det andre viktige funnet er at en relativt høy andel svarer at de ulike religiøse bakgrunnene (og den ene ikke-religiøse) ville være «uten betydning». Rundt halvparten gir dette nøytrale svaret for alle gruppene, med unntak av for muslimsk bakgrunn, der tre av ti svarer at det ville være uten betydning. Men legger vi til dem som svarte «vet ikke», øker andelen til fire av ti som ikke har noen sterk mening om å få en muslim giftet inn i familien.

Et tredje trekk er at folk er langt mindre skeptiske til å få en svigerdatter/-sønn som har buddhistisk bakgrunn enn muslimsk. Dette er viktig å merke seg fordi man kunne ellers tenke at det er det eksotiske ved, eller den kulturelle distansen til, islam som gjør at befolkningen i så stor grad er skeptisk. Men da skulle man kanskje tro at folk ville være like skeptiske til personer med buddhistisk bakgrunn, siden buddhisme også er en religion som har relativt kort historie i Norge. Resultatene kan tyde på at befolkningen oppfatter innholdet i islam som mer fjernt fra det norske verdigrunnlaget enn det man finner i buddhismen.

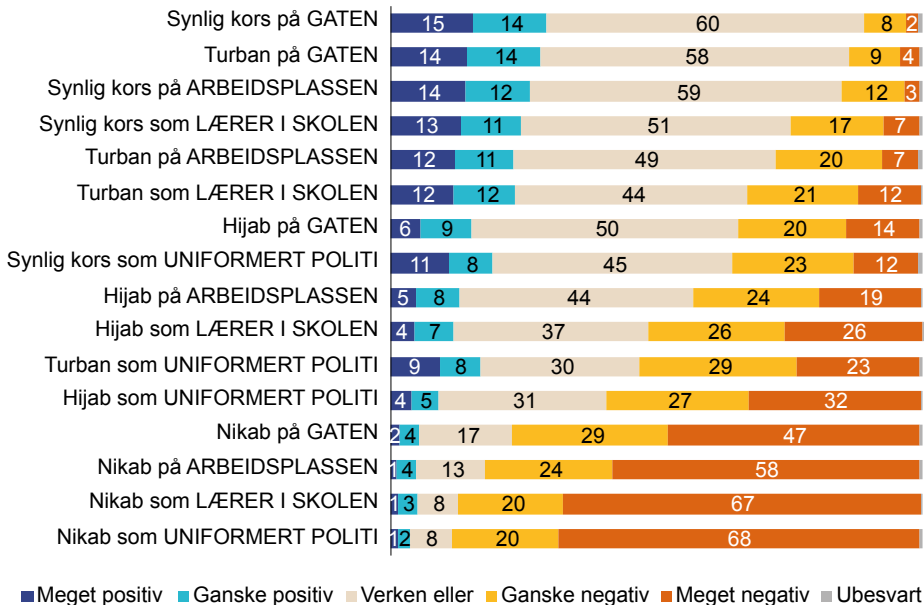
Her er det viktig å minne om at personer med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i materialet, noe som også innebærer at det med stor sannsynlighet er svært få med muslimsk tilhørighet som har svart på undersøkelsen. Vi har ikke spørsmål som fanger opp egen religiøs tilhørighet, men vi har spørsmål om man har venner eller kjente med muslimsk tilhørighet. De som har slike bekjente (6 prosent positivt, 46 prosent uten betydning) er mer åpne enn dem som ikke har slike bekjente (3 prosent positivt, 23 prosent uten betydning) til at barnet deres gifter seg med en med islamsk tro.

Holdninger til religiøse plagg og symboler

Integreringsbarometeret har tidligere inneholdt spørsmål om holdninger til at muslimske kvinner bærer hijab og nikab på ulike arenaer. I 2017 uttrykte befolkningen sterk skepsis til nikab, særlig i arbeidslivet, men mindre skepsis til hijab, særlig hvis det ble brukt på gaten (Brekke og Mohn 2018).

Igjen melder det seg et spørsmål om i hvilken grad holdninger til islam og muslimer skiller seg fra holdninger til andre religiøse grupper. I årets undersøkelse delte vi derfor utvalget tilfeldig i fire grupper, der to grupper fikk spørsmål om henholdsvis nikab og hijab, mens de to andre gruppene fikk spørsmål om henholdsvis synlig kors og turban. Disse plaggene og symbolene er så plassert i ulike situasjoner: på gaten, på arbeidsplassen, på en lærer i skolen og på uniformert politi. På denne måten får vi svar på en bred vifte spørsmål knyttet til religiøse praksiser (figur 4.9).

Figur 4.9. Delt utvalg: «Hvor positiv eller negativ er du til at [muslimske kvinner bærer nikab / muslimske kvinner bærer hijab / sikher bærer turban / kristne bærer synlig kors]?». På tvers av arenaer: på gaten, på arbeidsplassen, som lærer i skolen, på uniformert politi, prosent. N = 708–789.



Det er stor spredning i holdninger til ulike religiøse plagg og symboler i Norge. I figur 4.9 ser vi at en høy andel av befolkningen er negative til bruk av nikab, uavhengig av om denne brukes på gaten, på arbeidsplassen, av lærere i skolen eller av uniformert politi. Nær åtte av ti er negative til nikab, selv når denne brukes på gaten.³⁹

I den andre enden av skalaen finner vi bruk av synlig kors og bruk av turban. Et mindretall er negative til bruk av disse religiøse symbolene, med unntak for turban hos uniformert politi.

De nøytrale «verken eller»-svarene er viktige for å forstå holdningene til bruk av religiøse plagg og symboler. I figur 4.9 ser vi at det er en høy andel som stiller seg nøytrale til om det for eksempel er greit å bruke synlig kors (60 prosent) eller turban på gaten (58 prosent). Det samme gjelder holdningen

³⁹ Vi har tatt med alle plaggene/symbolene på alle arenaer, selv om noen av disse, slik som nikab på uniformert politi, ikke fremstår som et realistisk alternativ.

til bruk av hijab på gaten. Halvparten av befolkningen stiller seg nøytrale til dette, mens 15 prosent er positive og 34 er negative.

Denne siste fordelingen ligner ellers på holdningene befolkningen har til bruk av synlig kors på uniformert politi. Drøyt én av tre er negative til slik bruk av kors. Rangeringen i figur 4.9, der denne bruken havner midt i fordelingen, tyder på at både nærhet, der kors er nærmere befolkningen enn nikab, hijab og turban, og arenaen spiller inn. For alle symbolene ble bruk på uniformert politi vurdert som mest negativt, fulgt av på lærere i skolen, på arbeidsplassen og bruk på gaten.

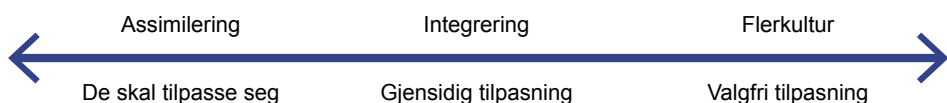
Hvem skal tilpasse seg hvem?

I Norge har myndighetene lagt vekt på integrering som løsningsmodell i innvandringspolitikken, i alle fall de siste 40 årene (Brochmann og Kjeldstadli 2014; NOU 2011: 7): Innvandrere skal tilpasse seg, mens vertssamfunnet skal legge til rette for og støtte opp om denne tilpasningen. Det skal med andre ord være en toveis prosess.

Spørsmålet er hvor gjensidig denne prosessen skal være: Hvem er det som skal tilpasse seg mest? Majoritetsbefolkningen og dens institusjoner eller de som kommer til landet? Disse spørsmålene har internasjonalt stått sentralt i den faglige og politiske debatten, men man har i liten grad spurt hva befolkningen i vertslanene mener om saken (Sobolewska, Galandini og Lessard-Phillips 2017; Brekke og Mohn 2018).

I en forenklet modell kan vi se integrering som modell for tilpasning som ligger mellom ytterpunktene assimilering (de skal fullt og helt tilpasse seg oss) på den ene siden og en flerkulturell modell på den andre (de kan selv velge graden av tilpasning).⁴⁰ Her kan man se for seg en linje der de to siste ligger i hver sin ende, med integreringsmodellen i midten (Brekke og Mohn 2018) (se figur 4.10).

Figur 4.10. Kontinuum tilpasning.



For å måle de ulike posisjonene langs tilpasningsaksen har vi stilt fem spørsmål som vi så har slått sammen til en tilpasningsindeks. Men før vi presenterer spørsmålene og indeksen, vil vi peke på hvor følsomme disse spørsmålene er for formuleringssendringer.

I forrige runde av Integreringsbarometeret ønsket vi å måle befolkningens holdning til integrering, assimilering og flerkultur ved hjelp av tre påstander: «Innvandrere må fullt og helt tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier» (assimilering), «Både innvandrere og nordmenn må tilpasse seg mangfoldet i det norske samfunnet» (integrering) og «Norske myndigheter bør legge til rette for at innvandrere kan bevare sine kulturelle tradisjoner» (flerkultur). Resultatene viste at befolkningen ikke skilte nevneverdig mellom påstandene om assimilering og integrering: De samme respondentene var enige i at innvandrerne fullt og helt må tilpasse seg, og at både innvandrere og nordmenn må tilpasse seg. Dette tyder på at vi ikke klarte å skille empirisk mellom dem som ønsker assimilering, og dem som ønsker integrering.

For å forsøke å skille respondentene tydeligere strammet vi derfor inn assimileringspåstanden i årets undersøkelse. Dette gjorde vi ved å i tillegg til å skrive at innvandrere må tilpasse seg, også presiserte at dette innebærer at innvandrere i så fall må gi opp sin kultur. Påstanden var: «Innvandrere må fullt og helt gi opp sin kultur og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier.» Da vi la til «gi opp sin kultur» i påstanden, endret svarene seg dramatisk (se figur 4.11).

Figur 4.11. To påstander om assimilering (full tilpasning). «Innvandrere må fullt og helt tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier» (2017) og «Innvandrere må fullt og helt gi opp sin kultur og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier». Prosent. N = 2926 og 2954.

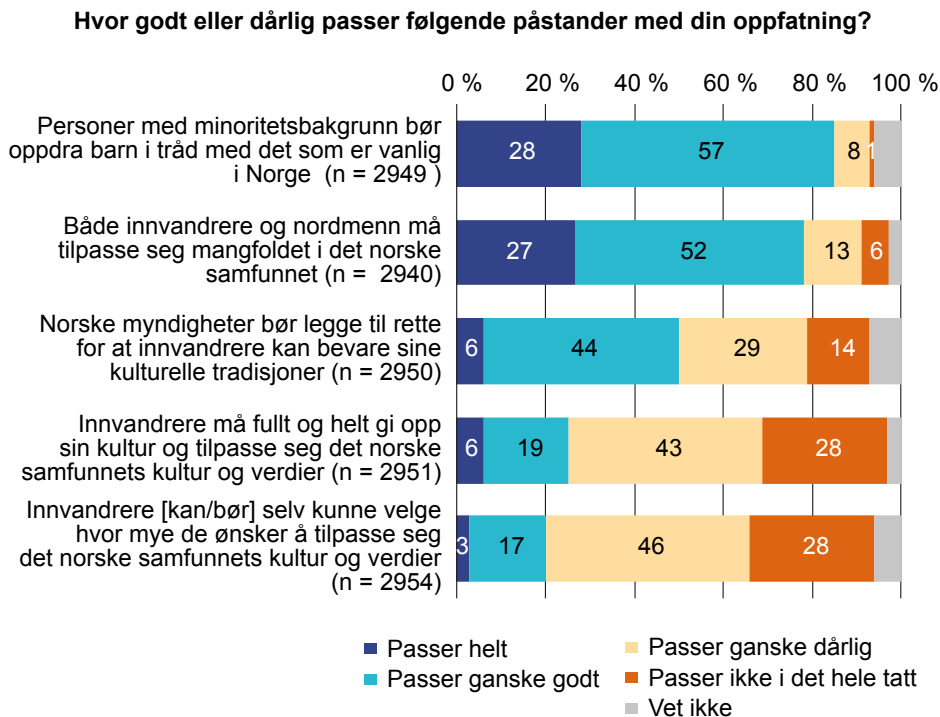


I figur 4.11 ser vi at respondentene opplevde den nye formuleringen som mye strammere. Da vi påpekte at innvandrere må gi opp sin kultur, falt andelen som mente påstanden passet, til én av fire. Det er nærliggende å tolke endringen som at mange av dem som i 2017 svarte at innvandrere må tilpasse seg, i (svært) stor grad, ikke samtidig tenkte at dette innebærer å måtte gi opp sin egen kultur (fullt og helt). Siden en del av respondentene svarte på undersøkelsen både i 2017 og i 2019, kan vi undersøke hvilke undergrupper som svarte annerledes på den siste påstanden sammenlignet med den forrige. I all hovedsak finner vi at «alle» er mer kritiske til påstanden i 2019 sammenlignet med 2017. Men det er likevel tegn til at personer med høyere utdanning og personer over 60 år i større grad enn andre svarer annerledes.

Det er viktig å understreke at endringen i spørsmålsformulering ikke betyr at vi har funnet det «korrekte» målet på assimilering, og at andelen som støtter opp om en teoretisk assimileringmodell, kan være høyere eller lavere enn det figuren viser. For å kunne forstå variasjoner i oppslutningen om ulike tilpasningsmodeller er det likevel viktig å ha formuleringer som kan skille mellom assimilering og integrering.

For å få et mer utfyllende bilde av hvordan befolkningen ser på tilpasning mellom det bestående samfunnet og innvandrere, har vi i årets undersøkelse i tillegg tatt inn en påstand om barneoppdragelse og en om myndighetene bør legge til rette for at innvandrere kan bevare sine kulturelle tradisjoner.

Figur 4.12. Fem påstander om tilpasning mellom majoritetsbefolkningen og personer med minoritetsbakgrunn. Prosent.* N = 2949–2954.



* Formuleringen «[kan/bør]» i den siste påstanden forklares i teksten.

Figur 4.12 viser at det er klart størst oppslutning om påstandene om at personer med minoritetsbakgrunn bør oppdra barn i tråd med det som er vanlig i Norge (85 prosent passer helt / passer ganske godt), og at både innvandrere og nordmenn⁴¹ må tilpasse seg mangfoldet i det norske samfunnet (79 prosent). Dette indikerer at majoriteten slutter opp om en integreringsmodell, med toveis tilpasning, men samtidig med en tydelig tendens til at innvandrere (også) må tilpasse seg normer i samfunnet.

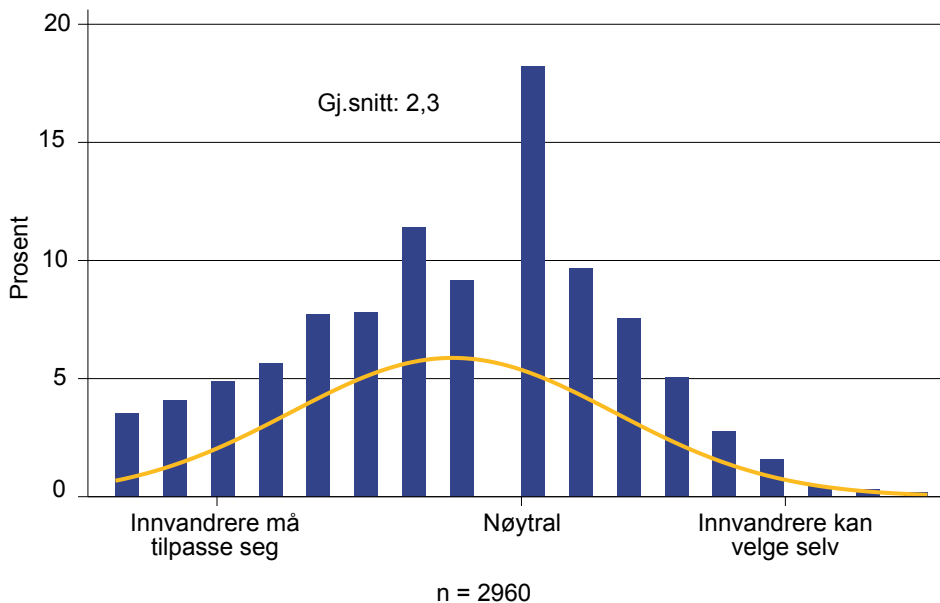
Halvparten av respondentene mener også at myndighetene bør legge til rette for at innvandrere kan bevare sine kulturelle tradisjoner, noe som understreker at det er begrenset oppslutning om at innvandrere fullt og helt må oppgi sin kultur.

41 I Integreringsbarometeret unngår vi i hovedsak å bruke ordet «nordmenn». Vi bruker i stedet «befolkningen», eller «befolkningen for øvrig» når vi omtaler innvandrere i samme setning. I denne påstanden har vi latt ordet nordmenn bli stående fordi det er brukt i tidligere undersøkelser.

De to påstandene som får lavest oppslutning, er dem som er i hver sin ytterkant: enten at innvandrere må tilpasse seg fullstendig, eller at innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg.⁴² Dette styrker tolkningen at majoriteten støtter opp om en mellomposisjon, der både innvandrere og nordmenn må tilpasse seg, men samtidig at innvandrere må følge visse grunnleggende normer og kulturelle praksiser (målt ved eksempelet barneoppdragelse) i vertslandet.

Ser vi bort fra spørsmålet om integrering («Både innvandrere og nordmenn må tilpasse seg ...»), peker de fire andre påstandene i retning av enten at innvandrere må tilpasse seg (barneoppdragelse og å oppgi kultur), eller at de selv kan velge (myndighetene bør legge til rette, og innvandrere kan/bør selv velge). Svarmønstrene på disse fire spørsmålene henger også relativt tett sammen (Cronbachs alfa = 0,69), og vi har derfor laget en samleindeks («Tilpasningsindeks»), vist i figur 4.13 under. Her inngår altså ikke påstanden om at både innvandrere og nordmenn må tilpasse seg, siden denne påstanden ikke peker i noen tydelig retning.

Figur 4.13. Tilpasningsindeks. S sammensatt av fire påstander om tilpasning mellom majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn. Fordeling i prosent. N = 2960.



42 I tidligere undersøkelser har formuleringen vært «Innvandrere bør selv kunne velge hvor mye de ønsker å tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier». Vi var usikre på hvilken betydning det hadde å bruke det normative ordet «bør», og delte derfor i 2019 utvalget tilfeldig i to der en gruppe fikk ordet «kan» i stedet. Å endre fra «bør» til «kan» hadde svært lite å si, og vi har derfor slått dem sammen i analysen.

Figuren understreker tendensene vi så over. Befolkningen er ganske normalfordelt på indeksen, da de fleste befinner seg i en midtposisjon. Dette kan tolkes som at de fleste støtter opp om en form for integrering. Samtidig ser vi at det er flere som mener at innvandrere må tilpasse seg (assimilering), enn som mener at innvandrere selv kan velge hvor mye de vil tilpasse seg (multikulturalisme).

Det er viktig å understreke at denne indeksen ikke kan brukes som et objektivt mål på oppslutning om assimilering, integrering eller multikulturalisme.

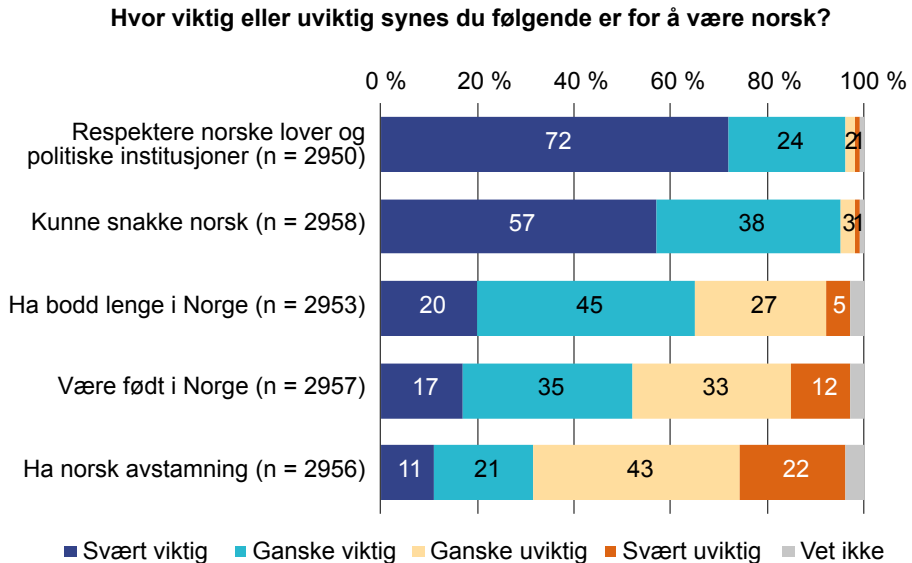
Indeksen er summen av de fire påstandene om at innvandrere må tilpasse seg (barneoppdragelse og å oppgi kultur), eller at de selv kan velge (myndighetene bør legge til rette, og innvandrere kan/bør selv velge). Hadde vi endret på spørsmålsformuleringer eller tatt med andre spørsmål, ville fordelingen sett annerledes ut. Fordelen med at indeksen er normalfordelt, er imidlertid at den egner seg godt som en variabel i analyser av holdninger. Dette ser vi nærmere på avslutningsvis i kapitlet.

Hva skal til for å være norsk?

I kapitlet om integrering viste vi hva befolkningen mener skal til for å kunne regnes som integrert i det norske samfunnet. I dette kapitlet er temaet nye fellesskap eller hvordan samlivet mellom befolkningen og innvandrere utspiller seg over tid. En av diskusjonene som dukker opp i offentligheten med jevne mellomrom, er spørsmålet om hva som skal til for å være norsk (Fangen 2012). Det er ikke minst relevant for etterkommere som opplever forskjellsbehandling. Hva mener befolkningen at skal til for å være norsk? Vi har inkludert fem spørsmål fra den europeiske verdiundersøkelsen (European Values Study),⁴³ som til sammen er ment å måle ulike dimensjoner (respekt for systemet, språk, botid, avstamning) ved hva som bør kreves for å inngå i et nasjonalt fellesskap. I figur 4.14 ser vi resultatene fra fem ulike sider ved det å kunne regnes som norsk.

43 <https://europeanvaluesstudy.eu/>

Figur 4.14. Fem påstander om betingelser for å være norsk. «Hvor viktig eller uviktig synes du følgende er for å være norsk?» Prosent.



Figur 4.14 viser at det er særlig to faktorer som skiller seg ut med svært høy oppslutning: å respektere norske lover og politiske institusjoner og å kunne snakke norsk. Nesten samtlige respondenter svarer at disse faktorene er ganske eller svært viktige for å kunne regnes som norsk. Å respektere norske lover og politiske institusjoner anses likevel som noe viktigere enn å kunne snakke norsk, ved at flere mener den første faktoren er *svært* viktig (72 mot 57 prosent).

Folket er mer delt når det gjelder viktigheten av de andre faktorene. Et flertall (65 prosent) mener det er svært eller ganske viktig å ha bodd lenge i landet, og litt over halvparten mener også at det er viktig å være født i Norge (52 prosent).

Det minst viktige kjennetegnet for å være norsk er å være av norsk avstamning. Én av tre mener dette er viktig, mens to av tre mener det er uviktig. Vi vet ikke hvordan respondentene har forstått ordet «avstamning» i dette spørsmålet. Det kan bety at familien har bodd her lenge, eller at familien opprinnelig kommer fra Norge. Det er altså vesentlig færre som mener at det er viktig å være av slik avstamning, enn dem som mener det er viktig å være født i Norge. Det kan se ut til at hvor slekta egentlig kommer fra, ikke er like viktig. Samtidig kan det tenkes at ordet avstamning er såpass negativt ladet at få setter dette som et viktig kriterium.

Nedenfor skal vi bruke enkelte av disse påstandene til å lage en indeks som skiller dem som stiller strenge krav til det å være norsk (må være av norsk avstamning, være født her, ha bodd her lenge osv.), fra dem som stiller mindre strenge krav.

I hvilken grad forklarer «flagget» og «lommeboka» holdninger til innvandring?

I forskningslitteraturen er det gitt en rekke forklaringer på innvandringsmotstand. Forskere har spesielt vært opptatt av hvorfor det er større motstand blant lavt utdannende enn blant dem med høyere utdanning (Markaki og Longhi 2013; Hainmueller og Hopkins 2014). Som en del av denne fagdiskusjonen har man sett oppfatningen av innvandring som trussel enten mot arbeidsplasser og økonomi (rasjonell konkurranse) eller mot nasjonen (følelsmessig etnosentrisme). Både i årets og i forrige integreringsbarometer så vi at de med lav utdanning (grunnskole, vgs. og fagutdanning) i større grad oppfattet innvandringen som en trussel mot norske arbeidsplasser, velferdsstaten, norske verdier og samholdet i det norske samfunnet (Brekke og Mohn 2018).

For å undersøke i hvilken grad oppfattede trusler mot arbeidsplasser og oppfattede trusler mot nasjonen forklarer negative holdninger til innvandring, har vi konstruert to indekser: «flagget» og «lommeboka». Innholdet i de to indeksene fremgår av tabell 4.1.

Tabell 4.1. To indekser: flagget og lommeboka.

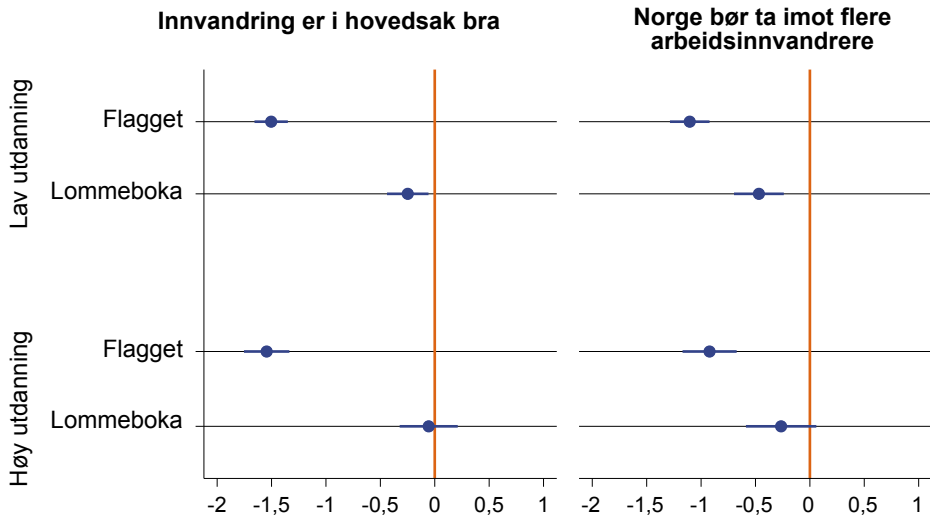
Flagget	Lommeboka
Hvor viktig eller uviktig synes du følgende er for å være norsk?	Har du eller noen i din husstand vært arbeidsledig i løpet av de fire siste årene?
Være født i Norge	
Ha norsk avstamning	I hvilken grad frykter du at du selv eller noen i din husstand skal bli rammet av arbeidsledighet i de nærmeste årene fremover?
Ha bodd lenge i Norge	

Innholdet i flaggindeksen er beskrevet over, nemlig påstandene knyttet til det å være norsk (se tabell 4.1). Vi har inkludert påstandene om hvor viktig det er å være født i Norge, være av norsk avstamning og å ha bodd lenge i Norge (Cronbachs alfa = 0,77). Påstandene om å respektere norske lover og politiske institusjoner og å kunne snakke norsk er utelatt siden i praksis «alle» mente at

disse var viktige. Lommebokindeksen består av to delspørsmål knyttet til om man selv eller andre i husstanden nylig har vært arbeidsledig, eller om man frykter at man selv eller andre i husstanden kommer til å bli det i årene som kommer (konstruert ved hjelp av lagrede faktorscorer). Flaggindeksen er relativt normalfordelt: De fleste plasserer seg i en moderat posisjon. Lommebokindeksen er imidlertid skjev, fordi relativt få opplever seg selv eller noen i husstanden som svært sårbare på arbeidsmarkedet.

I hvilken grad forklarer flagget og lommeboka holdninger til innvandring når vi tar hensyn til andre egenskaper ved respondentene? Figur 4.15 viser resultater fra regresjonsanalyser av holdninger til en generell påstand om innvandring i hovedsak er bra eller dårlig for Norge, og en mer spesifikk påstand om at vi bør ta imot flere arbeidsinnvandrere til Norge. I analysene skiller vi mellom dem med lav og dem med høy utdanning. Den øverste delen av figuren er for dem med lav utdanning, den nederste delen er for dem med høy utdanning (universitet/høyskole). Vi er interessert i den selvstendige effekten av flagget og lommeboka når vi tar hensyn til andre kjennetegn ved respondentene, og har derfor kontrollert for respondentenes kjønn, alder, partipreferanse og hvorvidt de er pensjonister. Det siste er viktig, fordi vi kan anta at lommeboka spiller mindre rolle for personer som «er ferdige med» arbeidslivet. Plott til venstre for den røde vertikale linja indikerer at en økning på denne variabelen betyr mer negative holdninger til innvandring (plott til høyre for linja betyr mer positive holdninger til innvandring). De horisontale strekene indikerer plottenes feilmargin. Dersom en strek *ikke* overlapper med den røde linja, betyr det at effekten for den aktuelle variabelen er statistisk signifikant.

Figur 4.15. Sammenhengen mellom holdninger til innvandring, syn på nasjonal identitet («flagget») og arbeidsmarkedsrisiko («lommeboka»). Resultater fra multivariate regresjonsanalyser (OLS).



Det første vi ser i figur 4.15, er at alle plottene for «flagget» er til venstre for den røde linja. Det betyr at jo viktigere man mener at det er å være født i Norge, være av norsk avstamning og ha bodd lenge i Norge, for å være norsk, desto mer negativ er man til innvandring (både generelt og til arbeidsinnvandrere). Denne sammenhengen gjelder for både dem med lav og dem med høy utdanning.

Det andre vi ser, er at plottene for «lommeboka» bare er statistisk signifikant for dem med lav utdanning – de horisontale strekene på plottene overlapper ikke med den røde linja. Det betyr at for dem med lav utdanning er det slik at jo høyere arbeidsmarkedsrisiko man opplever å ha – man selv eller andre i nær familie – jo mer negativ er man til både innvandring generelt og arbeidsinnvandring.

For det tredje ser vi at lommeboka spiller en relativt sett viktigere rolle enn flagget når vi måler holdninger til å ta imot arbeidsinnvandrere (plottene er nærmere hverandre), enn når vi måler holdninger til innvandring generelt.

Det er vanskelig å avgjøre om flagget eller lommeboka er «viktigst» for å forklare holdninger til innvandring, da variablene er konstruert på ulike vis. Flagget er satt sammen av holdningsspørsmål som det er naturlig at ligger nær

holdninger til innvandring, mens lommeboka er satt sammen av spørsmål som ikke har en direkte kobling til innvandring. Slik sett kan vi anta at testen av lommeboka er «tøffere» enn testen av flagget. I sum ser vi likevel et interessant mønster, nemlig at et restriktivt syn på nasjonal identitet (flagget) er en like viktig forklaring på innvandringsmotstand uansett hvor høy utdanning man har, mens «rasjonell konkurranse» i arbeidsmarkedet en viktig forklaring for å forstå innvandringsmotstand blant lavt utdannede. Nettopp det at lavt utdannede er mer sårbare på arbeidsmarkedet, forklarer delvis hvorfor lavt utdannede generelt er mer skeptiske til innvandring.⁴⁴

Mer polarisering av holdninger til innvandring?

I norsk offentlighet kommer man ofte over påstanden om at samfunnsdebatten, og særlig debatten om innvandring og integrering, blir mer polarisert. Bruken av ordet «polarisering» i norske medier ble tredoblet fra 2007 til 2017 (Prebensen 2018). Over tid har også innvandring gått fra å være en politisk enfrontsak, det vil si at det hovedsakelig var motstandere av innvandring som mobiliserte, til å bli en tofrontsak. Dette kan både bidra til og være et uttrykk for polarisering. Det er likevel ikke nødvendigvis en sammenheng mellom oppfatninger om polarisering og faktisk polarisering. Politiske aktører og befolkningen kan oppfatte meningsklimaet som mer polarisert enn det faktisk er.

Polariseringstendensene knyttes gjerne til internasjonale trender, da særlig innen amerikansk politikk (Klein 2020; Sunstein 2017), og det er mange studier som tar for seg polarisering i USA (Abramowitz og Saunders 2008; Fiorina 2016). Imidlertid er det færre studier som har sett på endring i de skandinaviske flerpartisystemene og hvorvidt trendene vi ser i andre land, gjør seg gjeldende også her, i en helt annen institusjonell og politisk kontekst enn den amerikanske.

I denne delen skal vi se på hvorvidt holdningene til innvandring og integrering har blitt mer polarisert fra 2006 til i dag.

For å kunne analysere polarisering må vi først ha et begrep om hva dette fenomenet er. I den offentlige debatten er det mange ulike oppfatninger om hva som kjennetegner en polarisert offentlighet. Noen refererer til en skarp tone i debatten, noen til at folk blir mer ytterliggående og ekstreme, andre til konflikter mellom grupper i befolkningen, noen til økende forskjeller mellom partiene og

⁴⁴ Regresjonsanalyser hvor vi ser på effekten av å ta inn eller ut variablene som måler flagget og lommeboka, viser at utdanningsforskjellene reduseres når vi tar inn disse variablene. Det er imidlertid viktig å understreke at utdanningsforskjellene ikke forsvinner helt, altså forklarer ikke sårbarhet på arbeidsmarkedet hele forskjellen mellom høyt og lavt utdannede.

velgerne deres og atter andre til at konfliktlinjer flyter sammen, og at vi beveger oss mot «kulturkrig»-tilstander.

Polarisering av holdninger er et flerdimensjonalt fenomen der flere av disse elementene er viktige. I en sentral artikkel i litteraturen legger DiMaggio og kollegaer (1996) vekt på fire ulike dimensjoner ved polarisering i holdninger. Vi skal bruke to av disse i våre analyser her og se hvorvidt svarfordelingene over tid er preget av økt spredning og bimodalitet.⁴⁵

1. Spredning: Opinionsen kan sies å være polarisert dersom holdningene er langt fra hverandre på et spektrum, og begge sider er noenlunde representert. Målet på dette er *varians*, som viser den sannsynlige avstanden mellom synspunktene til to tilfeldig valgte respondenter. Variansen øker dersom flere plasserer seg på skalaenes ytterpunkter. Jo høyere spredning, jo vanskeligere er det å skape konsensus og kompromisser.
2. Bimodalitet: Opinionsen er polarisert dersom ulike posisjoner klumper seg sammen i separate leirer, med lite omland mellom leirene. Dersom de to posisjonene er isolert fra hverandre, er det mindre mulighet for megling fra personer i mellomposisjoner. Bimodalitet kan også forsterke taushetsspiraler (Noelle-Neumann 1974) og gjøre at politikere oftere mobiliserer rundt mer ekstreme posisjoner snarere enn medianvelgeren. Målet på bimodalitet er *kurtose*, som viser i hvilken grad meninger er gruppert i to leirer.

Det er også viktig å understreke hva vi *ikke* tar opp i disse analysene. Vi ser ikke på om holdningene blir mer eller mindre kritiske til innvandring – dette er et annet tema enn hvorvidt holdningene blir mer polarisert, og blir belyst i andre deler av denne rapporten. En teoretisk situasjon der hele befolkningen var kritiske til innvandring i utgangspunktet, og en innvandringspositiv motpol vokste frem, ville også innebære økende polarisering. Videre analyserer vi her kun endringer i holdninger og ikke hvordan de kommer til uttrykk i debatten. Tonen i samfunnsdebatten faller altså utenfor temaet for disse analysene. Endelig analyserer vi polarisering som prosess og ikke tilstand: Vi tar ikke stilling til om Norge er mye eller lite polarisert i dag, men vi ser på hvorvidt polariseringen har vokst eller minket over tid.

45 De to andre dimensjonene ved eller typene polarisering i holdninger som DiMaggio og kollegaene nevner, er 1) ideologisk konsistens («constraint»): Opinionsen er polarisert i den grad holdninger til ett tematisk område er forbundet med holdninger på andre områder. Her faller konfliktlinjene sammen. 2) Gruppeforskjeller («consolidation»): Opinionsen er polarisert dersom holdninger er tett koblet til relevante sosiale kjennetegn (f.eks. utdanning, kjønn, inntekt og bosted). Disse formene blir benyttet i et annet pågående forskningsprosjekt (Wollebæk, Brekke og Fladmoe 2020).

Vi bruker spørsmål fra Integreringsbarometeret i perioden 2006 til 2019. Vi har laget tre delindekser og en hovedindeks basert på følgende påstander, som er brukt i alle undersøkelsene i denne perioden:

- Flyktninger: «Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse» og «Min kommune bør bosette flere flyktninger».
- Integrering: «Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre», «I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?» og «Arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv».
- Islam: «Mener du at verdiene innenfor islam er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet?» og «Jeg er skeptisk til personer med muslimsk tro».
- Hovedindeks: Denne indeksen inneholder de fleste av påstandene over. Vi har tatt ut påstanden «Jeg er skeptisk til personer med muslimsk tro» fordi denne bare ble stilt til en del av utvalget i 2019. Vi har i stedet lagt til resultatene for påstanden «Vi bør ikke slippe inn flere innvandrere i Norge».⁴⁶ For å kunne lage en additiv indeks har vi «snudd» svarfordelingene på de enkelte spørsmålene slik at de alle går i samme retning.

De tre første indeksene er additive, ved at svarene på påstandene er snudd i samme retning og deretter summert. For å kunne sammenligne omfanget i endringen i variansen på de ulike indeksene er disse variablene standardisert som z-variabler der variasjonene er uttrykt i standardavvik. Hovedindeksen er resultatene av en faktoranalyse basert på såkalt «optimal scaling».⁴⁷ Denne indeksen er også en standardisert variabel.

Mer polarisering i holdninger til innvandring de siste 15 årene?

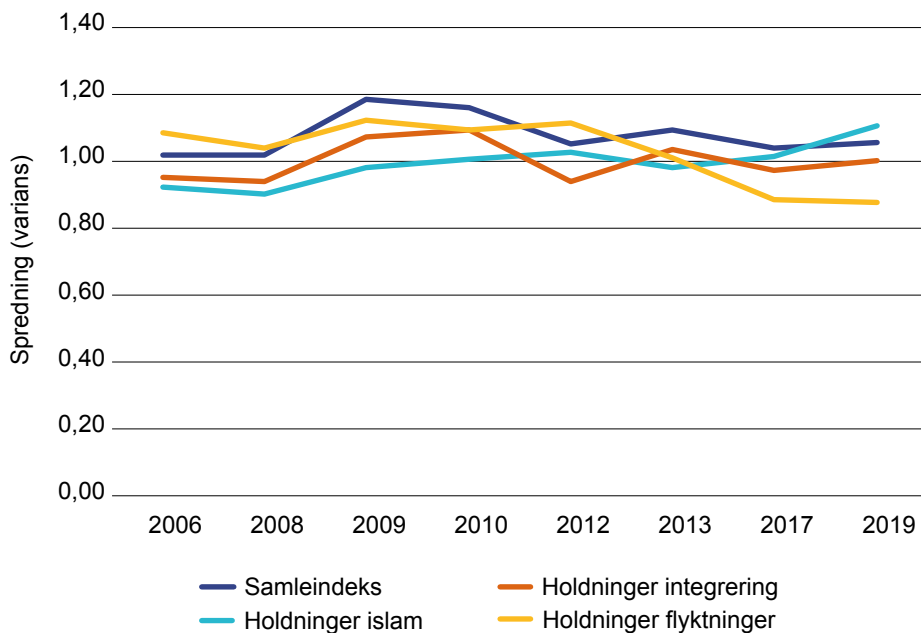
Er holdningene til innvandring og integrering preget av økende polarisering i perioden, målt ved spredning og bimodalitet? Figur 4.16 viser egenskaper ved fordelingen på de ulike indeksene i Integreringsbarometeret over tid. For spredning vil økende varians være et tegn på mer polarisering.

⁴⁶ Cronbachs alfa for hovedindeksen er 0,84 for hele materialet samlet.

⁴⁷ Dette er en fremgangsmåte der det er mulighet for ikke-lineære sammenhenger mellom variablene, det vil si at man ikke antar at avstanden mellom for eksempel «svært enig» og «nokså enig» er lik avstanden mellom «nokså enig» og «verken eller», slik man gjør i en enkel additiv indeks. Den praktiske betydningen av denne fremgangsmåten er liten – korrelasjonen mellom denne indeksen og en enkel additiv indeks av alle påstandene er 0,98, og alle funnene som er rapportert her, er gyldige også når man bruker en additiv samleindeks.

Indeksene er konstruert slik at den gjennomsnittlige variansen for alle delindeksene er 1 for alle årene sett under ett. Forskjellene i nivåene for varians er derfor ikke relevante her, det er endringen over tid som er interessant.

Figur 4.16: Spredning i holdninger til innvandring og integrering. 2006–2019. Varians.



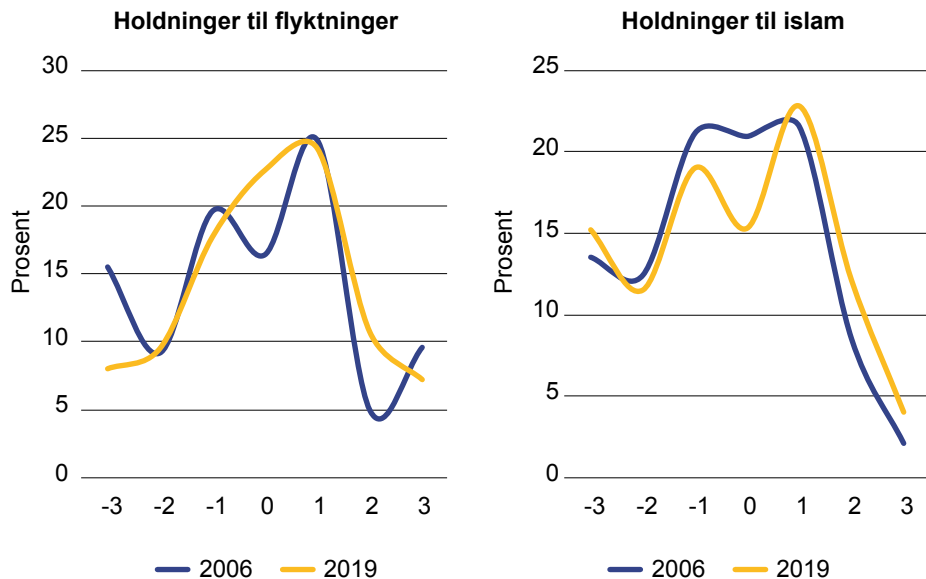
Figuren viser en økning i variansen for hovedindeksen frem til 2010 og en liten nedgang fra 2010 til 2019.⁴⁸ For islam finner vi en økende spredning gjennom perioden, noe som tyder på økende polarisering i dette spørsmålet. For holdninger til flyktninger har utviklingen gått motsatt vei – mot økende konsensus og mindre spredning.

Den samme tendensen gjør seg gjeldende for bimodalitet (figur ikke vist): Hovedindeksen (og holdninger til integrering) beveger seg mot økende bimodalitet (synkende kurtose) frem til 2010, men synkende bimodalitet (økende kurtose) fra 2010 til 2019. For islam er tendensen økende bimodalitet i perioden sett under ett, mens fordelingen av holdninger til flyktninger har blitt mindre bimodal. Holdninger til islam er temaet som i størst grad er preget av bimodalitet i dag.

⁴⁸ Endringene er signifikante.

Varians og kurtose kan være vanskelige å tolke intuitivt. Derfor viser vi i figur 4.17 den faktiske fordelingen på indeksene som måler holdninger til flyktninger og holdninger til islam i 2006 og 2019. Begge er basert på to påstander som her er slått sammen til ett mål og varierer fra -3 (sterkt negative holdninger på begge spørsmål) til 3 (sterkt positive holdninger på begge spørsmål).⁴⁹

Figur 4.17: Endring i prosentfordelingen holdninger til flyktninger og islam.



Figuren viser hvordan holdningene til de to spørsmålene har beveget seg i motsatt retning. For holdninger til flyktninger har andelen på ytterpunktene blitt mindre, og mellomposisjonen har styrket seg. Fordelingen fremstår ikke lenger med to tydelige «pukler», som i 2006. For holdninger til islam har utviklingen gått motsatt vei: Midtpunktet har svekket seg, og fordelingen fremstår nå tydeligere med to «pukler». Endringene er likevel ikke dramatiske: Andelen som plasserer seg på ytterpunktene på flyktningindeksen, er redusert fra 25 til 15 prosent, og andelen som plasserer seg på midtpunktet på islamindeksen, er redusert fra 21 til 15 prosent. Det er snakk om en moderat tendens til polarisering for holdninger til islam og en moderat tendens til avpolarisering for hold-

⁴⁹ Påstandene i flyktningindeksen: «Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse» og «Min kommune bør bosette flere flyktninger». Indeksen for holdninger til Islam: «Mener du at verdiene innenfor islam er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet?» og «Jeg er skeptisk til personer med muslimsk tro».

ninger til flyktninger. For holdninger til innvandring og integrering generelt er det ikke mulig å peke på noen generell tendens til polarisering eller avpolarisering hele perioden sett under ett.

Samlet sett ble holdningene til innvandring og integrering, basert på de spørsmålene vi har målt, noe mer polarisert frem til 2010, mens utviklingen gikk i motsatt retning fra 2010 til 2019. Unntaket er imidlertid synet på islam, der befolkningen er blitt noe mer polarisert i perioden.

Generelt finner vi altså ikke støtte for å hevde at befolkningens synspunkter på innvandring og integrering har blitt mer polarisert i perioden sett under ett, men her må vi minne om at vi kun har sett på to av dimensjonene ved polarisering, og ikke undersøkt ideologisk konsistens og gruppeforskjeller.

Det er viktig å minne om at polarisering ikke nødvendigvis er noe negativt. Konflikt og uenighet er en del av demokratiet. Der polariseringen blir så sterk at den undergraver den politiske og sosiale stabiliteten og mobiliseringen av grupper, har man åpenbart et problem, men det er viktig å understreke at vi er langt unna en slik situasjon i Norge. Hvor mye polarisering man mener demokratiet har godt av, og hvor mye man oppfatter som problematisk, blir til syvende og sist et subjektivt og normativt spørsmål.

Holdninger til hudfarge og etnisk tilhørighet

I november 2019 publiserte Kunnskapsdepartementet en handlingsplan mot rasisme.⁵⁰ Rasisme og diskriminering basert på hudfarge og etnisitet har også vært diskutert i norske medier i løpet av det siste året, blant annet i kjølvannet av Fafo-rapporten *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge* (Tyldum 2019). Dette er omfattende og sensitive temaer som bare i begrenset grad har vært belyst i forbindelse med holdningsundersøkelser om innvandring, integrering og nye fellesskap i Norge. Det er heller ikke enkle fenomener å måle, for eksempel i spørreundersøkelser. Samtidig rapporteres det om at diskriminering på grunn av hudfarge og etnisk tilhørighet forekommer i samfunnet, og forskningen bør ha ambisjoner om å nærme seg dette fenomenet også empirisk.

I denne runden av Integreringsbarometeret har vi valgt å gjøre to små grep for å belyse noen underområder av dette temaet. For det første har vi gjentatt to

50 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-handlingsplan-mot-rasisme-og-diskriminering-pa-grunn-av-etnisitet-og-religion-2020--2023/id2681929/>

standardspørsmål fra European Social Survey om holdninger til hudfarge og etnisk tilhørighet. Dette er spørsmål som fikk stor oppmerksomhet sommeren 2019,⁵¹ og som ikke tidligere har vært utført i en nettbasert undersøkelse.

Videre har vi bedt respondentene ta stilling til påstanden «rasisme opprører meg». Dette gir en indikasjon på følsomheten for fenomenet. Vi tar sikte på å utvide denne delen av undersøkelsen i Integreringsbarometeret 2022.

Spørsmålene fra European Social Survey

European Social Survey (ESS) gjennomføres annethvert år i en rekke europeiske land og er blant de mest omfattende og metodisk robuste samfunnsundersøkelser vi har tilgang til.⁵² Undersøkelsene tar opp litt ulike temaer hver gang, og i 2014 ble det stilt en rekke spørsmål om hvilke holdninger befolkningen i 21 europeiske land har til innvandring, inkludert til grupper med ulik hudfarge og etnisk tilhørighet. To av spørsmålene peker på et grunnleggende syn på forskjeller basert på hudfarge og etnisk tilhørighet. I den norske oversettelsen lyder disse slik:

- Tror du at mennesker med en bestemt hudfarge eller etnisk tilhørighet er født mindre intelligente enn andre?
- Tror du at mennesker med en bestemt hudfarge eller etnisk tilhørighet er født mer hardtarbeidende enn andre?⁵³

I den engelske versjonen av spørreskjemaet spør man om holdninger til «races or ethnic groups». I den norske er dette altså erstattet med «mennesker med en bestemt hudfarge eller etnisk tilhørighet». Den nøyaktige formuleringen er selv sagt av stor betydning når befolkningen får spørsmål om et så følsomt tema. Begrepet «race» kan ha en annen betydning og gi andre assosiasjoner i Norge enn i andre europeiske land. Man valgte derfor å oversette dette til «hudfarge og etnisk tilhørighet» i det norske ESS-spørreskjemaet. Hva «etnisk tilhørighet» betyr i spørsmålsformuleringen, er likevel ikke helt klart.

Datainnsamlingen til ESS i 2014 ble gjennomført ved hjelp av intervjuer ansikt til ansikt, det vil si at intervjuer og respondent var i samme rom. Dette kan potensielt gjøre at de som svarer på spørsmålene, kvier seg for å være ærlige. Typisk vil det kunne gjøre at folk i større grad svarer det de føler er sosialt

51 Se blant annet: <https://www.aftenposten.no/kultur/kommentar/i/dOM82X/kjetil-rolness-hvordan-gjoere-nordmenn-til-rasister-ved-aa-rope-i-skogen-og-kalle-det-forskning>

52 <https://www.europeansocialsurvey.org/>

53 ESS i engelsk versjon: «Do you think some races or ethnic groups are born less intelligent than others?» «Do you think some races or ethnic groups are born harder working than others?»

akseptert, «det riktige». Man unngår disse intervjuereffektene ved å i stedet stille disse spørsmålene i et nettpanel, slik som vi benytter i Integreringsbarometeret.

På spørsmålene om hudfarge og etnisk tilhørighet som ble stilt i 2014, var svaralternativene: ja, nei og vet ikke. Resultatene fra ESS den gang viste at 3 prosent av den norske befolkningen svarte «ja» på spørsmålet om intelligens, og 23 prosent svarte «ja» på spørsmålet om arbeidsvilje (egne analyser). Dette var, sammen med Sverige og Nederland, de laveste nasjonale tallene i hele undersøkelsen. I enkelte land, som Tsjekkia, Estland, Ungarn og Portugal, svarte mer enn 30 prosent «ja» på spørsmålet om medfødt intelligens.

Da vi skulle stille de samme spørsmålene i denne runden med Integreringsbarometeret, kunne vi ta hensyn til enda en mulig svakhet med slik spørsmålene ble stilt i ESS i 2014. I den norske versjonen av ESS-spørsmålene blir det spurt om «hudfarge» og «etnisk tilhørighet» i samme spørsmål. Disse ordene/ordparene kan gi ulike konnotasjoner. For å undersøke hvilken betydning hvert av ordene har, delte vi utvalget tilfeldig i tre like store grupper. Den ene gruppen fikk de samme spørsmålene som i ESS 2014, mens de to andre gruppene fikk enten bare spørsmål om hudfarge eller bare spørsmål om etnisk tilhørighet. På denne måten kan vi se effekten av de enkelte bestanddelene og dermed hva som egentlig styrer svarene som gis når man blir stilt overfor hele uttrykket. Resultatene for ESS-spørsmålene stilt på denne måten i Integreringsbarometeret ser vi i tabell 4.2.

Tabell 4.2. ESS-påstander stilt til tredelte utvalg. «Tror du at mennesker med en bestemt [hudfarge eller etnisk tilhørighet/ hudfarge/etnisk tilhørighet] er født mindre intelligente enn andre?» «Tror du at mennesker med en bestemt [hudfarge eller etnisk tilhørighet/ hudfarge/etnisk tilhørighet] er født mer hardtarbeidende enn andre?» Andel «Ja». Prosent. N = 939–1022.

Tror du at mennesker med en bestemt ...	er født mindre intelligente enn andre	er født mer hardtarbeidende enn andre
hudfarge	2,3	6,9
etnisk tilhørighet	7,0	19,5
hudfarge eller etnisk tilhørighet	3,3	10,0

I tabell 4.2 ser vi resultatene for de to ESS-spørsmålene når de ble stilt i nettpanelet som en del av denne runden med Integreringsbarometeret. Det første vi

ser, er at svarene i de tre utvalgene skilte seg sterkt fra hverandre. Det har med andre ord stor betydning hvilke komponenter man legger inn i spørsmålet, om man spør om hudfarge alene, etnisk tilhørighet alene eller tar med begge deler.

Hvis vi først ser på påstanden om medfødt intelligens, ser vi i bunnen av tabell 4.2 at det var litt over 3 prosent som svarte «ja» på dette da spørsmålet ble stilt med samme formulering som i ESS 2014, det vil si at man hadde med hele formuleringen «hudfarge eller etnisk tilhørighet». Dette resultatet er omtrent identisk med resultatet i ESS 2014.

Da vi kun spurte om mennesker med en bestemt *hudfarge* er født mindre intelligente, er det færre som var enige, snaut 2 prosent. Forskjellen mellom denne formuleringen og formuleringen i ESS 2014 er imidlertid ikke statistisk signifikant. Blant dem som fikk spørsmål om medfødte intelligensforskjeller kun basert på etnisk tilhørighet, var imidlertid andelen som svarte «ja», betydelig høyere (7 prosent).

Det var gjennomgående en høyere andel som svarte bekreftende på spørsmålet om medfødt arbeidsvilje. Her var det én av ti som svarte ja da hele originalspørsmålet ble stilt (hudfarge eller etnisk tilhørighet). Selv om dette er høyere enn i spørsmålet om intelligens, er det betydelig lavere enn i tilsvarende spørsmål i ESS 2014, der 23 prosent svarte «ja». Det er vanskelig å vite hva som forklarer den store forskjellen mellom de to undersøkelsene. En antakelse er at gjennomføringsmetoden har betydning. I ESS ble disse spørsmålene stilt i personlige intervju, mens de ble stilt som nettskjema i Integreringsbarometeret. Vi kan ikke utelukke at det personlige intervjuet medførte noe høyere forekomst av «ja-siing» på dette spørsmålet, som, i motsetning til intelligensspørsmålet, er stilt positivt («født *mer* hardtarbeidende» vs. «født *mindre* intelligente»). En annen mulighet er at rekkefølgen på spørsmålene påvirker svargivingen. Da respondentene kom til disse spørsmålene, hadde de allerede svart på en lang rekke spørsmål om innvandring og integrering. Det kan derfor være at enkelte gir «sosialt forventede» svar. Det er imidlertid lite trolig at denne typen rekkefølgeeffekter forklarer hele forskjellen mellom ESS 2014 og Integreringsbarometeret 2020, da ESS-undersøkelsen også hadde flere spørsmål om innvandring før spørsmålene om hudfarge og etnisk tilhørighet.

Da vi endret innholdet i spørsmålet, så vi imidlertid like store forskjeller som da vi spurte om intelligens. Blant dem som fikk spørsmål om sammenhengen mellom hudfarge og å være hardtarbeidende, var det færre (6,9 prosent) som svarte «ja». Men da kun etnisk tilhørighet ble nevnt, var andelen som svarte ja, nær dobbelt så stor som utgangspunktet. Det var to av ti som svarte at de «tror

at mennesker med en bestemt etnisk tilhørighet er født mer hardtarbeidende enn andre».

Det er altså verdt å merke seg at det er svarene der det kun blir spurt om hudfarge, som ligger nærmest svarfordelingen på den originale formuleringen fra ESS 2014 (hudfarge eller etnisk tilhørighet). Når etnisk tilhørighet står alene i spørsmålet, er det en markant høyere andel som svarer «ja». Dette kan tyde på at det er ordet «hudfarge» som i størst grad preger svarene når både hudfarge og etnisk tilhørighet blir nevnt i spørsmålsformuleringen.

Fafo gjennomførte en spørreundersøkelse i 2019 som vakte stor oppmerksomhet i norske medier. Grunnen var at et spørsmål i den studien ga opphav til en diskusjon om utbredelsen av rasisme i Norge, blant annet fordi flere enn i ESS-undersøkelsen svarte at det var intelligensforskjeller (Tyldum 2019).⁵⁴ Fafo-undersøkelsen var imidlertid basert på en annen spørsmålsformulering enn den som ble brukt i ESS. På samme måte som når vi får store variasjoner i svarmønstrene avhengig av om vi spør om «hudfarge», «etnisitet» eller begge deler, viser dette hvor sensitive denne typen spørsmål er for hvordan de formuleres.

ESS-spørsmålene måler utvalgets holdninger til biologiske, medfødte forskjeller knyttet til hudfarge og etnisk tilhørighet. Slik sett måler det bare en liten del av et større forskningsfelt som drøfter og søker å avdekke ulike typer rasisme og etnisk diskriminering. Diskriminering handler med andre ord om mer enn en overbevisning om biologisk nedarvede forskjeller – det er en forskjellsbehandlende praksis som *kan* skyldes slike holdninger, men som også kan skyldes stereotypier, usikkerhet eller ubevisste kategoriseringsprosesser (Midtbøen 2015). Dette er et felt der det kreves mer forskning i en norsk sammenheng.

Også den norske forskningen rapporterer om diskriminering i arbeidsmarkedet, der man for eksempel har sett i gjentatte eksperimenter at innvandrere og deres etterkommere rammes av negative stereotypier i ansettelsesprosesser. Her har man funnet at fremmedklingende navn (Midtbøen 2015) og religiøs tilhørighet (Larsen og Di Stasio 2019) reduserer sannsynligheten for å bli kalt inn til intervju.

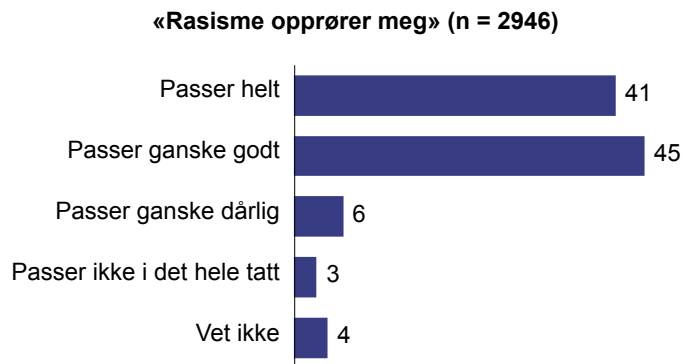
54 I undersøkelsen ba man respondentene ta stilling til påstanden «noen menneskeraser er rett og slett smartere enn andre». Rapporten ble siden revidert, og diskusjonen av svarene på denne påstanden ble tatt ut (Tyldum 2019). Kritikk av undersøkelsen er blant annet her: https://www.aftenposten.no/kultur/kommentar/i/dOM82X/kjetil-rolness-hvordan-gjoere-nordmenn-til-rasister-ved-aa-rope-i-skogen-og-kalle-det-forskning?spid_rel=2

Og spør man innvandrerne selv, eller etterkommerne deres, forteller også de om diskriminering på arbeidsmarkedet (Hamre 2017) og om at det skjer på samme nivå for begge gruppene (Midtbøen og Kitterød 2019).

«Rasisme opprører meg»

Vår siste tilnærming til å studere hudfarge og etnisk tilhørighet er å se på svarene på påstanden «rasisme opprører meg», som sier noe om følsomheten for temaet. Svarfordelingen på spørsmålet er illustrert i figur 4.18.

Figur 4.18. «Rasisme opprører meg». Prosent. N = 2946.



Figur 4.18 viser at den store majoriteten opprøres av rasisme. Til sammen svarer 86 prosent at påstanden passer helt eller ganske godt. 6 prosent svarer at den passer ganske dårlig, mens 3 prosent svarer at den ikke passer i det hele tatt. 4 prosent svarer at de ikke vet. Det er med andre ord ganske unison oppslutning om at rasisme er opprørende – når man blir spurt direkte om det.

Det å bli opprørt av rasisme henger sammen med holdninger til innvandring. De som svarer at Norge ikke bør slippe inn flere innvandrere, er mindre tilbøyelige til å bli opprørt over rasisme. Det er også andre gjenkjennelige gruppeforskjeller. For eksempel svarer kvinner og høyt utdannede i større grad enn menn og lavt utdannede at de blir opprørt av rasisme. Kontakt er også viktig: Personer som har venner med innvandrerbakgrunn, er mer tilbøyelige enn dem som ikke har noen venner med innvandrerbakgrunn, til å svare at rasisme opprører dem.

Hva forklarer synet på nye fellesskap?

Som i de to foregående kapitlene avslutter vi også dette kapitlet med to oppsummerende regresjoner der vi ser en rekke variabler i sammenheng. Underveis har vi diskutert flere sammenhenger mellom holdninger og bakgrunnskjenntegn, men i en samlet analyse kan vi se hvilke enkeltvariabler som står seg best når de ses i sammenheng med andre variabler.

Vi tar utgangspunkt i de to indeksene vi har konstruert i kapitlet, og bruker dem som avhengige variabler: integreringsoptimisme og tilpasningsindeks. Som vi beskrev i gjennomgangen av dem, er de godt egnet til denne typen analyse fordi svarene er relativt normalfordelt; det er relativt god spredning i holdninger og dermed mye å forklare.

Kort gjenfortalt består altså indeksen integreringsoptimisme av svarene på tre påstander: «Forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre», «det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden» (snudd) og «i fremtiden vil det bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land». Disse påstandene har en relativt god indre konsistens (Cronbachs alfa = 0,63), altså er det en tydelig sammenheng i svarene respondentene har gitt på hver enkelt påstand.

Tilpasningsindeksen (Cronbachs alfa = 0,69) består av fire påstander: «Innvandrere må fullt og helt gi opp sin kultur og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier» (snudd), «personer med minoritetsbakgrunn bør oppdra barn i tråd med det som er vanlig i Norge» (snudd), «norske myndigheter bør legge til rette for at innvandrere kan bevare sine kulturelle tradisjoner» og «innvandrere [kan/bør] selv [kunne] velge hvor mye de ønsker å tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier».

I tråd med analysene i de forrige kapitlene er begge indeksene konstruert slik at høy score betyr positive holdninger / innvandrere kan selv velge, mens lav score betyr negative holdninger / innvandrere må tilpasse seg. Vi inkluderer de samme uavhengige variablene som i de to foregående kapitlene, altså sosiodemografiske kjennetegn, partipreferanse, kontakt, tillit og oppfatning om hvor mange asylsøkere som kom til Norge i 2018. Resultatene er oppsummert i tabell 4.3. Positive koeffisienter er merket med plustegn og farget grønt, mens negative koeffisienter er merket med minustegn og farget rødt. Variabler som ikke samvarierer signifikant med de avhengige variablene i de samlede analysene, er markert med gult.

Resultatene i tabell 4.3 viser mønstre som ligner dem vi har sett i tidligere analyser i rapporten. Kvinner, unge og høyt utdannede er mer optimistiske på vegne av integreringen enn det menn, eldre og lavt utdannede er, og de er også mer tilbøyelige til å mene at innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg. Et interessant unntak er kjønn, der kvinner ikke skiller seg signifikant fra menn i synet på om innvandrere må tilpasse seg, eller om de selv kan velge.

Partimønstrene er gjenkjennelige: De største integreringsoptimistene og de som i størst grad mener at innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg, finner vi blant velgerne til SV og MDG. De mest pessimistiske og de som i størst grad mener at innvandrere må tilpasse seg Norge, finner vi blant velgerne til FrP, FNB, Høyre og Sp. Velgerne til Ap, Venstre, KrF og Rødt befinner seg et sted imellom på begge indeksene.

Kontakt med personer med innvandrerbakgrunn forklarer lite av variasjonen på disse to indeksene, men kontakt med personer som tilhører religiøse minoriteter, har en svak positiv sammenheng med begge indeksene.

Jo flere asylsøkere respondentene tror kom til Norge i 2018, jo mer pessimistiske er respondentene på vegne av integreringen, og jo mer mener de innvandrere må tilpasse seg majoritetsbefolkningen. Til sist ser vi også at tillit henger sammen med begge indeksene. De som har høy tillit til alle, er mer optimistiske på vegne av integreringen og mener også at innvandrere i større grad selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg.

Begge modellene forklarer nesten 30 prosent av variasjonen i indeksene. Dette er relativt høyt i analyser basert på spørreundersøkellesdata.

Tabell 4.3 Regresjonsmodeller. Utfallsvariabler: integreringsoptimisme (indeks) og tilpasningsindeks (innvandrere kan selv velge).

	Integrerings- optimisme (indeks)	Tilpasningsindeks (innvandrere kan selv velge)
Kvinner (ref. = menn)	+	
Under 30 år (ref. = 60+ år)	+	+
30–44 år (ref. = 60+ år)		+
45–59 år (ref. = 60+ år)	-	
Vgs. (ref. = grunnskole)		
Fagutdanning etter vgs. (ref. = grunnskole)		
Uni./høyskole kort (ref. = grunnskole)		+
Uni./høyskole lang (ref. = grunnskole)	+	+
Innvandrerbakgrunn (ref. = ikke innv.bakgrunn)		+
Østlandet (ref. = Oslo/Akershus)		
Sør- og Vestlandet (ref. = Oslo/Akershus)		
Trøndelag og Nord-Norge (ref. = Oslo/Akershus)		
Partipreferanse (ref. = Ap)		
Rødt		
SV	+	+
Sp	-	-
MDG	+	+
KrF		
Venstre		
Høyre	-	-
FrP	-	-
FNB	-	-
Andre	-	-
Uoppgitt / ikke stemmerett	-	-
Kontakt med innvandrere / religiøse minoriteter (ref. = ingen)		
Kontakt med innvandrere, ikke religiøse minoriteter		
Kontakt med religiøse minoriteter, ikke innvandrere		
Kontakt med innvandrere og religiøse minoriteter	+	+
Antall asylsøkere til Norge i 2018 (ref. = 0–2000)		
Vet ikke		
2001–4000		
4001–6000	-	
6001–8000	-	
8001–10 000	-	-
Flere enn 10 000	-	-
Tillit (ref. = kan stole på de fleste, men ikke ikke-vestlige innvandrere)		
Kan ikke være forsiktig nok / i tvil	-	-
Kan stole på de fleste, inkludert ikke ikke-vestlige innvandrere	+	+
Forklart varians	27 %	29 %
N	2912	2916

5 Oppsummering av hovedresultater

Integreringsbarometeret har som mål å være den bredeste kartleggingen i Norge av holdninger til innvandring, integrering og nye fellesskap. I tillegg til å komme med oppdaterte tall på spørsmål som har blitt stilt siden 2005, skal hver utgave stille spørsmål som har stor aktualitet i faglige diskusjoner og i den norske offentligheten. Et siste mål er å kunne forfølge interessante funn som dukker opp under arbeidet med datamaterialet.

I Integreringsbarometeret 2020 har vi tatt opp aktuelle debatter om blant annet holdninger til muslimer, polarisering, hva som skal til for å regnes som integrert, og koblingen mellom kunnskap og holdninger. I tillegg har vi begynt å se nærmere på forholdet mellom holdninger til hudfarge og etnisitet i Norge.

I årets utgave har vi også i større grad tatt i bruk eksperimentelle design, der respondentene blir delt i tilfeldige grupper og får ulike spørsmål. Dette har for eksempel gjort det mulig å studere holdninger til bruken av ulike religiøse plagg og symboler på flere arenaer i en og samme undersøkelse. Det gjør også at vi i denne runden har kunnet kartlegge holdningene til ulike typer innvandrere grundigere enn vi har gjort tidligere, inkludert betydningen av at folk har kommet fra ulike land og har ulike innvandringsgrunner.

Vi har også gått dypere i temaer som har blitt behandlet i tidligere integreringsbarometre, slik som integreringsoptimisme og skepsis til religiøse personer. Vi har også gått en ny runde med betydningen av den enkeltes jobbsikkerhet og konkurransesituasjon i arbeidsmarkedet på den ene siden og betydningen av synet på nasjonen på den andre.

I dette kapitlet presenterer vi først korte sammendrag av hvert av de tre hovedkapitlene, før vi kommer med en utvidet funnliste. Denne står også i komprimert form i sammendraget først i rapporten.

Holdninger til innvandring

Det er to år siden sist Integreringsbarometeret ble gjennomført, og det er derfor begrenset hva vi kan forvente av holdningsendringer i perioden som er gått. Fortsatt er det slik at befolkningen i Norge er delt i synet på antallet innvandrere som kommer til landet. Tre av ti mener at Norge bør ta imot flere innvandrere enn i dag, like mange mener at antallet bør være som nå, mens om lag fire av ti mener landet bør ta imot færre. Hvis vi formulerer påstanden så positivt som mulig («Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse»), sier to av tre at dette passer helt eller ganske godt med egne holdninger.

Befolkningen er mer positiv hvis vi i stedet for å spørre om det bør komme flere eller færre innvandrere, spør om innvandring i hovedsak er bra for Norge. Her svarer fire av ti positivt, mens resten fordeler seg jevnt mellom å være nøytrale eller å mene at innvandring er dårlig for landet.

Når vi spør om innvandring er positivt for ulike deler av det norske samfunnet, slik som for norsk økonomi eller for velferdsstaten, ser vi at folk skiller mellom bidragene fra det de opplever som ulike grupper. Spør vi for eksempel om arbeidsinnvandrere er bra for norsk økonomi, sier to av tre (66 prosent) seg enige i dette. Bytter vi ut arbeidsinnvandrere med asylsøkere, faller andelen som er enig, til under én av tre (29 prosent). Når vi spør om bidraget til velferdsstaten, har det også mye å si hvilken landgruppe vi spør om. Bidraget fra innvandring fra Sverige og Polen rangeres her høyere enn innvandring fra Pakistan og Somalia. Spør vi om folks oppfatning av om mer innvandring fra disse landene fører til mer kriminalitet, snus denne rangeringen på hodet.

Det er en del kjennetegn ved respondentene som henger sammen med ulike holdninger til innvandring. For eksempel er kvinner jevnt over mer positive enn menn, unge er mer positive enn godt voksne / middelaldrende, og høyt utdannede er mer positive enn lavt utdannede. Litt avhengig av hva slags innvandring vi spør om, er det også tydelige politiske skiller. Velgerne til SV, MDG, Venstre, Krf og Rødt er jevnt over de mest positive, etterfulgt av velgerne til Ap. Deretter følger velgerne til Sp og Høyre, mens velgerne til FrP og FNB er mest negative.

Oppfatningen av hvor mange asylsøkere som kommer til landet, ser også ut til å spille inn. Personer som underestimerte hvor mange asylsøkere som kom til Norge i 2018, var mer positive til innvandring enn personer som overestimerte omfanget. Videre er det en sammenheng mellom tillit og holdninger. Personer som uttrykker høy generalisert tillit, er mer positive til innvandring enn dem som ikke gjør det. Men hvem som inkluderes i tillitsbegrepet, er viktig. Personer

som uttrykker høy generalisert tillit, men som ikke regner med ikke-vestlige innvandrere, er mindre positive til innvandring.

Personlig kontakt med innvandrere og minoritetsreligiøse henger også positivt sammen med holdninger til innvandring. Men i samlede analyser der vi tar hensyn til andre kjennetegn, som kjønn, alder, partipreferanse og tillit, betyr slik personlig kontakt mindre.

Holdninger til integrering

Befolkningen er som i tidligere undersøkelser kritisk til hvordan det går med integreringen av innvandrere. Det er bare én av fem som mener at integreringen fungerer bra. Avhengig av ståsted mener respondentene at skylden for problemene i størst grad ligger hos enten myndighetene, innvandrerne selv eller befolkningen for øvrig. I tillegg er det stor og økende oppfatning om at diskriminering av innvandrere forekommer i Norge, og da spesielt ved ansettelse.

Norsk kunnskaper og det å være i arbeid fremstår som de viktigste suksesskriteriene for å være godt integrert, ifølge respondentene i undersøkelsen. Disse egenskapene faller inn under det vi kalte systemintegrering i innledningskapitlet. Men også verdiintegrering trekkes frem som viktig. Ni av ti mener at innvandrere må dele de grunnleggende verdiene i det norske samfunnet for å være integrert.

Analysene tyder på at det er interessante forskjeller i synet på vellykket integrering når vi skiller mellom ulike landgrupper. Dersom vi tillegger en svenske og en somalier like positive beskrivelser, blir de regnet som like godt integrert. Men hvis vi tillegger dem like negative beskrivelser, vurderes somalieren som betydelig dårligere integrert enn svensken.

Det er en nær kobling mellom synet på integrering og generelle holdninger til innvandring. De som er skeptiske til innvandring, er mer tilbøyelige til å mene at problemer med integrering skyldes at innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge, at det kommer for mange innvandrere, og at innvandreres kompetanse ikke passer i Norge.

Det er bred motstand (83 prosent) i befolkningen mot at innvandrere tar med seg trygdeytelser ut av landet. Her er det likevel en tydelig endring fra sist måling i 2017, og i dag er det flere som mener at det er greit. Dette kan ha sammenheng med den såkalte NAV-skandalen.

Rundt halvparten av befolkningen mener det ville være vanskelig for dem å bo i et område der flertallet hadde innvandrerbakgrunn. Da vi spurte om de ville gå til skrittet å flytte hvis det flyttet inn mange i nabolaget med bestemte landbakgrunner, ville de fleste ha blitt boende selv om sammensetningen i nabolaget endret seg. Her var det imidlertid store variasjoner avhengig av de nye naboenes landbakgrunnen.

Ser vi bak holdningene til integrering, finner vi mange av de samme mønstrene som for holdninger til innvandring. For eksempel mener unge og høyt utdannede i større grad enn middelaldrende og lavt utdannede at integreringen i hovedsak går bra. Sammenhengen mellom tillit og holdninger er også lik som når vi spør om innvandring. En viktig forskjell mellom holdningene på de to områdene er knyttet til kjønn. Kvinner er like skeptiske som menn i synet på hvordan integreringen går. Det er heller ingen sammenheng mellom kontakt med minoritetsgrupper og synet på integreringen.

Holdninger til nye fellesskap

Med nye fellesskap sikter vi til den langsiktige tilpasningen mellom den etablerte majoritetsbefolkningen og grupper med kortere botid i landet.

Hvordan ser de som var med i barometeret, på hvordan forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å utvikle seg på sikt? Et flertall av respondentene er optimistiske når det gjelder utviklingen i forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen. De ser for seg en normalisering, en tilvenning, der det for eksempel vil bli vanligere med ekteskap på tvers av gruppergrenser. Samtidig er de bekymret for mer konflikt mellom religiøse grupper.

Befolkningens holdninger til religion, personer med ulike religiøse bakgrunner og ulik religiøs praksis har fått stor plass i årets Integreringsbarometer, og islam er den religionen som får mest oppmerksomhet i den offentlige debatten om innvandring.

Befolkningen er delt i spørsmålet om hvor forenlige verdiene i islam er med grunnleggende verdier i det norske samfunnet, og dette bildet har vært stabilt siden 2005. Holdningene til islam skiller seg fra for eksempel holdningene til buddhismen. Mens 52 prosent mener at verdiene i islam ikke er forenlig med grunnleggende verdier i det norske samfunnet, svarer langt færre (22 prosent) det samme når de får spørsmål om verdiene i buddhismen.

Befolkningen er mer skeptiske til personer med muslimsk tro enn til personer med kristen tro. Men styrken i troen er viktig. Skepsisen er særlig stor til personer med sterk muslimsk tro, men det er også stor skepsis til personer med sterk kristen tro. Respondentene er mer skeptiske til sterkt troende kristne enn til personer med muslimsk tro generelt og til moderat troende muslimer.

Det er stor spredning i holdningene til ulike religiøse plagg og symboler i Norge. Generelt er folk svært negative til bruk av nikab, uansett hvilken arena det brukes på. Folk er mindre negative til hijab, særlig når det gjelder bruk på gaten. Minst negative er befolkningen til bruk av turban og synlig kors.

I hvilken grad skal innvandrere måtte tilpasse seg majoritetssamfunnet – og omvendt? Flertallet inntar en mellomposisjon, der både majoritetssamfunnet og innvandrere må tilpasse seg hverandre. Det er få som står for de mest ytterliggående synspunktene, det vil si at innvandrere helt og fullt skal gi opp sin kultur på den ene siden, og – i enda mindre grad – at innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg, på den andre. Også her er det noen gruppetrekk som går igjen. Kvinner, de under 30 år og de med lengst utdanning er mest tilbøyelige til å mene at innvandrere kan velge selv. Motsatt er menn, de over 45 år og lavt utdannede mer tilbøyelige til å mene at innvandrere må tilpasse seg majoritetssamfunnet.

Hva skal til for å regnes som norsk? Her er flest opptatt av at innvandrere må respektere norske lover og snakke norsk. Folket er mer delt når det gjelder om man må ha bodd lenge i landet (dette mener to av tre), eller om man må være født her. Norsk avstamning er det færre (én av tre) som mener er viktig.

Polarisering er et hett tema i den politiske og faglige debatten. Ser vi på utviklingen de siste femten årene, trer to mønstre frem: Samlet sett ble holdningene til innvandring og integrering noe mer polarisert frem til 2010, men mindre polarisert fra 2010 til 2019. Derimot er synet på islam blitt noe mer polarisert i perioden.

Det er svært få som oppgir at hudfarge har betydning for medfødt intelligens eller arbeidsmoral. Her har vi kopiert spørsmål fra European Social Survey (ESS). Legger vi til etnisk tilhørighet, blir tallene noe høyere, men er fortsatt på et lavt nivå. Flere enn åtte av ti svarer bekreftende på påstanden «rasisme opprører meg».

Funnliste

Innvandring

Befolkningen er delt i synet på antall innvandrere

Befolkningen er delt i synet på om de ønsker flere eller færre innvandrere. Om lag tre av ti ønsker flere (betydelig flere eller noen flere), like mange ønsker at nivået er som nå, mens fire av ti ønsker færre (noen færre og betydelig færre). Nettoinnvandringen til Norge er på et lavere nivå enn snittet de siste ti årene, men disse svarene har i liten grad endret seg.

Mest positive til flyktninger

Befolkningen har ulikt syn på ulike typer innvandring. Mens 38 prosent ønsker at vi skal ta imot flere flyktninger, er de tilsvarende tallene for familieinnvandrere og arbeidsinnvandrere lavere (28 prosent). Samtidig synes betydelige andeler av befolkningen at Norge bør ta imot færre familieinnvandrere (43 prosent), asylsøkere (46 prosent) og flyktninger (36 prosent).

Når vi bruker den mest positive formuleringen om å ta imot flyktninger, ser vi likevel en rekordhøy oppslutning i årets barometer. To av tre av de spurte mener at følgende påstand passer helt eller ganske godt: «Norge bør ta imot flere flyktninger med behov for beskyttelse.»

Fire av ti mener innvandring er bra for Norge

Fire av ti mener at innvandring i hovedsak er (meget eller ganske) bra for Norge. Dette er en høyere andel enn andelen som mener at innvandring er (ganske eller meget) dårlig for Norge (tre av ti).

Arbeidsinnvandring er positivt for norsk økonomi

Andelen som er enig i at innvandring generelt er positivt for norsk økonomi, falt fra 60 til 40 prosent mellom målingene i 2013 og i 2017 og har holdt seg stabil i 2019. Nær syv av ti mener imidlertid at *arbeidsinnvandring* er positivt for norsk økonomi, mens færre enn tre av ti mener at *asylinnvandring* er positivt for norsk økonomi.

Det positive synet på arbeidsinnvandring blir bekreftet også når vi knytter denne innvandringen til fremtidige omsorgsbehov. Når vi ber respondentene om å ta stilling til følgende (positivt formulerte) påstand: «Vi trenger utenlandsk

arbeidskraft for å sikre gode velferdsgoder i fremtiden», mener to av tre at dette passer (helt eller ganske godt).

Høy tillit henger sammen med positive holdninger til innvandring

Resultatene viser en tydelig sammenheng mellom generalisert tillit og holdninger til innvandring, men hva som legges i den generaliserte tilliten, er viktig. Personer som svarer at de kan stole på de fleste mennesker, er langt mer positive til innvandring enn personer som svarer at de ikke kan være forsiktige nok i omgangen med mennesker. Men hvorvidt innvandrere regnes med i den generaliserte tilliten, er viktig: Personer som stoler på de fleste, inkludert ikke-vestlige innvandrere, er mer positive til innvandring enn personer som stoler på de fleste, *men ikke* på ikke-vestlige innvandrere.

Sammenheng mellom kunnskap om asylnivå og holdninger

Vi spurte respondentene om hvor mange asylsøkere de trodde det kom i 2018 (riktig svar er ca. 2700). De som trodde at det kom færre enn 2000 asylsøkere i 2018, har et mer positivt syn på innvandring, og de ønsker at Norge burde ta imot flere innvandrere enn dem som trodde at det kom flere enn 10 000.

Kobling mellom mediebruk og holdninger til innvandring

Analysene viser at leserne av Morgenbladet og Klassekampen er positive til innvandring, mens de fleste leserne av Document.no eller Resett.no er negative til innvandring. Samtidig er det viktig å minne om at disse mediene når ut til relativt få mennesker i Norge (kun 17 prosent oppgir at de har lest eller sett nyheter fra en av disse kildene den siste uken). De som bruker de største mediene, som NRK, VG og TV 2, uttrykker holdninger på linje med gjennomsnittet av befolkningen som helhet.

Unge, kvinner og de med høy utdanning er mer positive til innvandring

Holdningene til innvandring henger sammen med ulike kjennetegn ved respondentene. For eksempel er unge og høyt utdannede i større grad positive til innvandring enn middelaldrende og lavt utdannede. Det samme gjelder synet på om integreringen i hovedsak går bra. Vi finner også kjønnsforskjeller i synet på innvandring og integrering. For eksempel er kvinner gjennomgående mer positive enn menn til innvandring, men kvinner er like kritiske som menn i synet på hvordan det går med integreringen.

Integrering

To av ti mener integreringen fungerer bra

Befolkningen er kritisk til hvordan det går med integreringen av innvandrere. Bare to av ti mener at det går meget (1 prosent) eller ganske bra (19 prosent), mens nær halvparten mener det går ganske (35 prosent) eller meget (12 prosent) dårlig. Denne negative tendensen har med små avvik vært konstant siden Integreringsbarometeret startet opp i 2005.

Hva skal til for å være integrert? Språk, arbeid og verdier

Hva skal så til for å være godt integrert? Her er det stor enighet i befolkningen. Ni av ti mener gode norskkunnskaper og det å være i arbeid er viktig. Like mange mener også at innvandrere må dele de grunnleggende verdiene i det norske samfunnet.

Er du godt integrert, så er du godt integrert

I et surveyeksperiment gjorde vi en bred sjekk av hvilke egenskaper som skal til for å regnes som integrert. Resultatene bekreftet at det særlig var det å være i jobb og betale skatt og det å snakke norsk hjemme som var de viktigste faktorene. Analysene viste videre at dersom vi tilla en svenske og en somalier like positive beskrivelser (i arbeid, snakker norsk hjemme, har norsk ektefelle, er ikke religiøs), ble de regnet som like godt integrerte. Men hvis vi tilla de samme innvandrergруппene negative beskrivelser (ikke i arbeid, snakker ikke norsk hjemme, ektefelle fra samme land, svært religiøse), kom innvandrere med somalisk bakgrunn langt dårligere ut enn dem med svensk bakgrunn.

Integreringen er et felles ansvar

Respondentene mener at utfordringene med integreringen av innvandrere skyldes mangelfull innsats fra innvandrerne selv, fra norske myndigheter og fra befolkningen. Ansvar fordeles jevnt mellom de tre partene, men ulike grupper i befolkningen tillegger de tre partene ulik vekt. De som er mest negative til innvandring, skylder i større grad på innvandrerne selv, mens de som er mest positive til innvandring, i større grad skylder på myndighetene og majoritetsbefolkningen.

Problemer med integrering skyldes kulturelle forskjeller, men også diskriminering

Når vi spør hva problemer med integrering skyldes, peker flere enn seks av ti (63 prosent) på at «mange innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge». Nesten like mange (60 prosent) mener samtidig at diskriminering hindrer integreringen.

Nær kobling mellom synet på innvandring og synet på integrering

Det er en nær kobling mellom synet på integrering og generelle holdninger til innvandring. De som er skeptiske til innvandring, er for eksempel mer tilbøyelige til å mene at problemer med integrering skyldes at innvandrere har en religion eller kultur som ikke passer i Norge, at det kommer for mange innvandrere, og at innvandreres kompetanse ikke passer i Norge.

Stadig flere oppfatter at det forekommer diskriminering

Andelen som mener at diskriminering forekommer i stor grad, er tredoblet fra 2013 til 2019 (fra 9 prosent til 32 prosent). I tillegg mener mer enn halvparten at diskriminering forekommer «i noen grad». Flest mener at diskriminering av innvandrere forekommer i stor grad ved ansettelser (38 prosent), mens færre mener det skjer diskriminering i stor grad i kontakt med politiet (8 prosent).

Befolkningen er fortsatt imot trygdeeksport

Det kan se ut til at NAV-skandalen har gjort at færre mener at innvandrere «ikke bør få ta med trygdeytelser ut av landet». Her er det en nedgang fra målingen i 2017. Det ser likevel ut til å være bred motstand mot dette i befolkningen (83 prosent mener at denne påstanden passer helt eller ganske godt).

Vil bli boende selv om det flytter inn mange innvandrere i nabolaget

Halvparten av utvalget ønsker ikke å bo i et område der et flertall har innvandrerbakgrunn. Terskelen for å flytte hvis det skulle bli sånn, synes likevel å være høy. De fleste svarte at de ikke ville flytte selv om det skulle flytte inn mange med innvandrerbakgrunn fra bestemte land. Svarene varierte imidlertid tydelig etter hvilken landbakgrunn de nye naboene har.

Nye fellesskap

Utbredt integreringsoptimisme, men bekymring for religiøse motsetninger

To av tre respondenter er integreringsoptimister i den forstand at de mener forholdet mellom innvandrere og resten av befolkningen kommer til å bli bedre, samt at det vil bli vanligere med ekteskap mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere fra muslimske land. Samtidig tror nesten like mange (62 prosent) at det vil bli mer konflikt mellom ulike religiøse grupper i Norge i fremtiden.

Mange mener verdiene i islam ikke er forenlige med norske verdier

Et knapt flertall i befolkningen (52 prosent) mener at verdiene i islam ikke er forenlige med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Fordelingen har vært stabil de siste 15 årene. Til sammenligning mener kun et mindretall (22 prosent) at verdiene i buddhismen ikke er forenlige med norske verdier.

Utbredt skepsis til personer med muslimsk tro

I underkant av halvparten av befolkningen (45 prosent) svarer at de er skeptiske til personer med muslimsk tro (16 prosent er sterkt skeptiske, og 29 prosent er mildt skeptiske). Spør vi om det å få et svigerbarn inn i familien, så øker denne prosenten ytterligere (56 prosent er negative). En del av denne skepsisen ser ut til å være knyttet til en generell skepsis til sterkt religiøse personer.

Styrken i troen er en viktig utløser for skepsis til religiøse personer

Styrken i troen er en viktig utløser for skepsis til religiøse personer. Befolkningen er mer skeptisk til personer med muslimsk tro (45 prosent) enn kristen tro (25 prosent). Det er spesielt stor skepsis til personer med sterk muslimsk tro (70 prosent). Langt færre (34 prosent) er skeptiske til personer med moderat muslimsk tro. Samtidig er respondentene mer skeptiske til sterkt troende kristne (54 prosent) enn til personer med muslimsk tro (45 prosent) generelt. Det vil si at det var flere i utvalget som var skeptiske til sterkt troende kristne enn til personer med muslimsk tro generelt. I undersøkelsen svarer 18 prosent at de er skeptiske til personer med moderat kristen tro.

Nei til nikab, tja til hijab, ja til turban og kors

Det er stor spredning i holdninger til ulike religiøse plagg og symboler i Norge. En høy andel (over 80 prosent) er negative til bruk av nikab, uavhengig av om den brukes på gaten, på arbeidsplassen, av lærere i skolen eller av uniformert politi. I utvalget er det færre som er negative til bruk av hijab. To av tre er enten

nøytrale eller positive til hijabbruk på gaten. Vi fant minst skepsis til bruk av turban og synlig kors.

Både innvandrere og majoritetsbefolkningen må tilpasse seg hverandre

Basert på flere spørsmål om tilpasning mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen er det størst oppslutning om en «mellomposisjon» – at begge gruppene må tilpasse seg hverandre (79 prosent). Færre mener at «innvandrere fullt og helt må *gi opp sin kultur* og tilpasse seg det norske samfunnets kultur og verdier» (25 prosent), og enda færre igjen mener at innvandrere selv kan velge hvor mye de skal tilpasse seg (20 prosent).

Kvinner, unge og folk på venstresiden krever minst tilpasning

Ved hjelp av en tilpasningsindeks som gir uttrykk for hvor mye respondentene mener henholdsvis innvandrerne og majoritetssamfunnet skal tilpasse seg, fant vi at kvinner, unge og dem med lengst utdanning er mest tilbøyelige til å mene at innvandrerne selv kan velge hvor mye de vil tilpasse seg. På motsatt side fant vi at menn, dem som er over 45 år, og folk med lavere utdanning hadde en tendens til å kreve mye tilpasning fra innvandrernes side.

Partipolitisk er de som ville stemt Rødt, SV, MDG eller Venstre, mest tilbøyelige til å mene at innvandrere kan velge selv. De som ville stemt FrP eller FNB, er mest tilbøyelige til å mene at innvandrere må tilpasse seg majoritetssamfunnet. Velgerne til Ap, Høyre, Sp og KrF plasserer seg i en mellomposisjon.

Botid er viktigere enn avstamning for å være norsk

Vi ba respondentene ta stilling til en liste med faktorer som skal til for å regnes som norsk. De aller fleste var enige i at det å respektere norske lover og politiske institusjoner var viktig, i tillegg til det å kunne snakke norsk. Det er også mange (to av tre) som mener det er viktig å ha bodd lenge i landet, og litt over halvparten mener det er viktig å være født i Norge (52 prosent). Minst viktig var det å ha norsk avstamning. Én av tre mener dette er viktig, mens to av tre mener at det er uviktig.

Mindre polarisering i synet på innvandring, noe økt polarisering i synet på islam

Ser vi på utviklingen i holdningene til innvandring, integrering, flyktninger og islam i Norge siden 2006, trer to mønstre frem: Holdningene til innvandring, integrering og mottak av flyktninger ble først mer polarisert frem til 2010, det vil si at det var en tendens til todeling i befolkningen, mens utviklingen gikk i

motsatt retning fra 2010 til 2019. Befolkningens syn på islam har blitt noe mer polarisert de siste ti årene.

Folk blir opprørt av rasisme

Flere enn åtte av ti svarer bekreftende på påstanden «rasisme opprører meg». De som svarer at Norge bør slippe inn færre innvandrere, er imidlertid noe mindre tilbøyelige til å bli opprørt over rasisme.

I årets integreringsbarometer stilte vi to spørsmål om folks syn på betydningen av hudfarge og etnisk tilhørighet for medfødt intelligens og arbeidsmoral. De samme spørsmålene har tidligere blitt stilt i Norge som en del av European Social Survey (ESS). Vi fant lignende resultater som i ESS, men utvidet analysen ved å spørre om betydningen av hudfarge og etnisk tilhørighet hver for seg. Svarene viser at svært få mener at hudfarge har betydning for medfødt intelligens eller arbeidsmoral. Legger vi til etnisk tilhørighet, blir tallene noe høyere.

Litteratur

- Abramowitz, A.I. & Saunders, K.L. (2008). Is polarization a myth? *The Journal of Politics*, 70(2), 542–555.
- Brochman G. & Kjeldstadli K. (2014), *Innvandringen til Norge 900-2010*. Pax Forlag.
- Brekke, J.-P. & Mohn, F.A. (2018). *Holdninger til innvandring og integrering i Norge. Integreringsbarometeret 2018*. Rapport 2018:8. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Chung, J. & Monroe, G. (2003). Exploring Social Desirability Bias. *Journal of Business Ethics*, 44(4), 291–302. doi:10.1023/A:1023648703356
- Converse, P.E. (1964). The Nature of Belief Systems Among Mass Publics. I D. Apter (red.), *Ideology and Discontent* (s. 206–261). New York: Free Press.
- DiMaggio, P., Evans, J. & Bryson, B. (1996). Have American's social attitudes become more polarized? *American journal of Sociology*, 102(3), 690–755.
- Dinesen, P.T. & Sønderskov, K.M. (2017). Ethnic Diversity and Social Trust: A Critical Review of the Literature and Suggestions for a Research Agenda. I E.M. Uslaner (red.), *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford: Oxford University Press.
- Eimhjellen, I., Bentsen, H.L. & Wollebæk, D. (2020). *Sivilsamfunnsdeltaking blant innvandrere i Norge*. Rapport 2020:2. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fangen K. (2012), *En innvandrere kan aldri bli helt norsk*. I Indregård S. (red.) Motgift: Akademisk respons på den voksende høyreekstremismen. Oslo: Flamme forlag.
- Fiorina, M.P. (2016). The political parties have sorted. *A Hoover Institution Essay on Contemporary American Politics. Series(3)*.
- Gorodzeisky, A. & Semyonov, M. (2020) Perceptions and misperceptions: actual size, perceived size and opposition to immigration in European societies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46:3, 612–630, DOI: 10.1080/1369183X.2018.1550158
- Hainmueller, J., Hangartner, D. & Yamamoto, T. (2015). Validating vignette and conjoint survey experiments against real-world behavior. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(8), 2395–2400. doi:10.1073/pnas.1416587112
- Hainmueller, J., & Hopkins, D. J. (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual Review of Political Science*, 17, 225-249.
- Hamre, K. (2017). Diskriminering. I S. Vrålstad & K. S. Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapport 2017/10. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

- Hellevik, O. & Hellevik, T. (2017). Utviklingen i synet på innvandrere og innvandring i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(3), 250–283. doi:10.18261/issn.1504-291X-2017-03-01 ER
- Jenssen, A. T. & Ivarsflaten, E. (2019). Innvandringsvalget 2017. I J. Bergh & B. Aardal (red.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Karlsen, R. & Aalberg, T. (2015). Selektiv eksponering for medievalgkampen. I B. Aardal & J. Bergh (red.), *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Kaufman E. (2018), *Whiteshift: Populism, immigration and the future of white majorities*. Penguin.
- Klein, E. (2020). *Why We're Polarized*. New York: Avid Reader Press.
- Kumlin, S., Wollebæk, D., Fladmoe, A. & Steen-Johnsen, K. (2017). Leap of faith or judgement of deservingness? Generalized trust, trust in immigrants and support for the welfare state. I W. van Oorschot, F. Roosma, B. Meuleman & T. Reeskens (red.), *The Social Legitimacy of Targeted Welfare: New Perspectives on Deservingness Opinions*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Larsen, E. N. & Di Stasio, V. (2019). Pakistani in the UK and Norway: different contexts, similar disadvantage. Results from a comparative field experiment on hiring discrimination. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-21.
- Markaki, Y., & Longhi, S. (2013). What determines attitudes to immigration in European countries? An analysis at the regional level. *Migration Studies*, 1(3), 311-337.
- Midtbøen, A. H. (2015). Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(1), 3-30.
- Midtbøen A. H. & Liden H. (2016), Kumulativ diskriminering. *Sosiologisk Tidsskrift*, 24(1), 3-26.
- Midtbøen, Arnfinn Haagensen & Nadim, Marjan (2019). Ethnic niche formation at the top? Second-generation immigrants in Norwegian high-status occupations. *Ethnic and Racial Studies*, 42(16), 177-195.
- Midtbøen, A. H. & Kitterød, R. H. (2019). Beskytter assimilering mot diskriminering? Opplevd diskriminering blant innvandrere og etterkommere av innvandrere i det norske arbeidslivet. *Norsk sosiologisk Tidsskrift*, 3(5), 353-371 .
- Mutz, D.C. (2011). Population-based survey experiments.
- Noelle-Neumann, E. (1974). The spiral of silence a theory of public opinion. *Journal of communication*, 24(2), 43–51.
- Prebensen, I.C. (2018). Blir Norge mer polarisert?, fra <https://nrkbeta.no/2018/09/21/blir-norge-mer-polarisert/>

- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- SSB (2020), Familieinnvandring og ekteskapsmønstre 1990-2018. Rapport nr. 5.
- Steen-Johnsen, K., Fladmoe, A. & Midtbøen, A.H. (2016). *Ytringsfrihetens grenser. Sosiale normer og politisk toleranse*. Oslo: Fritt Ord, ISF.
- Sunstein, C.R. (2017). *#Republic: divided democracy in the age of social media*. Princeton: Princeton University Press.
- Terum, L., Torsvik, G. & Overbye, E. (2017). Når vilkår og aktivitetskrav brytes. Frontlinjearbeideres tilnærming til sanksjoner. *Søkelys på arbeidslivet*, 34, 147-166.
- Tyldum, G. (2019). *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge. 2. utgave*. Fafo-rapport 2019:26. Oslo: Fafo.
- Ward, D.G. (2019). Public Attitudes toward Young Immigrant Men. *American Political Science Review*, 113(1), 264–269. doi:10.1017/S0003055418000710
- Zaller, J.R. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge

Integreringsbarometeret 2020

Integreringsbarometeret er den mest omfattende undersøkelsen av holdninger til innvandring og integrering i Norge. Dette er den niende i rekken og den andre som er gjennomført ved Institutt for samfunnsforskning. Basert på en befolkningsrepresentativ spørreundersøkelse beskriver vi hvordan holdningene på dette feltet utvikler seg over tid, samtidig som vi gir helt nye innsikter om blant annet integreringsoptimisme, polarisering og holdninger til religiøse personer.

Institutt for
samfunnsforskning

Institute for
Social Research

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
Tlf.: 23 08 61 00
samfunnsforskning.no

ISBN (trykk): 978-82-7763-677-1
ISBN (digital): 978-82-7763-678-8
ISSN (trykk): 0333-3671
ISSN (digital): 1891-4314